

UOVS-SASOL-BIBLIOTHEK 0198411

111042588401220000019

ALLE RECHT VAN AANSPRAAKE
OP HET VERVOLG VAN DE
BIBLIOTHEK WORDT NUTTIG
GEMAKT

S O E W E R E I N I T E I T I N E I E K R I N G
E N E N K E L E S T A N D P U N T E
I N D I E S O S I O L O G I E

HENDRIK JOHANNES SMITH

Voorgelê om te voldoen aan die vereistes vir die graad
Magister Artium in die Fakulteit Lettere en Wysbegeerte,
departement Sosiologie, aan die Universiteit van die
Oranje-Vrystaat.

S O E W E R E I N I T E I T I N E I E K R I N G
E N E N K E L E S T A N D P U N T E
I N D I E S O S I O L O G I E

HENDRIK JOHANNES SMITH

Voorgelê om te voldoen aan die vereistes vir die graad
Magister in die Fakulteit Lettere en Wysbegeerte,
departement Sosiologie, aan die Universiteit van die
Oranje-Vrystaat.

T301.01 Smi
198411

HIERDIE EKSEMPLAAR MAG ONDER
GEEN OMSTANDIGHEDE UIT DIE
BIBLIOTEEK VERWYDER WORD NIE

Voorwoord

By die voltooiing van hierdie verhandeling, is dit vir my n voorreg om alle persone en instansies wat tot die uiteindelijke verwerkliking daarvan bygedra het, van harte te bedank. Die naam van my studie-leier, Professor Johann Strauss, verdien besondere vermelding vanweë die geduld, wysheid en leiding wat hy deurgaans aan die dag gelê het.

Dit is my innige wens dat die Almagtige God hierdie nederige poging sal kan gebruik in sy voorneme "om die volheid van die tye te reël, met die doel om alle dinge wat in die hemele sowel as wat op die aarde is, onder een Hoof in Christus te verenig". (Efes. 1 : 10).

Die skrywer.

WELKOM.

Junie 1976.

+ + + + + + + + + + +

I N H O U D

	<u>BLADSY</u>
HOOFSTUK 1 - INLEIDING	1
A. Aanleiding tot die ondersoek.	1
B. Doel van die ondersoek.	2
C. Omvang van die ondersoek.	4
D. Probleme rondom die ondersoek.	6
E. Metode van ondersoek.	7
F. Aanbieding.	8
HOOFSTUK 2 - DIE BEGINSEL VAN SOEWEREINITEIT IN EIE KRING AS VRUG VAN DIE CHRISTELIKE DENKE.	11
A. Wetenskap en lewens- en wêreldbeskouing.	11
P. Prinsipiële stellingname ten opsigte van die wetenskapsbeoefening.	16
C. Die betekenis van die Christelike lewens- en wêreldbeskouing ten opsigte van die wetenskapsbeoefening.	18
D. n Christelike Kosmologie aan die hand van die Christelike Wysbegeerte.	22
E. Die beginsel van soewereiniteit in eie kring - Vrug van die Christelike denke.	25
f. Soewereiniteit in eie kring, enkap-tiese struktuurvervlegting en die deel-geheel-skema.	31
HOOFSTUK 3 - DIE STRYD TUSSEN UNIVERSALISME EN INDIVIDUALISME IN DIE VROEËRE SOSIOLOGIESE TEORIE.	37
A. Die Sosiologie as wetenskap gebore in die greep van die historistiese relativisme.	37
B. Die Sosiologie op soek na n model.	47

(iii)

i) Die meganiese model.	47
ii) Die organiese model.	50
iii) Die proses model.	52
iv) Equilibrium-funksie-model.	54
C. Die stryd tussen individualisme en universalisme in die sosiale denke.	57
HOOFSTUK 4 - DIE TRIOMF VAN DIE SOSIOLOGIESE UNIVERSALISME IN DIE MODERNE SOSIOLOGIESE FUNKSIONALISME.
62
A. Die belang van die sosiologiese funksionalisme.	62
B. Die betekenis van die sosiologiese funksionalisme.	63
i) Aksionisties.	64
ii) Relasioneel.	67
iii) Utilitaristies.	68
iv) Teleologies.	69
v) Sistemies.	70
vi) Universalisties.	80
C. Die kategorie van die sosiale rol in sy verband met die sosiologiese funksionalisme.	83
D. Die vryheid-gebondenheid problematiek as vrug van die sosiologiese dilemma.	87
HOOFSTUK 5 - DIE PRAKTIESE IMPLEMENTERING VAN DIE SOSIALE UNIVERSALISME IN DIE KONTEMPORERE WESTERSE BESKAWING.
92
A. Die verband tussen wetenskap en Werklikheid onder humanistiese beslag.	92
i) Wetenskaplike beplanning.	95
ii) Sentrale beheer.	95

iii) Tegnieise integrasie.	96
iv) Uitskakeling van ontoepaslikheid.	96
B. Die kernprobleem.	97
i) Die gesag-vryheid problematiek.	98
ii) Struktuurwysiging.	99
C. Die sosiale welvaartstaat as manifestasie van die sosiale universalisme.	101
D. Wegbereiders van die antichris.	108
HOOFSTUK 6 - 'N MOONTLIK: OPLOSSING -
'N CHRISTELIKE SOSIOLOGIE.
113
A. n Christelike Sosiologie - in U Lig.	113
i) Skepping.	115
ii) Sondeval.	118
iii) Verlossing.	119
B. Die betekenis van bogenoemde gedagtes ten opsigte van standpunte en probleme in die gangbare Sosiologie.	119
i) Afbakening van die studieveld en omlyning van studie-objekte.	119
ii) Die identiteitsprobleem.	120
iii) Die individualisme-universalisme-problematiek.	121
iv) Die sosiale denke en die kontemporêre beskawing.	126
C. Tentatiewe beginsels vir die uitbou van n positiewe Christelike Sosiologie.	128
i) Begrensing van eie studie-objek.	129
ii) Antropologiese stellingname.	129
iii) Die amp of rol as kanaal in intermenslike wisselwerking.	131
iv) Samelewingstrukture en die klassifikasie daarvan.	132

(v)

v)	Die belang en betekenis van die begrip
"gesag" in die Christelike beskouing	133
vi)	Die samelewingsorde in terme van
die Christelike siening	134
vii)	Die "Koninkryk van God" as die
sluitstuk van 'n Christus-gehoorsame
samelewing.	136

<u>BRONNELYS</u>	140

<u>BYLAE A</u> - kernbegrippe	144

+ + + + +

HOOFSTUK 1.

INLEIDING.

A. AANLEIDING TOT DIE ONDERSOEK.

Die huidige Westerse beskawing word gekenmerk deur 'n oorspanning van die gemeenskapsgedagte. Hiermee bedoel ons dat die aksent so swaar op die gemeenskap gelê word, dat alle verskeidenhede dreig om ten onder te gaan; anders gestel: die klem word so swaar op die "geheel" geplaas dat daar vir die "dele" feitlik geen plek meer is nie. Die kommunisme, byvoorbeeld, is 'n staats- en ekonomiese bestel waarin privaatbesit en individuele inisiatief uitgeskakel word ter wille van die gemeenskaplike besit. In hierdie sin verstaan ons "gemeenskap" wanneer ons poneer dat die gemeenskapsgedagte oorspan word.

Onses insiens lewer die hedendaagse lewenspraktyk genoegsame getuigenis daarvan dat die gemeenskapsgedagte wel oorspan word. Kommunisme is besig om nie alleen die Oosterse magsblok in te palm nie, maar ook die Afrika-state. In die Westerse lande sypel die kommunisme al meer en meer langs fyn beplande weë in, terwyl die lande wat tot dusver nog volhardend weerstand gebied het teen kommunistiese infiltrasie, tog weer die weg tot kommunistiese oornamie moontlik maak deur 'n sosialistiese staatsbestel in 'n al ruimer mate toe te laat. Die oorspanning van die gemeenskapsgedagte word voorts duidelik waargeneem in die politieke en ander magte wat die Verenigde Volke Organisasie homself al meer toe-eien. Uit die houding van die Wêreldraad van Kerke blyk dieselfde tendens onteenseglik.

Die oorspanning van die gemeenskapsgedagte vind egter nie net in die werklikheid van ons huidige beskawing plaas nie; ook die moderne wetenskap openbaar dieselfde tendens. Die wetenskap is immers 'n poging om die bestaande werklikheid teoreties te begrond deur die vrae hoe dinge is, en waarom hulle so is, te probeer beantwoord.

Dit is verstaanbaar dat die Sosiologie (die gedragswetenskap wat veral met die menslike gemeenskap te doen het) hom primêr sal interesseer in die gemeenskapsgedagte. Wanneer hierdie belangstelling egter ontwikkel in 'n oorspanning of verabsoluttering van die gemeenskapsgedagte ten koste van ander fasette van Gods skepping, behoort daar 'n gevaarteken vir die sosiologiese wetenskapsbeoefening op te gaan.

Met die lig tot op hierdie stadium tot ons beskikking, lyk dit vir ons of die gemeenskapsgedagte wel in die Sosiologie terdeë oorspan word, en ag ons dit ook ons roeping om in nederigheid iets van die gevaarteken aan die Sosiologie deur te gee. Wanneer wetenskap en werklikheid hom nie bevind op die weg wat God uitgestippel het nie, kan hy geen seën van God verwag nie; trouens dan bevind hy hom algou op 'n weg van chaos en lewensvernietiging. Na ons mening beleef ons al iets van die chaos in die Sosiologie as Wetenskap, (asook sommige ander wetenskappe) veel van die chaos en lewensvernietiging in die moderne kultuursituasie. Na ons mening is daar dan ook slegs één weg uit die probleme: 'n radikale terugkeer tot en gehoorsaamheid aan die Woord van God. In hierdie studie wil ons graag genoemde problematiek aan die lig bring, asook die belang wat die Woord van God vir die problematiek het, aantoon. Daarmee het ons egter reeds aangeland by die doel van die ondersoek.

B. DOEL VAN DIE ONDERSOEK.

Dit is ons oortuiging dat die huidige dilemma, soos reeds kortliks beskryf is, gebore is uit die humanistiese visie op die wetenskap en die werklikheid. Nieteenstaande sy verregaande aansprake op neutraliteit en 'n "objektiewe" visie op wetenskap en werklikheid, kan die humanisme nooit aan ons 'n ware kyk op die werklikheid bied nie - om redes wat aanstons aangetoon sal word.

Die gevolg is dat ons, wanneer ons gelei word deur 'n wetenskap in die greep van die humanisme, voortdurend met valse insigte en die probleme wat daarmee gepaard gaan, te doen sal hê.

Die hipotese waarvan ons in hierdie studie uitgaan, is dat die Sosiologie se "probleme" teruggevoer kan word na die ontstaan van hierdie vakwetenskap in die greep van die historisme as uitvloeisel van die humanistiese lewens- en wêreldbeskouing. Die "probleme" waarna verwys word, sentreer hoofsaaklik rondom die stryd tussen individualisme en universalisme, soos dit later uitvoerig aan die lig gebring sal word. Ons hoop om aan te toon dat die universalistiese inslag waardeur die Sosiologie gekenmerk word (en wat deur ons reeds "die oorspanning van die gemeenskapsgedagte" genoem is) teruggevoer kan word na die genoemde historisme.

Op hierdie probleem van die gangbare Sosiologie het die Bybel na ons oortuiging die antwoord. Die antwoord is egter nie gemaklik uit een of meer Bybeltekse af te lees nie. Veeleer sal ons rekening moet hou met die sentrale Boodskap van die Bybel self en bowendien moet verstaan dat dié boodskap vir die werklikheid waarin ons van dag tot dag leef (en ook met mekaar saamleef) bedoel is. Ons sal dus rekening moet hou met die sentrale Bybelse Grondmotief van Skepping, Sondeval en Verlossing deur Jesus Christus in gemeenskap met die Heilige Gees, en dan met behulp van 'n Christelike kosmologie die betekenis van die Bybelse Boodskap vir die geskape werklikheid (ook die sosiale werklikheid) te probeer insien. By hierdie lig, meen ons, kom daar nie alleen oplossings na vore vir die probleme waarvan ons reeds verneem het nie, maar kan ons ook die ganse Sosiologie en die werklikheid waarmee dit korrespondeer in 'n nuwe lig gaan sien. Daarom skroom ons ook nie om van 'n "Christelike Sosiologie" te praat nie. Dit is die doel van hierdie studie om 'n

paar fasette van die nuwe lig waarin ons die Sosiologie en sosiale werklikheid kan sien, na vore te bring.

Ons wil egter beklemtoon dat ons in hierdie studie slegs gaan probeer om n paar fasette van die probleme en die nuwe lig waarin ons dit kan sien, te dek - al glo ons dat genoemde fasette grondliggend is. Ons moes dus die omvang van die ondersoek steeds voor oë hou.

C. OMVANG VAN DIE ONDERSOEK.

Die Christelike lewens- en wêreldbeskouing is so wyd soos die lewe en die wêreld self. Na ons mening behoort die Christendom dan ook so gou moontlik te breek met die valse gedagte asof die Bybel net te doen sou hê met die enger godsdienstige lewe soos kerkbesoek, Bybellees en bid, terwyl die res van die wye lewe buite die bemoeienisveld van die Bybel sou lê. Wat in die onderhawige tema dus van besondere belang is, is dat die "sosiale" as faset van die skepping ook onder Bybelse beligting staan. In die breedste sin bedoel ons met "sosiale" die feit dat mense met mekaar saamleef op aarde, en wel in n verskeidenheid van vorme soos die volk, gesin, kerk, ensovoorts. Ook die skeppingsfaset van die sosiale word dus geheel en al deur die Christelike lewens- en wêreldbeskouing bestryk - al moet ons dit weer beklemtoon dat alle sake wat hier aan die orde is, nie sonder meer uit Bybeltekse afgelees kan word nie, maar voortgesette Christelike denkbaarheid veronderstel.

Die Christen is dus geroep om ook die sosiale terrein (die saamleef van mense) teoreties by Bybelse Lig te sien. Ons hoop om in hierdie studie aan te toon dat die humanisme die moderne kyk op die sosiale werklikheid, wetenskaplik in die Sosiologie verantwoord, vanuit sy wortel beheers en van daaruit die ganse terrein van die sosiale bestryk. In die humanistiese lewens- en wêreldbeskouing word die mens van sy verbondenheid met God ontvoog en

verselfstandig. Omdat die mens langs hierdie weg uit sy basiese verband ontheg word, lei sy teoretiese denke hom tot 'n skeefgetrokke kyk op die ganse werklikheid. Alle wetenskappe wat hulle deur die humanistiese motief laat lei, sal dus met dié probleem te kampe hê. Die valse wetenskaps- en werklikheidsiening van die humanisme wreek hom egter ook oor die ganse terrein van die Sosiologie. Op al die vlakke van die moderne Sosiologie sou ons dus die spore van die humanistiese misleiding kon aantoon.

Dit behoort egter duidelik te wees dat wie dit in een leeftyd sou probeer doen, oor 'n fenomenale kennis, nie alleen van die gangbare Sosiologie nie, maar ook van die Bybel en sy volle betekenis, asook van die Christelike Kosmologie sou moes beskik. Na ons mening sou dit ook van 'n christen aanmatigend wees om dit te probeer doen en dan aan die einde van sy arbeid te probeer voorgee dat al die moontlike fasette wel gedek is. Hoeveel te meer is dit onmoontlik om al die moontlike fasette van die Sosiologie en die sosiale werklikheid Christelik te probeer belig in die omvang van 'n studie soos hierdie nie?

Om die rede probeer ons in hierdie studie slegs sekere grondgedagtes blootlê. Ons is egter daarvan oortuig dat in die gangbare Sosiologie die gemeenskapsgedagte oorspan word ten koste van die Christelike beginsel van soewereiniteit in eie kring. Daarom beperk ons ons in hierdie studie hoofsaaklik daartoe om die aard en betekenis van hierdie beginsel na vore te bring - in die besonder soos dit van toepassing kan wees op die Sosiologie as wetenskap en die huidige Westerse beskawing. Ons probeer om ander aspekte van sowel die Sosiologie as die Christelike Kosmologie slegs ter sprake te bring in soverre dit die verband met die onderhawige tema raak. Aan die einde van die studie wil ons egter 'n paar voorlopige riglyne trek waarvolgens die Christelike

visie op die sosiale vrugbaar gemaak kan word vir die Sosiologie in sy geheel.

D. PROBLEME RONDOM DIE ONDERSOEK.

Met hierdie ondersoek het ons 'n veld betree wat in die gangbare Sosiologie haas onbekend en onontgin is. Die eerste probleem waarmee ons dus te kampe het, is die gebrek aan reeds-bestaande wetenskaplike materiaal waarvan daar uitgegaan en waarop daar voortgebou kon word. Vanweë die greep van die humanisme waarin die Sosiologie gebore is en ontwikkel het, kan genoemde probleem maklik verstaan word. Na die beste van ons wete is daar nog nie vanuit die Sosiologie self gepoog om die studieveld Bybels te deurlig, en dan wel op indringende wyse nie. Waar daar wel tentatief sodanige pogings aangewend is, is daar reeds belangrike insigte gewin,¹⁾ maar vrees ons, het ons tog per slot van rekening nie veel verder gevorder as om slegs die implikasies van die Christelike visie vir sekere fasette van die Sosiologie wat meer op die periferie lê, aan te toon nie.

Op wetenskaplike terreine buite die Sosiologie, is daar egter betekenisvolle aanvoerwerk in hierdie verband gedoen. Ons verwys hier spesifiek na die aandeel van die Wysbegeerte van die Wetsidee. (Ons gebruik hierdie benaming nieteenstaande die feit dat Dooyeweerd, die inaugurator van dié wysgerige sisteem, self kapsie daarteen maak.²⁾ Die rede waarom ons op hierdie weg volhard, is omdat die benaming reeds ingeburger geraak het en dit die spesifieke wysgerige rigting onderskei van ander wysgerige strominge wat ewe-eens aanspraak daarop maak dat hulle op Christelike standpunt staan).

1) Vergelyk : Cronjé, G.: Mens-in-Sosiale-verband, Academica, Pretoria, Kaapstad, 1969.

2) Vergelyk : Dooyeweerd, H. : A New Critique of Theoretical Thought, H.J. Paris, Amsterdam, 1953, (voortaan afgekort N.C.) Deel 1, p.524.

Hierdie Wysbegeerte laat hom radikaal en integraal bind en lei deur die Christelike grondmotief van Skepping, Sondeval en Verlossing deur Jesus Christus in gemeenskap met die Heilige Gees. Hier word die Bybel en sy Lig onbelemmerd op die geskape werklikheid laat val, en word dié Wysbegeerte dan ook in dié Lig beoefen.

Waar die Sosiologie met die tydelike geskape werklikheid te doen het, is dit noodwendigerwys op 'n kosmologie aangewys. Voorts: waar die Sosiologie basies met die mens te doen het, is dit ewe noodwendigerwys op 'n Antropologie aangewese. Omdat die Wysbegeerte van die Wetsidee kosmologies "In U Lig" besig wil wees, het ons by genoemde Wysbegeerte aansluiting gevind. Uit die aard van die saak moes ons dus in hierdie studie swaar aanleun teen die Wysbegeerte van die Wetsidee en moes daar ook vir die onderhawige onderwerp van heelwat wysgerige literatuur gebruik gemaak word.

In die Wysbegeerte het ons ons egter bevind op 'n terrein wat nie eintlik ons eie is nie. Ook vanuit hierdie gesigshoek het daar om verstaanbare redes probleme opgeduik. Wat hier aangebied word, maak dus ook om hierdie rede eensins aanspraak op onweerspreekbaarheid en finaliteit nie. Dit moet eerder gesien word as die voettastende soeke na 'n weg wat miskien later met veel groter oorgawe bewandel kan word.

E: METODE VAN ONDERSOEK.

Die aard van hierdie studie leen hom uitstekend daartoe om aan die hand van sosiologiese vakliteratuur te werk te gaan. Met verwysing na wetenskaplike werke wat oor die sosiologiese teorie verskyn het, sal ons probeer aantoon hoedat die gangbare Sosiologie die neerslag van die humanistiese lewens- en wêreld-beskouing weerspieël.

Om hiertoe te kom, sal egter steeds rekening gehou moet word met die ontwikkelingsgang in die sosiologiese teorie self. Daarom probeer ons om so bondig moontlik die hoofmomente in die ontwikkelingsgeskiedenis van die Sosiologiese teorie weer te gee. Uit die aard van die saak is ons ook hiervoor aangewese op die toepaslike en bestaande vakliteratuur. Uit die aard van die saak het ons hierin gekonsentreer op die werke waarin die individualisme-universalisme-problematiek in die sosiologiese teorie duidelik na vore tree.

Waar die stand van die huidige Sosiologie, sowel as die ontwikkelingsgang daarvan, krities beoordeel word aan die hand van die Christelike Wysbegeerte, is dit voor die handliggend dat ons ook van wysgerige vakliteratuur gebruik maak - en dan veral van die literatuur wat direk met die "Wysbegeerte van die Wetsidee" gemoeid is.

In dié proses moet daar noodwendig geselekteer word. In die studie konsentreer ons dan ook op die fasette van sowel die sosiologiese teorie as die Wysbegeerte van die Wetsidee wat die onderhawige tema raak. Om die rede is ons aandag hoofsaaklik toegespits op die wetenskaplike verantwoording van die samelewingstruktuur in die Sosiologie (byname die deel-geheel-skema wat daarin verklank word) en word daar na ander fasette van die Sosiologie (soos die afgrensing van sy studieterrein; die "Identiteitsprobleem" ensovoorts) slegs verwys om aan te toon dat die Sosiologie op vele fronte met probleme te kampe het omdat die beginsel van soewereiniteit in eie kring grotendeels negeer word.

F. AANBIEDING.

Aangesien die beginsel van soewereiniteit in eie kring dwarsdeur hierdie studie as die deurslaggewende kriterium fungeer, en hierdie beginsel alleen by Bybelse Lig gesien kan word (dus gedra word deur die Christelike lewens- en wêreldbeskouing), stel ons in die volgende hoofstuk

hierdie beginsel bekend - tesame met die standpunt ten opsigte van die beoefening van die wetenskap waarmee dit saamhang en konsekwensies wat dit het ten opsigte van die kosmologie waarmee ook die Sosiologie te doen het.

In die derde hoofstuk probeer ons aantoon hoedat die gangbare Sosiologie juis vanweë die miskenning van hierdie beginsel die afbakening en kensketsing van sy eie studiegebied nie kon raakvat nie. Die Sosiologie het naamlik ontstaan in die greep van die humanistiese grondmotief wat, vanweë die immanente aard daarvan, die Sosiologie gedwing het om in een of ander aspek van die tydelike werklikheid sy oorsprongs- en verklaringsbeginsel te vind.

Dit weerhou die Sosiologie in die allereerste plek daarvan om 'n helder uitsig te verwerf van sy eie plek en studiegebied; daarom moes die Sosiologie voortdurend "modelle" leen van ander wetenskappe om sy eie studieveld op dié lees te skoei. Daarmee wil ons nie beweer dat die Sosiologie die enigste vakwetenskap is wat modelle van ander leen nie. Ewe min wil ons daarmee beweer dat die leen van modelle in alle gevalle ongeregtigdig is. Met die leen van genoemde modelle het die Sosiologie egter probeer om sy studiegebied te konstrueer na analogie van ander vakwetenskappe - en daarmee bewys dat daar nog nie tot 'n helder besef van 'n eie studiegebied geraak is nie. Voorts roep die werklikheidsaspek wat verabsoluteer is en tot oorsprongs- en verklaringsbeginsel verhef is, altyd sy teenpool op en wreek hom op laasgenoemde. Dit veroorsaak 'n onrustige swaai tussen twee antipodes in die stryd om dominansie in die wetenskapsbeoefening. Die Sosiologie sou hierdie stryd leer ken as die stryd tussen die individualisme en die universalisme. Hierdie stryd loop soos 'n goue draad dwarsdeur die ontwikkelingsgeskiedenis van veral die vroeëre Sosiologie.

In hoofstuk vier toon ons aan dat die universalisme uiteindelik tog weer die oorwinning behaal in hierdie stryd om primate. Die moderne universalisme vind sy beslag in die sosiologiese funksionalisme, met sy uitvloeisels in die moderne sisteemteorie, die kategorie van die sosiale rol in die vryheid-gebondenheid-problematiek.

Hoofstuk vyf wy ons aan 'n kort bespreking van die sosiale universalisme in ons moderne beskawing waarin die gemeenskapsgedagte oorspan word. Die praktiese gevare waartoe die humanistiese werklikheidsiening ons verlei, kom hier ter sprake.

In die sesde hoofstuk (waarin tegelyk ook 'n samevattende gevolgtrekking aangebied word), word die uitsig wat 'n Christelike Sosiologie ons bied, aangedui.

Omdat 'n groot gedeelte van die begripsapparaat wat in hierdie verhandeling gebruik word uit die Wysbegeerte afkomstig is, en daarom waarskynlik minder bekend is, word sommige kernbegrippe onder 'n afsonderlike bylae (Bylae A) kortliks omskryf. Hierdie bylae word ná die opgawe van geraadpleegde bronne aangetref.

+ + + + +

HOOFSTUK 2.

DIE BEGINSEL VAN SOEWEREINITEIT IN DIE KRING AS VRUG VAN DIE CHRISTELIKE DENKE

A. WETENSKAP EN LEWENS- EN WERELDBESKOUING.

Dit wil voorkom of daar uiteindelik in die akademiese wêreld afgehandel is met die mite van 'n apriori-lose wetenskapsbeoefening. John Madge gee op 'n kernagtige wyse daarvan blyke dat hy van dié waarheid kennis geneem het: "Every philosopher today agrees that we cannot learn about the world without enlisting the help of our senses. But all philosophers, except for a few fanatics, are by now also reconciled to the fact that we cannot make use of our sense experiences without adopting certain presuppositions - or a priori truths - which can never be verified by appeal to the senses, and they accept the view that ultimately therefore empirical truth itself rests on these presuppositions".¹⁾ Van hierdie feit sal sosioloë en wetenskapsbeoefenaars deeglik kennis moet neem. Grondvrae na die aard van die Sosiologie as wetenskap dwing ons daartoe.

Daar heers algemene konsensus oor die feit dat die Sosiologie as wetenskap te doen het met die menslike samelewing. By die nadere presisering van hierdie breë omskrywing, gaan die paaie van sosioloë egter dikwels uiteen. Ons volstaan met die volgende omskrywing van die Sosiologie om bogenoemde stelling aan die hand daarvan te belig: die Sosiologie is "die wetenskaplike ondersoek, beskrywing en verklaring van die wisselwerking tussen mense, asook die gepatroneerde ordelikheid waarin hierdie wisselwerking sigself manifesteer".²⁾

1) Madge, John: The Tools of Social Science,
Longmans, Green and Co. Ltd., London,
1963, P.3.

2) Roode, C.D. : Inleiding tot die Sosiologie,
A.A. Balkema, Kaapstad, 1970, p.7.

Uit hierdie omskrywing is dit reeds duidelik dat die Sosiologie 'n wetenskap is. As wetenskaplike besigwees moet die Sosiologie dan ook onderskei word van die voorwetenskaplike kennis, of nuwe ervaring. In die nuwe ervaring beleef ons die werklikheid wat ons omring in sy samehangende totaliteit. Wanneer ons vanuit die nuwe ervaring die sosiale werklikheid beleef, onderskei ons daarin reeds sekere groeperinge van mense, byvoorbeeld die huwelik, gesin, kerk, staat ensovoorts. Om hierdie groeperinge wetenskaplik te gaan bestudeer, vereis egter 'n ander benaderingswyse wat weliswaar ons nuwe kyk op die werklikheid tot grondslag het, maar wat die objekte van ons ondersoek abstraheer of uitlig uit die samehangende totaliteit waarin ons dit beleef om die wetenskaplike aandag daárop te konsentreer. Wie hom met ander woorde met die "sosiale" in terme van ons definisie van die Sosiologie wil besighou, moet die "wisselwerking tussen mense, asook die gepatroneerde ordelikheid waarin hierdie wisselwerking sigself manifesteer" wetenskaplik aanwys as 'n gegewene wat tot die ondersoekbare in hierdie werklikheid behoort en dit voorts afbaken en omgrens - dit as't ware op 'n voetstuk plaas om dit wetenskaplik van naderby te beskou.

Uit die aard van die saak plaas hierdie abstraheringsproses die wetenskap voor sy grondprobleem, want in die fokus op 'n spesifieke aspek van die werklikheid moet daar nou gesê word waarin die eiendomlike van dié spesifieke aspek bestaan, hoe sy samehang met ander aspekte verstaan moet word, ensovoorts.

Ook die Sosiologie word in hierdie abstraheringsproses voor sy grondvrae geplaas. 'n Vae belewing van die totaliteit van menslike saamlewe met sy groepering soos ons dit in die nuwe ervaring beleef, word nou onvoldoende. Die akademiese sosioloog vra: wat presies is hierdie

samelewing; wat is die aard van elkeen van die groeperings; hoe hou hulle verband met mekaar, en watter invloed oefen hulle op mekaar uit? Dooyeweerd stel dan ook die grondprobleem van die Sosiologie soos volg: "De grondprobleem der sociologie, die de afbakening van haar eigenlijk onderzoekingsveld raken, blijven die van die typische totaalstructuren der samenleving en haar onderlinge betrekkingen. De bedoelde typische structuren bepalen de geaardheid der verschillende samenlevingskringen." ¹⁾

Strauss vat dieselfde gedagte soos volg saam: "Wat is die aard en die samehang van die sinverskeidenheid wat ook in die menslike samelewing tot openbaring kom en wat deur die wetenskaplike denkhouding teoreties uiteengestel word? Dit wil sê, onder watter grondnoemer word die verskeidenheid sosiale betrekkinge tuisgebring?" ²⁾

Du Preez voeg die baie belangrike grondvraag na konstante strukture in die samelewing hierby wanneer hy vier grondvrae vir die Sosiologie formuleer, tewete:

1. die vraag na die verhouding tussen die onderskeie samelewingsverbande en die kosmiese wetsorde;
2. die vraag of die betrokke samelewingsverbande konstante strukture vertoon; dit wil sê of huwelik, gesin, ensovoorts elk 'n onherleibare eie-aard het wat konstant bly te midde van die wisselende vorme waarin huwelik, gesin, ensovoorts hulle in verskillende kulture en tydperke openbaar;
3. die vraag na die onderlinge verhouding tussen die samelewingsverbande; en

1) Dooyeweerd, H. : Verkenningen in die Wijsbegeerte, de Sociologie en de rechtsgeschiedenis. Buijten en Shipperheijn, Amsterdam, 1962, p. 80.

2) Strauss, D.F.M. : Wysbegeerte en Vakwetenskap, Sacum Bpk., Bloemfontein, 1970, p.267.

4. die vraag na die diepere eenheid en oorsprong van die onderskeie verbande. ¹⁾

Die belangrike tweede grondvraag wat du Preez onderskei, sou soos volg geformuleer kon word: wat is die blywende "iets" in byvoorbeeld die gesin wat ons die gesin in elke samelewing en kultuur (hoe gevariëerd ookal) laat herken as die gesin? Dit is die vraag na die identiteit van die gesin. ²⁾ Waarin vind ons met ander woorde die identiteit van die gesin gewaarborg sodat ons hom, alhoewel hy telkens in 'n ander gedaante verskyn, tog as gesin herken? Hier het ons te doen met een van die grondprobleme van die Sosiologie waarmee die immanensiestandpunt die meeste moeite het. Die feit is dat hier die grondvraag hom nie laat beantwoord sonder die aanlê van norme nie - norme wat deur die Skepper aan sy skepping gegee is en onveranderd bly vir solank hierdie wêreld bestaan.

Daar is seker veel meer dergelike vrae wat tot die kategorie "grondprobleme van die Sosiologie" toegevoeg kan word. Ons volstaan egter hiermee met die bedoeling om aan te toon dat geen Sosiologie as wetenskap kan funksioneer sonder om van 'n kosmologiese en antropologiese basis gebruik te maak nie. Mede as gevolg hiervan is die sosiologiese wetenskapsbeoefening dan ook altyd onlosmaaklik verbind met die lewens- en wêreldbeskouing van die beoefenaar daarvan. Immers: ons siening van die werklikheid sal tog seersekerlik meespreek in die beeld wat ons van die samelewing met sy groeperinge het. Meer nog: ons kyk op die mens sal ten diepste bepaal hoe ons hom gaan sien waar hy met sy medemens in interaksie betrokke raak.

1) Vergelyk Du Preez, D.C.S. : Die Grondprobleem van die Sosiologie, Potchefstroom, p. 1 - 2.

2) Vergelyk Kalsbeek, L. : Die Wijsbegeerte der Wetsidee, Buijten en Schipperheijn, Amsterdam, 1970, p.179 vir identiteitsvraag.

Cronjé verklaar in die verband: "... Daardie samelewing is menslik, en daaruit volg dan ook dat n bepaalde mens-begrip in die beoefening van die Sosiologie van fundamentele belang geag moet word. Vandaar dat, vir my altans, die sentrale vraag in die Sosiologie is: Wat is die mens en wie is die mens en wat is die aard van sy problematiek?" ¹⁾

Hierdie vraag hang saam met die lewens- en wêreldbeskoulike visie wat die ondersoeker op die werklikheid het. Die Sosiologie kan dus nooit op n algehele "objektiewe" grondslag beoefen word nie; dit wil sê wanneer objektiwiteit in die sin van die aprioriloosheid verstaan word. Objektiwiteit in die sin dat daar gepoog word om so waarheidsgetrou as moontlik te wees, met ander woorde wetenskaplike eerlikheid, is egter n geldige wetenskaplike eis. Lewens- en wêreldbeskoulike grondaanvaardings sal telkens die wetenskaplike besinning deurspoel. Kalsbeek vestig die aandag daarop dat elke mens in sy denke en handeling gedryf word deur diepe motiewe wat soms (meesal) onbewus funksioneer en vra dan die vraag of ons wetenskaplike denke dan n uitsondering sou wees. ²⁾

Ons moet dus aanvaar dat die neerslag van genoemde motiewe ons sosiologiese nadenke ten sterkste sal beïnvloed. ³⁾

1) Cronjé, G. : op. cit., p. 12.

2) Vergelyk Kalsbeek, L. : op. cit., p. 40 - 41.

3) Vergelyk Roode, C.D. : Akademiker-Sosioloog en Gemeenskap.
U.O.V.S., 1969, p. 21.

B. PRINSIPIELE STELLINGNAME TEN OPSIGTE VAN DIE
WETENSKAPSBOEOEFENING.

Dit is egter nie slegs die sosiologiese grondvrae self wat ons tot hernude besinning oor dié wetenskaplike bedryf roep nie, maar ook ons innerlike geloofsbetuiging. Die Calvinistiese geloofshouding was nog altyd daardeur gekenmerk dat hy alles as religieus bepaald sien. Die Calvinis aanvaar dus dat die ganse skepping in al sy fasette op God as sy Oorsprong betrek is. Alleen wanneer die skeppingsfasette in hul betrokkenheid op God waargeneem word, kan 'n juiste blik op hul ware aard verkry word. Hierop is die wetenskapsbeoefening geen uitsondering nie. In die Calvinistiese denke speel die feit dat die God van die Skrif 'n Soewereine God is 'n geweldige belangrike rol. Hy is die Absolute Middelpunt om Wie letterlik alles draai. Alles is daar ter wille van Sy lof, eer en verheerliking - ook die wetenskapsbeoefening! Gepaardgaande hiermee aanvaar die Calvinis die beginsel van "Sola Scriptura" onvoorwaardelik. Immers: die Vrymagtige God het in sy Woord gespreek, en daarom moet die mens luister en gehoorsaam! In die Woord kom die eis tot ons om, of ons eet en drink of enigiets doen, dit te doen tot verheerliking van God (1 Kor. 10:31). Aangegryp deur die Gees van Gehoorsaamheid, leef daar in die hart van die Calvinis die passie om dié bevel te gehoorsaam - ook in die Wetenskapsbeoefening!

Natuurlik besef die Calvinis ook dat alleen diegene wat deur die geloof "in Christus" is, in hierdie passie kan deel. Hierdie wete maak hom nie hoogmoedig nie, maar juis beskeie omdat hy deur genade in Christus deel gekry het. Sy eie lewenshouding word van begin tot end daardeur bepaal dat hy in Christus is en in Hom opnuut gehoorsaam gemaak is. Hy weet egter ook dat daar ander is wat anders dink. In die verbygaan wil ons die aandag daarop vestig dat ons onder "Calvinisme"

Skrifgetroue Christendom verstaan.

Op Calvinistiese standpunt is dit dus duidelik dat die Christen hom in sy wetenskapsbeoefening deur die Woord van God beheers laat word. Dit beteken nie dat die Heilige Skrif tot handboek van die wetenskapsbeoefening gemaak word nie. Ons vind geen pasklare Biologie of Sosiologie in die Skrif nie - nie eens 'n pasklare Teologie nie! Wetenskap is en bly menslike denkarbeid. Wat egter wel aanvaar moet word, is dat die Bybel die grondverhoudinge waarin die wetenskap beoefen word, blootlê. Die Woord is 'n lamp ook vir die (akademiese) voet en 'n lig ook op die (wetenskaplike) pad, Ps. 119:105. Die Woord is die Openbaring van God aangaande Homself in sy bemoeienis met hierdie wêreld waarin ons met feite soos die saamleef van mense te doen het.

In Sy Openbaring aangaande Homself, val die Lig deeglik op hierdie wêreld as die stramien waarop Hy sy bemoeienisse weef. In Sy Selfopenbaring onthul God aan ons dat Hý hierdie wêreld (waarin ons ordelik en gepatrooneerd met ons medemens saamleef) gemaak het en dit nog steeds deur Sy Wet onderhou; dat hierdie wêreld in die sonde gedompel is tydens die historiese sondeval in Adam; en dat Hy nou verlossend en herskeppend in hierdie wêreld besig is in Christus Jesus en Sy Gees.

Nou is dit so dat die wetenskap hom besig hou met gegewens in hierdie wêreld waarna so pas verwys is; hierdie kosmos wat deur die Skrif belig word. Ons hoop om aan te toon dat dit wat die Woord van hierdie kosmos sê, van deurslaggewende betekenis vir die wetenskapsbeoefening is.

C. DIE BETEKENIS VAN DIE CHRISTELIKE LEWENS-
EN WERELDBESKOUING TEN OPSIGTE VAN DIE
WETENSKAPSBOEFENING.

As die Lig van die Woord dan op die kosmos val,
wat "sien" ons?

Allereers moet ten sterkste beklemtoon word dat hier-
die kosmos in 'n sekere verhouding tot God staan - die
verhouding van Skepper teenoor skepsel; Oorsprong teen-
oor afhanklike. God is geen deel van Sy skepping nie,
maar daarbo verheue. Miskien word dit wat ons bedoel die
beste openbaar in Rom. 11:36: "Want uit Hom en
deur Hom en tot Hom is alle dinge. Syne is die heerlik-
heid tot in alle ewigheid". Uit Hom is alle dinge; dit
wil sê Hy is die absolute Oorsprong van alles wat is. Ons
mag dus die verklaringsbeginsels van skeppingsgegeewenhede
nie in die skepping self soek nie. Ons hoop om later
aan te toon dat juis die aanvaarding hiervan die Sosio-
logie as wetenskap van vele valstrikke kan bewaar,
en tegelyk veel verheldering kan bring in sake waarmee
tot nog toe oneindig veel moeite ondervind is, soos die
afbakening van sy eie studieveld, die omskrywing van
sy studie-objekte en die stryding van die universele teen-
oor die individuele. As die God deur Wie alle dinge is,
is Hy ook die Een wat alle dinge deur sy Wet onderhou en
sodoende die skeppingsorde handhaaf, volgens Ps. 119:90:
"U trou is van geslag tot geslag; U het die aarde
bevestig en dit bly staan. Volgens U verordeninge bly
hulle vandag nog staan, want alle dinge is U knegte".
Met behulp van die Christelike kosmologie wil ons later
graag aantoon dat ook hierdie Skrifwaarheid vir die
wetenskap van onskatbare waarde is. Ons sal verneem dat
God aan elke lewenssfeer 'n eie-aard gegee het, met wette
of norme wat die kontinue funksionering daarvan waarborg.
Deurdat Hy elke lewenssfeer met Sy eie wette in stand
hou, word die skeppingsorde (waarsonder geen lewe en geen
wetenskapsbeoefening moontlik sou wees nie) gewaarborg.

Waar die wetenskapsbeoefenaar nie van hierdie vertrekpunt uitgaan nie, stel hy hom op die sogenaamde "immanensie-standpunt"; dit wil sê: hy probeer om die raaisels van die werklikheid van binne uit te ontrafel. Waar die Sosiologie hom op hierdie standpunt stel, word hy voor 'n warboel van onoplosbare probleme geplaas. Ook as die God tot Wie alle dinge is, is Hy die Sin van die ganse geskapene. Alles wat tot die geskapene behoort, is onrustig in sigself en wys voortdurend heen na Hom ter wille van Wie dit bestaan. Dit is 'n Goddelike eis dat ook die wetenskap Godverheerlikend moet wees.

Ook die beoefenaars van die Sosiologie sal dit dus moet onthou: hierdie werklikheid waarmee ons besig is, is 'n afhanklike werklikheid wat heenwys na Sy Sin. Niks in hierdie werklikheid mag daarom verabsoluteer of vergoddelik word deur dit tot oorsprongs- of verklaringsbeginsel te verhef nie. Die wetenskap wat dit wel doen, loop hom vas teen 'n onrustige warboel van probleme.

Dit dan wat betref die verhouding God-kosmos soos die Skrif dit belig.

Ons moet nog opmerk dat die aanvaarding van hierdie Bybelse waarhede ons laat aanland by die sogenaamde transendensie-standpunt in die wetenskap - teenoor die sogenaamde immanensie-standpunt. Die Christelike transendensie-standpunt beteken nie alleen dat die werklikheid se Sin homself transendeer nie, maar ook dat die regte blik op die werklikheid alleen van "Bo" te verkry is - dit wil sê dat die mens in die greep van Gods Woordopenbaring na die skepping kyk. Hier kry ons ook te doen met die soeke na 'n sogenaamde "Archimedespunt" in die Wysbegeerte.¹⁾ Die wetenskaplike soek na 'n staanplek vanwaar hy 'n geheeloorsig oor die bestudeerbare werklikheid kan kry. Sonder so 'n geheeloorsig kan hy nie sy vakgebied behoorlik afbaken

1) Vergelyk Kalsbeek, L. : op. cit., p. 52.

nie en loop hy bowendien gevaar om die gebied waarmee hy besig is tot die een en die al te verhef en alle ander vakgebiede daaruit te verklaar. Op Bybelse grond aanvaar ons dat die Christelike denkgemeenskap "in Christus" so n Archimedespunt vind omdat ons vanuit die hart deur die Gees in Christus ingeënt is soos die loot in die wynstok. Die Christus-herbore hart kan dus in die Greep van Gods Woord en Gees "van bo" afkyk om n totaalbeeld van die werklikheid te verkry. ¹⁾

Die tweede grondverhouding waarbinne die wetenskap homself afspeel en wat deur die Skrif belig word, is die intra-kosmiese verhoudinge self. Ons sou die vraag kon stel: as die Woord sy lig op die kosmos laat val en ons vanuit die Archimedespunt na die beligte kosmos kyk, wat sien ons? Dit is dus n vraag na die sinsamehang in die kosmos self. Kortliks is die antwoord hierop: die kosmos word openbaar as n samehangende verskeidenheid. Dat hierdie vraag en die antwoord daarop vir die wetenskap van onontbeerbare betekenis is, is voor die handliggend. Immers: die wetenskap grens sy studiegebied binne hierdie beligte werklikheid af en doen ondersoek na gegewenhede wat tot hierdie werklikheid behoort.

Nou is dit so dat ons reeds in die naëwe ervaring al bewus is van verskeidenheid in die kosmos, asook dat onderskeie dinge op so n wyse met mekaar vervleg is dat daar n wonderbare samhang opgemerk word. Ons is daarvan bewus dat die gesin iets anders is as die kerk: die skool iets anders is as die staat. Tog besef ons dat gesin, skool, kerk en staat op een of ander wyse aan mekaar verbonde is en saamwerk.

1) Ibid. p. 52.

Die Bybel leer die eie-aard waarin dinge geskep is en bestaan baie duidelik - veral in die skeppingsverhaal van Gen. Spier verklaar "Dat dit souvereiniteitsbeginsel in laatster instantie aan de Heilige Schrift is ontleend, kan moeilik worden betwifeld. Wel zijn er geen teksten, die dit beginsel woordelijk uitspreken, maar het is de doorlopende lijn in de Woordopenbaring. Het zegt voor ons reeds veel, dat God alle dingen naar hun aard geschapen heeft. Ook is het van belang er op te letten, dat in Israel de ambten van profeet, priester en koning tegen elkander waren afgegrensd. Voorts moeten we niet voorbijzien, dat de Heiland - toen Hij op aarde was - weigerde om als rechter op te treden; dat de apostelen zich niet ambtelijk mengen in zaken van de overheid, noch zich uitspreken over het of niet gewenste van de toestand van slavernij, die toen bestond. Zij verkondigen slechts het Woord van God, dat zonder twijfel wel grondbeginselen bevat voor heel het menselijke samenleving, maar dat aan de kerk de roeping niet geeft om positieve normen vast te stellen voor de interne kring van het gezinsleven, het staatsleven, het bedrijfsleven, ensovoorts.¹⁾ Ondertussen waarsku Deuteronomium 22: 5, 9, 10 en 11 ons daarteen om nie ongelyksoortige dinge saam te voeg nie; dit wil sê: in die skepping van God moet die verskeidenhede gehandhaaf bly! In I Kor. 12 word die praktiese betekenis van die verskeidenheid in die eenheid vir die gemeente beklemtoon.

Wanneer ons nou wetenskaplik oor die samehangde verskeidenheid in die kosmos wil nadink, sal ons ons moet laat lei deur 'n Kosmologie wat sy ondersoekveld "in die Skriflig" sien. Aangesien die Wysbegeerte van Herman Dooyeweerd na ons mening die Calvinistiese werklikheidsvisie die getrouste weergee, sal ons ons deur

1) Spier, J.M. : Inleiding in de Wysbegeerte der Wetsidee, J.H. Kok, N.V., Kampen, 1950, p. 53.

hierdie Filosofie laat lei. Dit behoort reeds duidelik te wees dat die aard van ons geloofsoortuiging (Calvinisties) ons in hierdie rigting beweeg. In die Calvinistiese Wysbegeerte word daar onder andere erns gemaak met die feit dat God die Sin en Oorsprong van die ganse geskape is; asook met die eis van "Sola Scriptura". 'n Ander wysgerige Calvinistiese sisteem wat vir Suid-Afrika relevant is, naamlik dié van H.G. Stoker, bevredig ons om verskillende redes nie. Die belangrikste rede is daarin geleë dat Stoker die wetenskap vanuit drie "blikrigtings" wil benader: die Teologiese, die Filosofiese en Vakwetenskaplike. Stoker vat sy bedoelinge in dié verband soos volg saam: "Byvoorbeeld: as iemand godsdiens, die sedelike, kuns, die psigiese, lewe ensovoorts, ondersoek en hy sien dit in respecto Dei, is hy met Teologie besig, sien hy dit in sy verhouding tot die kosmiese totaliteit, beoefen hy Wysbegeerte; en sien hy die gegewens van een van hierdie kringe in hul besonderheid en besondere verhoudings, dan is hy met 'n vakwetenskap besig." ¹⁾ Hierop sou ons graag wou vra: eis die religieuse bepaaldheid van ons Calvinistiese denke dan nie juis dat ons onder alle omstandighede alles in respecto Dei sal sien nie? Aangesien hierdie driedeling ten grondslag van Stoker se ganse wetenskapsopvatting lê, bevredig sy benadering tot die wetenskap volgens ons beskeie mening, nie.

D. 'N CHRISTELIKE KOSMOLOGIE AAN DIE HAND VAN DIE CHRISTELIKE WYSBEGEERTE.

In 'n kort uiteensetting van wat ons onder Christelike Kosmologie verstaan, sluit ons dus ten nouste aan by die beskouinge van Dooyeweerd en sy navolgers.

1) Stoker, H.G. : Oorsprong en Rigting, Tafelberg Uitgewers, Kaapstad, 1967, Band 1, p. 225.

Die feit dat die woord "kosmos" vir die geskape werklikheid gebruik word, dui al aan dat daar in die werklikheid van 'n sekere orde of wetmatigheid sprake is. Die Griekse woord "kosmos" beteken dan ook orde of reëlmaat en staan as sodanig teenoor die "chaos"; die duistere, ongevormde wanordelike. By Bybelse lig het ons hierdie orde reeds leer ken as 'n orde wat voortspruit uit die feit dat God hierdie werklikheid deur Sy wette onderhou.

Aangesien die Wet in die gedagtegang so 'n belangrike rol speel, sal ons eers vir 'n oomblik daarby moet stilstaan. Ons sal eerstens moet onderskei: die Wet as geopenbaarde Wil van God aan Sy skepping. In hierdie Wet druk God, wat Skepper is en daarom eiendomsreg op Sy skepping het, uit wat Hy van Sy skepping verwag. Hierdie Wet kan ook die "Konstitusie van die Verbond" genoem word en vind as sodanig konkrete vergestaltung in die Dekaloog of Tien Gebooe. Hierdie Wet is op 'n hele paar plekke in die Skrif saamgevat as die eis om die Here ons God lief te hê met ons hele hart, siel, verstand en al ons kragte, en om ons naaste lief te hê soos onself. "Wet" kan egter ook in 'n tweede sin verstaan word as "kosmiese wetsorde". Hier moet egter na ons mening onderskei word, maar nimmer geskei word nie. Die Wet as kosmiese wetsorde slaan op die wette en norme wat God as't ware in Sy skepping ingelê het waarvolgens Hy die skepping ordelik onderhou. Ons haal Kock aan om te verduidelik wat bedoel word: "Daar kan naamlik met goeie reg in tweërlei sin van die wet van God gespreek word: Daar is in die eerste plek die wet van God in die sin van sy geopenbaarde Wil. In die bedeling van die sonde kom dit na ons deur middel van die besondere Openbaring of Woordopenbaring soos tans vasgelê en verduursaam in die Heilige Skrif. Ons het hierin te doen met Gods verbondswil, soos wat dit in die verskillende fases van die genadeverbond aan sy volk bekend gemaak is. Daar kan egter ook gespreek word

van die wet van God in die sin van die wetsorde wat geld vir die kosmos, vir die geskape heelal. Hier kry ons onder meer te doen met wette vir getal, ruimte, lewe, denke, die estetiese ensovoorts. Hierdie wette word nie as sodanig en om hulleself ontwil in die Heilige Skrif aan die mens gegee nie. Hulle moet afgelees word uit die werke van Gods hande." ¹⁾

Dit moet op hierdie stadium reeds duidelik wees dat, wanneer daarby Bybelse Lig oor die kosmos en sy verhouding tot God besin word, ons dit as n baie sterk uitgangspunt moet aanvaar dat daar n onderskeid is tussen God en die kosmos. God is geen deel van die kosmos nie. Hy is daarbo verhewe. Hierdie waarheid druk die Wysbegeerte van Dooyeweerd uit deur te poneer dat die Wet die grens tussen God in die kosmos is. ²⁾ Dit beteken dat God nie onderworpe is aan die wette wat Hyself vir die kosmos daargestel het nie. Hyself onderhou die kosmos deur die wet in Christus.

Van die uiterste belang vir ons onderwerp, is om te besef dat die Wet waardeur God sy skepping ordelik onderhou (kosmiese wetsorde) in die tyd die vorm van verskeie "modaliteite" aanneem. Dit is aspekte of synsyses van die tydelike werklikheid. Die Christelike Wysbegeerte het reeds vyftien sulke modaliteite onderskei. In hierdie modaliteite is dan die onderskeie wette wat God aan die verskillende fasette van sy skepping toegeken het, weergegee. Dit wil sê: aan die "terrein" of aspek van die getal (as skeppingsgewe) is sy eie wette gegee waardeur die ordelike verloop van sake in die getalswêreld gewaarborg word. So is ook aan die aspekte van ruimte, beweging, die fisiese,

1) Kock, P de B. : Christelike Wysbegeerte - Inleiding
Sacum Bpk., Bloemfontein, 1970, p. 15.

2) Vergelyk Spier, J.M. : op. cit., p. 39.

die biotiese en die psigiese (as kante of fasette van die skepping) hul eie wette gegee waardeur sake in hul eie gebiede ordelik onderhou word.

Tot die kategorie van die kosmiese wetsorde behoort voorts die onderskeie norme wat God vir menslike kultuur-positivering bedoel het. Norme word van wette onderskei deurdat dit nie dieselfde graad wat dwingendheid besit nie en as't ware roep om deur die mens gepositiveer te word. Vanweë die feit van menslike vryheid, is norme egter ook verkeerd te positiver. Op die skeppingsfasette van die logiese, historiese, taal, sosiale, ekonomiese, estetiese, juridiese, etiese en die geloof kan daar dus gefouteer word - en word dit ook vanuit die sonde-afvallige hart van die mens gedoen. Die feit bly egter staan dat God ook vir hierdie skeppingsterreine elk sy eie behorensiese gegee het - norme waaraan gehoorsaam moet word, wil die mens hê dat die kultuur ordelik moet verloop. Onder "kultuur" verstaan ons dan daardie arbeid wat aan die mens eie is en waarin daar van materiaal wat voor hande is gebruik gemaak word om dit te ontwikkel en te omvorm tot bruikbare voorwerpe. So byvoorbeeld word die boom as voorhande skeppings-gegewendheid omvorm tot 'n wye verskeidenheid gebruiks-goedere soos stoele, tafels ensovoorts. Klanke as skeppingsgegewendheid word gepatroneer tot 'n musikale komposisie. Uit die aard van die saak speel norme 'n beslissende rol in die kultuurarbeid: wie byvoorbeeld musikale klanke antinormatief patroneer, verkry 'n kakofonie in plaas van 'n simfonie as produk!

E. DIE BEGINSEL VAN SOEWEREINITEIT IN EIE
KRING - VRUG VAN DIE CHRISTELIKE DENKE.

Van die allergrootste belang is nou (en hiermee het ons aangeland by die kern van hierdie studie-onderwerp) dat God aan elk van die modaliteit van sy eie-aard gegee het, en die wette wat daarmee korrespondeer. Getalswette

geld dus nie op die ruimtelike terrein nie; biotiese wette nie op die sosiale terrein nie. Die wette wat aan elk van die modaliteite verbonde is, geld elk slegs op eie terrein.

Hiermee hang saam die groot waarheid dat die verskillende modaliteite nie onderling tot mekaar herleibaar is nie. Die een kan nie uit die ander verklaar of verstaan word nie. Getal as skeppingsgegewe kan nie uit ruimte as skeppingsgegewe verklaar word nie, en die sosiale ook nie uit die biotiese; die psigiese of die ekonomiese nie.

Hierdie stand van sake word in die Christelike Wysbegeerte beskryf met die uitdrukking SOEWEREINITEIT IN EIE KRING. In hierdie kringsoewereiniteit sien Van Riessen die uitdrukking of spieëlbeeld van die soewereiniteit van God. ¹⁾

Uit die aard van die saak, kan alleen n transendensie-filosofie ons oog vir die skeppingsverskeidenheid, dit wil sê vir die feit van soewereiniteit in eie kring, open. Alleen vanuit n transendensiestandpunt verkry ons immers n oorsigtelike kyk op die werklikheid om die skeppingsverskeidenheid in die oog te vat. Kock vat die gedagtegang soos volg saam: "Die feit dat elke modale sfeer eiesoortig en onherleibaar is, word in die christelik-reformatoriese kosmologie tot uitdrukking gebring deur die bekende term soewereiniteit in eie kring. Hierdie term, wat reeds in die Calvinistiese denkwêreld n belangrike voorgeskiedenis het, het in die leer van die wetskringe n uiters vrugbare toepassing gekry. Dit is n beginsel wat net binne die Christelike wysbegeerte en lewens- en wêreldbeskouing denkbaar is, en begrend kan word. Dit rus naamlik onmiddellik op die

1) Van Riessen, H. : De Maatschappij der Toekomst, T. Wever-Franeker, 1952, p. 94.

On the 1st of January 1900, the first of the
year, the weather was very cold and the
wind was very strong. The snow was very
deep and the ice was very thick.

The first of the year was very cold and the
wind was very strong. The snow was very
deep and the ice was very thick.

The first of the year was very cold and the
wind was very strong. The snow was very
deep and the ice was very thick.

The first of the year was very cold and the
wind was very strong. The snow was very
deep and the ice was very thick.

The first of the year was very cold and the
wind was very strong. The snow was very
deep and the ice was very thick.

The first of the year was very cold and the
wind was very strong. The snow was very
deep and the ice was very thick.

skeppingsverskeidenheid. Alleen n Skepper in die teïstiese sin van die woord, kan n eenheid in verskeidenheid daarstel. Dit impliseer dat elke aspek is wat hy is, en soos hy is, kragtens die soewereine Skepperswil van God. Wie dit nie aanvaar nie, kan alleen kom tot n soort kosmologie deur modale grensoorskryding, dit wil sê deur afleiding en herleiding." ¹⁾

Die praktiese betekenis wat hierdie beginsel vir die wetenskapsbeoefening inhou, blyk nou reeds duidelik. Dit hou nie alleen praktiese betekenis in vir die grensafbakening van die verskillende wetenskappe nie, maar dit bewaar die wetenskaplike ook daarvan om sy studiegebied tot die een en die al te verhef deurdat hy n oog het vir die skeppingsverskeidenheid. Voorts weerhou dit die wetenskaplike daarvan om sy studiegebied tot verklaringsbeginsel te verhef, of om in n ander aspek n oorsprongs- of verklaringsbeginsel vir sy aspek te probeer vind. Ons hoop om later aan te toon hoe juis hierdie probleme die Sosiologie baie lank besig gehou het, omdat die immanensie-Sosiologie nie n oog het vir die genoemde skeppingsverskeidenheid soos ons dit hier gestel het nie.

Ons het nou probeer om die skeppingsverskeidenheid by Bybelse Lig en aan hand van n Christelike kosmologie te verduidelik. Daarmee het ons reeds aangeland by die kern van dit wat ons onder "soewereiniteit in eie kring" verstaan. Ons het ook probeer duidelik maak dat dié beginsel se hantering in die wetenskapsbeoefening vrug van die Christelike denke is. Ons het egter reeds aangetoon dat ons by Bybelse Lig die skepping leer ken as n samehangende verskeidenheid. Die verskeidenheid word uitgedruk deur die uitdrukking "soewereiniteit ins eie kring". Die skepping van God bestaan egter nie

1) Kock, P. de B. : op. cit., p. 65.

net uit 'n klomp losstaande aspekte nie. Die verskeidenheid van aspekte vertoon ook 'n wonderbare samehang. Nou was dit nog altyd 'n kenmerk van die Sosiologie (verstaanbaar vanuit sy aard) dat dit 'n oog gehad het vir die verbande, samehang en universele in onderskeiding van die afsonderlike entiteite. Ons sal nog moet aantoon dat die Sosiologie juis met die verskeidenhede in onderskeiding van die samehangende groot erns sal moet maak, wil hy werklikheidsgetrou bly. Daarom konsentreer ons op die beginsel van "soewereiniteit in eie kring". Om die probleem in perspektief te sien, sal ons ons egter ook deeglik moet vergewis van die genoemde samehange en verbande wat in Gods skepping tot openbaring kom.

Nou is dit egter so dat ons, om die samehange en verbande goed te begryp, van 'n belangrike onderskeiding kennis moet neem - die van die modaliteite in onderskeiding van die individualiteitstrukture. Hierin is ons nog steeds besig om gebruik te maak van die vrugbare insigte van die Wysbegeerte van die Wetsidee.

In die lewenspraktyk beleef ons die werklikheid nie in terme van modaliteite nie, maar in terme van konkrete dinge, handelinge en gebeurtenisse. Dit is so dat die modaliteite 'n hoë mate van abstraksie besit. Wanneer ons vakwetenskaplik prakties besig is, bemoei ons ons egter met konkrete dinge soos water, selle, samelewingskringe soos die huwelik, gesin, staat, kerk ensovoorts. Hierdie konkrete dinge, onder andere, word deur die Wysbegeerte van die Wetsidee "individualiteitstrukture" genoem. Vir die doel van hierdie studie ag ons dit nie nodig om in te gaan op die filosofiese beskrywing en ontleding van die individualiteitstrukture nie. Dit is vir ons genoeg om te weet dat die kosmologie waarteen ons aanleun 'n oog het vir die onderskeie samelewingsvorme en hul samehang (met wedersydse beïnvloeding) soos ons dit in die Sosiologie bestudeer.

Op modale vlak het ons die skeppingsverskeidenheid leer ken as soewereiniteit in eie kring. Die samehang op modale vlak, word tot uitdrukking gebring in die feit van universaliteit in eie kring.¹⁾ In elke modaliteit is daar, afgesien van die sinkern van die betrokke modaliteit (waarin sy eie-aard saamgetrek word), ook momente wat heenwys na alle aspekte "voor" hom (anti-sipasies) asook momente wat terugwys na aspekte "agter" die betrokke modaliteit (retrosipasies genoem). As gevolg hiervan word al die ander aspekte in elke afsonderlike aspek as't ware weerspieël. Kalsbeek verduidelik dit wat hier bedoel word aan die hand van die praktiese situasie soos dit hom voordoen in die immanensiewetenskappe, en soos dit onder andere in die verskillende -isme-stelsels in die wetenskappe tot openbaring kom: "hoe komt het, dat het materialisme althans de illusie kan hebben alle verschijnselen te kunnen ontraadselen? Deze illusie wordt mogelijk gemaakt door de anti- en retrocipaties in de fysische modaliteit, die als analogische zinnemomenten verwijzen naar de zinkernen der overige aspecten. Het gaat hier dus om de universaliteit in eigen kring van het fysisch aspect. Door de analogieën in dit aspect voor originair te houden ontstond de gedachte, dat alle overige aspecten tot het fysische konden worden herleid".²⁾ Uit die anti- en retrosipasies blyk die samehang wat daar in die kategorie van die modaliteite bestaan.

Daarmee is die samehangende verskeidenheid wat daar onder die modaliteite bestaan, vir ons opgeklaar.

Samehangende verskeidenheid kom egter ook tot openbaring in die ryk van konkrete dinge; dit wil sê die ryk van die individualiteitstrukture. In die praktiese beoefening

1) Ibid., p. 65.

2) Kalsbeek, H. : op. cit., p. 107.

van die Sosiologie is juis dit vir ons van belang omdat ons ons onder andere besig hou met die "individualiteitsstrukture" soos die huwelik, gesin, ensovoorts.

Ook vir hierdie strukture geld die beginsel van soewereiniteit in eie kring; dit wil sê die skeppingsverskeidenheid kom ook in konkrete dinge soos samelewingsvorme tot openbaring.¹⁾ Dit beteken dat elkeen sy eie-aard het; dat die een nie uit die ander verklaar of verstaan kan word nie en tot 'n oorsprong- of verklaringsebeginsel geproklameer mag word nie. Omdat die immanensie-Sosiologie hierdie beginsel globaal misken het, het die Sosiologie juis op hierdie gebied van die een slagget na die ander voortgestrompel. Ons sal later aantoon hoedat die Sosiologie nog altyd te kampe gehad het met die individualisme-universalisme-problematiek.

En die problematiek funksioneer binne bogenoemde kader!

J.D. Dengerink het 'n studie gewy aan 'n ondersoek na die sosiologiese ontwikkeling van die beginsel van soewereiniteit in eie kring in die negentiende en twintigste eeu.²⁾ Hieruit blyk dit duidelik dat hierdie beginsel nie as iets nuuts deur die Wysbegeerte van die Wetsidee ontdek is nie. Christendekkers soos Groen van Prinsterer en Abraham Kuyper het reeds met die beginsel opereer. Dooyeweerd het weliswaar die beginsel gesuiwer en dit uiters vrugbaar van toepassing gemaak in sy ontwikkeling van 'n Christelike Kosmologie in die Wysbegeerte van die Wetsidee. Ons mag hierdie beginsel daarom nie verbind tot 'n spesifieke wysgerige sisteem om, wanneer ons nie die sisteem wil aanvaar nie, ook daarmee saam die beginsel van soewereiniteit in eie kring te verwerp nie. Daar is te veel getuienis dat

1) Vergelyk Kock, P. de B. : op. cit., p. 76.

2) Dengerink, J.D. : Critisch - Historisch Onderzoek naar de Sociologische ontwikkeling van het Beginsel der "Souvereiniteit in eigen Kring" in de 19e en 20e eeuw. J.H. Kok, Kampen, 1949.

die aanvaarding van hierdie beginsel inherent aan die Christelike denke as sodanig is. Ondertussen handhaaf ons egter steeds dat Dooyeweerd na ons mening hierdie beginsel op 'n meesterlike wyse gesuiwer en vrugbaar gemaak het.

Op Christelike standpunt moet ons dus aanvaar dat God sy skepping ordelik onderhou deur aan die konkrete dinge soos onder andere samelewingskringe elke 'n spesifieke eie-aard en eie-wetlikheid toe te ken. Aan die mens wat na Sy Beeld geskape is, laat Hy dit oor om in vrye, beheersde vormgewing aan hierdie struktuurbeginsels positiewe gestalte te gee. In sy positiveringsarbeid sal die mens egter deeglik rekening moet hou met die struktuurbeginsels om hul eie-aard te erken en aan hul eie-wetlikheid te gehoorsaam. Doen die mens dit nie, is hy ten diepste aan God, die Wetgewer ongehoorsaam; versteur hy die kosmos en werk hy in die hand van die chaos, en moet hy regverdige vergelding vir die ongehoorsaamheid ontvang. Uit ons studie sal dit later blyk dat die mens vandag juis op die chaos afstuur - omdat hy Gods wette of norme vir sy kosmos nie wil gehoorsaam nie.

Daarmee het ons dan probeer verduidelik wat ons onder die verskeidenheidspool in die samehangende verskeidenheid van Gods skepping verstaan.

F. SOEWEREINITEIT IN EIE KRING, ENKAPTIESE
STRUKTUUR VERVLEGTING EN DIE DEEL-GEHEEL-
SKEMA.

Ook in die kategorie van die individualiteitstrukture openbaar die skepping hom egter as samehangende verskeidenheid. Die samehang tussen die onderskeie individualiteitstrukture, word deur die Wysbegeerte van die Wetsidee "enkapsis" (enkaptiese struktuurvervlegting) genoem. Voordat ons dit behandel, moet ons

egter die aandag vestig op 'n belangrike onderskeiding wat Kock op voetspoor van Stoker maak - die van die "universele afhanklikheid van die eie bevoegdheid":

"Daarmee word eenvoudig bedoel dat al die strukture saam en elkeen apart slegs in onderlinge samehange gesond kan funksioneer. As die kerk deformeer, sal dit ook die gesonde funksionering van die staat en die welsyn van huwelik en gesin nadelig tref. Kom die huislike lewe in verval, sal dit noodwendig die kerk en staat ondermyn. ¹⁾ Dit wil vir ons voorkom asof ons hier met dieselfde gedagte te doen het as dié waarmee die sosiale sisteemteorie in sy struktuur-funksionele benadering opereer; al is dit so dat die Christelike denke met sy beginsel van universele afhanklikheid van eie bevoegdheid nooit akkoord sal kan gaan met die uitgangspunt van die deel-geheel-verhouding wat aan die sisteem-teorie ten grondslag lê nie. Wanneer hierdie gedagte vanuit Christelike gesigshoek uitgebou word, behoort dit ryke en vrugbare toepaslikheid op sosiologiese terrein te hê.

Oor wat ons kortliks onder "enkaptiese struktuurvervlegting" moet verstaan, laat ons Spier aan die woord: "... die samehang van individualiteitstrukturen waarin deze laatste wel hun interne souvereiniteit in eigen kring behouden, maar in hun externe funksies ontsloten worden. Een voorbeeld van vervlechting is de samehang tussen een vogel en z'n nest. De vogel heeft een subjectief-psychische bestemmingsfunctie, is zelf aan de psychische wetten onderworpen, terwijl het nest objectief-psychisch gequalificeerd is, d.w.z. het nest zelf heeft geen gevoel, is slechts voorwerp van het gevoelsleven van het dier. Beide individualiteiten, de vogel en het nest, behouden in deze vervlechtingsamehang hun eigen structuur. Hadden we hier te doen met de relatie van een deel tot het geheel, dan zou het nest dezelfde

1) Kock, P. de B. : op. cit., p. 77.

bestemmingsfunctie moeten hebben als de vogel, het zou ook subjectief-psychisch gequalificeerd moeten zijn. Nog een ander voorbeeld. Een staatsbedrijf is een bedrijf, dat een nauwe vervlechtingsamenhang toont met het staatsleven. Doch in de vervlechting behoudt het bedrijf z'n eigen structuur. Het blijft een oeconomisch-gequalificeerd samenlevingsverband, waarin de staat de ondernemer is." ¹⁾ Uit die voorafgaande verduideliking blyk dit reeds duidelik dat die figuur van die enkapsis nie behoortlik verstaan kan word as dit nie met die deel-geheel-skema vergelyk word nie.

n Ding is deel van n geheel as die deel dieselfde interne struktuur vertoon as die geheel. So kan n mens n baksteen neem en dit in n hele paar dele verbreek. Die opgebreekte dele word egter nog steeds as baksteen-dele herken, omdat dit dieselfde struktuuraard as die baksteen (oorspronklike heel baksteen) besit. Daarenteen sou n mens nooit van die gesin as deel van die staat kon praat nie. Die staat vertoon immers n gans ander struktuur as die gesin. Die staat vind sy grondslag in die historiese magsvorming en het die handhawing van die publieke reg binne die territorium waaroor hy jurisdiksie uitoefen as sy kwalifiserende funksie. Die gesin daarenteen, vind sy grondslag in die biotiese bloedband tussen ouers en kinders en het as kwalifiseringsfunksie die liefdevolle saamwees van ouers en kinders waarin die versorging van die kinders deur ouers n groot rol speel. Van n deel-geheel-verhouding kan daar dus alleen sprake wees as die dele dieselfde interne struktuuraard vertoon as die geheel. Ons laat Strauss aan die woord in hierdie verband: "Wat n intrinsieke deel van n groter geheel is, besit dieselfde struktuuraard as die geheel, en kan dus nooit met behoud van die interne s.i.e.k. daarmee vervleg wees nie. Daarenteen mag ons wel gepresiseerd praat van die dele van n individualiteitstruktuur (hetsy dit

1) Spier, J.M. : op. cit., p. 234.

strukture is wat verskillend gekwalifiseer is - solank daar net nie binne dieselfde struktuur verskillende gekwalifiseerde strukture opgeneem is nie), want verskillende individualiteitstrukture se dele ontleen hul struktuur-aard aan die interne struktuurbeginsel van die geheel. Enkaptiese struktuurvervlegtinge tussen dinge kan egter nooit in terme van 'n geheel-dele-skema begryp word nie."¹⁾

Dit behoort oombliklik duidelik te wees dat, waar daar van 'n deel-geheel-skema gebruik gemaak word in die wetenskaplike siening van die samelewing, dit noodwendig moet lei tot die universalisme-individualisme-problematiek. In hierdie siening word òf een samelewingstruktuur tot die geheel (universele) verhef en alle ander strukture as dele van die geheel gesien, en langs die weg ook afhanklik van die geheel en verklaarbaar uit die geheel; òf die geheel word gesien as die somtotaal van die dele (individuele) en dus afhanklik en verklaarbaar uit die dele. Waar dit gebeur, stry so 'n wetenskaplike uitgangspunt teen die Christelike beginsel van soewereiniteit in eie kring.

Dit is immers so dat die beginsel van soewereiniteit in eie kring die unieke eie-aard en eie-wetlikheid van onder andere elke samelewingsvorm waarborg. Die aanvaarding van hierdie beginsel weerhou ons daarvan om die een samelewingskring bokant die ander te verhef en dit langs die weg te verabsoluteer, en sodoende dit as verklarings- en oorspringsbeginsel te proklameer.

Alleen op Christelike standpunt, waar ons 'n Archimedes-punt in die Transendente Christus het (deur ons hartsverworteling in hom); alleen by Bybelse Lig word ons van die soeke na so 'n immanente verklaringsbeginsel weerhou.

1) Strauss, D.F.M. : op. cit., p.276.

Net so belangrik as die beginsel van soewereiniteit in eie kring self, is die insig van begrensing van gesag wat ten nouste met die beginsel van soewereiniteit in eie kring saamhang.

Volgens Van Dÿk ¹⁾ bestaan gesag altyd uit twee elemente: dwang en outoriteit. Aan gesagstrukture is daar altyd iets opgelê: hulle ontvang met ander woorde 'n opdrag, en hulle gee weer opdrag aan die samelewingstruktuur waaroor hulle aangestel is. Gesag het dus in die aller-eerste plek met verantwoordelikheid te doen: dit is verantwoordelik teenoor die Absolute Gesagdraer en Opdrag-gewer (God) vir die wyse waarop die opdrag uitgevoer word, en in die samelewingstrukture waaroor jurisdiksie uitgeoefen word, is dit verantwoordelik vir die ordelike (normatiewe) verloop van sake.

Wat vir die onderhawige onderwerp van die grootste belang is, is dat die seggenskap van alle gesagstrukture in die tydelike werklikheid beperk is. Alleen God, dié Maghebber, het onbeperkte gesag. Van Sy opdrag is die gesagstrukture in die samelewing se gesag afgelei. Uit hierdie beginsel is daar die afleiding te maak dat geen samelewingsvorm se gesagstruktuur hom die reg mag aanmatig om 'n totalitêre gesagsbewind op te eis nie.

Van ewe veel belang is die feit dat die seggenskap van elke gesagstruktuur alleen binne eie gebied geld. Van Riessen stel dit soos volg: "De gezagssfeer blyfde begrensde door de samenlevingsverbanden; de relatie van gezag en vryheid treffen we binne, niet buiten (o.a. tussen) deze verbanden aan." ²⁾

1) Van Dÿk, R. : Mens en Medemens - een inleiding tot de algemene Sociologie, Zomer en Keunings Uitgewersmÿ., datum onvermeld, p. 72.

2) Van Riessen, H. : op. cit., p. 85.

In die universalistiese uitkyk op die samelewing word ook dié beginsel misken.

Ons wil graag in die volgende hoofstukke aantoon dat die grondproblematiek van die gangbare Sosiologie dié van universalisme teenoor individualisme is - juis omdat die Christelike beginsel van soewereiniteit in eie kring nie duidelik ingesien is nie.

+ + + + +

HOOFSTUK 3.

DIE STRYD TUSSEN UNIVERSALISME EN INDIVIDUALISME IN DIE VROEERE SOSIOLOGIESE TEORIE.

Na ons mening het die ontstaan van die Sosiologie uit sy humanistiese agtergrond reeds sy problematiek met betrekking tot universalisme en individualisme ingelui. In hierdie hoofstuk wil ons graag aantoon hoe die genoemde problematiek tot die ontstaanstyd van die Sosiologie teruggevoer kan word, asook hoe die Sosiologie hom van die problematiek probeer ontworstel het - egter sonder sukses omdat hy steeds aan sy humanistiese wortels bly vasklou het.

A. DIE SOSIOLOGIE AS WETENSKAP GEBORE IN DIE GREEK VAN DIE HISTORISTIESE RELATIVISME.

Herman Dooyeweerd onderskei vier "religieuse grondmotiewe" in die ontwikkeling van die Westerse beskawing. Hy bespreek die "antitese" wat op aarde tussen die Koninkryk van God en die Ryk van die Duisternis tot openbaring kom, en wat hom ook in die beoefening van die wetenskap laat geld en sê dan daarvan: "Om tot de ware en allesbeheersende van deze religieuze antithese en tot de eigenlijke bron van het meningsverskil over haar strekking door te dringen, moet men zich rekenschap geven van de religieuze grondmotieven, die de diepste drijfveren zijn geweest van de gehele kulturele en geestelijke ontwikkeling van het Avondland. "

"In iedere religie is zulk een grondmotief aan te wijzen dat als geestelijke drijfkracht in de menselijke samenleving werkzaam is. Het is de volstrekt centrale drijfveer omdat het vanuit het religieuze levens-centrum alle tijdelijke levensuitingen beheerst en op de ware of vermeende oorsprong van het bestaan richt.

"Het bepaalt in diepste zin de gehele levens- en wêreld-beschouwing; het zet zijn onuitwisbaar stempel op de

cultuur, de wetenschap, de sociale structuur ener periode, voor zover er inderdaad een leidende cultuurmacht is aan te wijzen, die aan de historische ontwikkeling een vaste richting geeft. Is dit laatste niet meer het geval, dan ontstaat een wezenlijke crisis in de grondslagen der cultuur, die steeds gepaard gaat met verschijnselen van geestelijke ontworteling.

"Het religieuze grondmotief ener cultuur is nimmer vanuit de opvatting en het persoonlijk geloof van die enkeling te benaderen. Het is een echte gemeenschapsmotief, dat de enkeling ook dan beheerst wanneer hij zich daarvan niet bewust is of er zich geen rekenschap van geeft. Maar men vergisse zich niet: het is als zodanig geen mogenlijk voorwerp van n wetenschappelijke (zgn. sociaal-psycho-logische) ontleding en verklaring. Want deze laatste raakt nimmer de geestelijke wortel van het gemeenschapsleven, maar alleen zijn tijdelijke vertakkingen, niet het religieuze levenscentrum, maar slechts zijn tijdelijke onderscheiden uitingen in gevoel, in denk-wijze, in kunsuiting, in morele maatstaven, in rechtsvor-men en geloofsvoorstelling.

"Ja, de wetenschap wordt in haar uitgangspunt zelfs door een religieuze grondmotief beheerst. Zij kan dus nimmer neutraal tegenover dit laatste zijn.

"In het religieuze grondmotief is rechtstreeks de Goddelijke dan wel de anti-goddelijke geest werkzaam, in wiens dienst de mens zich gesteld heeft, en waaraan hij in de dienstbetrekking deel heeft gekregen. Het is de gemeenschapstichtende geest, die de mens niet beheerst, maar waardoor hij beheerst wordt. Want juist de religie openbaart ons onze diepe afhankelijkheid van een hogere Macht in welke wij de vaste grond en de oorsprong van ons bestaan zoeken en die wij nooit als beheerser, maar slechts als dienaar kunnen ontmoeten. De religieuze grondmotieven verkrijgen hun centrale invloed op de historische ontwikkeling der mensheid door bemiddelen

van cultuurmachten, die successievelijk de leiding in het historisch proces weten te verwerven." ¹⁾

Ons het Dooyeweerd opsetlik uitvoerig aan die woord ge-
laat omdat ons in die "religieuse Grondmotiewe" met 'n
sentrale en bepalende begrip in sy filosofiese denke
te doen het. In ons ontleding van die sosiologiese pro-
blematiek, sal ons van die radikale belang van die reli-
gieuse grondmotiewe uitgaan en veelvuldig daarvan gebruik
maak.

In die verbygaan wil ons die aandag vestig op 'n ver-
skynsel wat deur van Klinken duidelik belig word:
Wanneer 'n religieuse grondmotief sy sentrale en inte-
grale leiding in 'n kultuurgemeenskap begin verloor en
die "geestelike ontworteling" waarvan Dooyeweerd melding
maak, begin intree, tree daar ook 'n desintegrasie-
proses ten opsigte van die positivering van kultuur-
norme na vore wat die individu onseker laat aangaande
wat reg en verkeerd is. Hierdie desintegrasie van die
norme-struktuur waardeur die uiteenvallende kultuur ge-
kenmerk word, kan funeste gevolge vir die geestestoestand
van die individu meebring. 'n Kultuurkrisis eis dus sy
slagoffers onder andere ook op in die onsekerheid in en
desintegrasie van menslike persoonlikhede. ²⁾

In die ontwikkeling van die Westerse beskawing onder-
skei Dooyeweerd vier religieuse grondmotiewe, ³⁾ tewete
die Griekse, die Christelike, die skolastiese en huma-
nistiese grondmotiewe. Om die problematiek van die
Sosiologie vanuit sy ontstaan te begryp, sal ons die
humanistiese grondmotief van naderby moet besien. Ons doen
dit weereens aan die hand van Dooyeweerd se uitvoerige
verduideliking. ⁴⁾

1) Dooyeweerd, H. : Vernieuwing en Bezinning om het Refor-
matorisch grondmotief, J.B. van den
Brink & Co., Zutpen, 1963, p. 8.

2) Vergelyk Van Klinken, J. : Kerk en Gezinsmaatschappelyk
Werk, Jan Haan N.V.,
Groningen, 1961, p. 38.

3) Dooyeweerd, H. : op. cit., p. 14.

4) Ibid, p. 143 v.

Toe die skolastiese kultuurmag van die Middeleeue begin om uiteen te val, kom daar 'n nuwe geestesstroming na vore waarin die mens in die sentrum van belangstelling staan. Hierdie stroming word (wat sy aanvang betref) gewoonlik die Renaissance genoem. Die Renaissance kan getipeer word as "de uitdrukking van 'n nuwe lewensgevoel, gekenmerk deur de losmaking van het individu uit die middeleeuwse bindingen van kerkelike en maatschappelijke aard en gericht op het ideaal van de autonomie van de perzoonlijkheid."¹⁾ Die vryheid van die individuele mens het dus van meet af aan die leiding geneem in die opkoms van die nuwe kultuurmag. Die individu moes vrygemaak word uit die middeleeuse gemeenskapsbindinge. Gepaard met die nuwe vryheidsbelevens, gaan daar egter ook 'n visie op die natuur oop. Daar word afgereken met die vroeëre visie dat die natuur gelaai is met gode, magte en sonde. Die natuur word langs hierdie weg vir die menslike ratio toeganklik omdat dit nie meer gesien word as 'n sakrale terrein waarop rasionele bemoeienis taboe is nie. Deur die werke van Descartes, Leibniz, Newton en Galilei word die natuur almeer gesien as 'n terrein wat van begin tot end gedetermineer word, nou nie meer deur die misterieuse magte nie, maar deur fisiese wette van oorsaak en gevolg. Juis die kousaliteit wat met die natuur gegee is, sou dan die mens in staat stel om die natuur te beheers. Wie immers die natuur met sy rede deurvors het en die grondliggende wette blootgelê het; wie die kousaliteitswette in sy hand het, het daarmee ook die sleutel tot die beheersing van die natuur in sy hand. Hierdie vooruitsig het aanleiding gegee tot 'n nuwe magsbelevens: die mens sou sy eie heil en vryheid op aarde uitwerk deur eenvoudig sy outonoom-geproklameerde rede op die gebied van die natuurwette in te span.

Op hierdie stadium moet ons egter die aandag daarop vestig dat alle "afvallige grondmotiewe" in hulleself die kiem van eie ondergang dra.

1) Smitskamp, H. : "Renaissance", in Christelike Encyclopedie, deel 5, Kok. Kampen, 1960, p. 615.

Die afvallige religieuse grondmotiewe word naamlik gekenmerk deur die feit dat elkeen n ondraaglike polariteit in homself herberg. Omdat die afvallige motief die verankering in die Transendente mis, moet dit steeds iets (een of ander aspek in die tydelike werklikheid) verabsoluteer: "Wanneer dus het religieuse grondmotief zich op een vergoddelijking van iets in het geschapene richt, wordt daardoor het betrekkelijke verabsoluteerd. Deze verabsolutering van het relatieve roept met innerlijke noodzaakelijkheid de correlata, dit wil zeggen: de in werkelijkheid ermede verbonden tegendelen van dit laatste op, die zich met dezelfde vermeende absoluutheid tegen de eerste verabsolutering geldend maken.

"Want het ene betrekkelijke staat alz zodanig in noodzakelijke relatie tot het andere. Zo ontstaat een echte polariteit, dit wil zeggen een tussen twee uitersten heersende spanning, in het religieuse grondmotief."¹⁾

Van die humanistiese grondmotief is dit ewe waar. Ironies dus (en tog so eg aan die lewensrealiteit) dat die afgod van die wetenskap hom gaan wreek op die ander teenpool: die menslike vryheid: die mens is immers self betrek by die kousaal-bepaalde realiteit. Wat word dan van sy vryheid?

Dit is dan ook so dat die humanistiese denke altyd gekenmerk word deur n worsteling tussen twee radikale pole: rasionalisme en irrasionalisme; positivisme en idealisme; selfstandigheid en afhanklikheid; universalisme en individualisme! Op hierdie feit sal ons later breedvoeriger ingaan.

Dit is te begryp dat die humanistiese ideaal n geweldige sterk vooruitgangsgeloof in homself ingebou het. Die nuwe "vrye" mens het immers met skone verwagting die

1) Dooyeweerd, H. : op. cit., p. 12.

toekoms ingestaar. Hy sou die wêreld weer leefbaar maak deur middel van sy wetenskapsbeoefening. Daarom is dit so dat utopistiese ideale, gekoppel aan 'n onwrikbare vooruitgangsgeloof, feitlik van die aanvang van die nuwe grondmotief af die menslike gees geboei het. Getuie hiervan is onder andere die werke "Utopia" van Thomas More (1478 - 1535) en "New Atlantis" van Francis Bacon (1561 - 1626). ¹⁾

Teen hierdie kulturele agtergronde begin die tendense te woel wat uiteindelik sou uitloop op die totstandkoming van die Sosiologie as 'n selfstandige wetenskap.

Vervleg met die humanistiese vooruitgangsgeloof, moes die humanistiese denke voortdurend veg met die ondraaglike tweespalt in sy midde. 'n Sosioloog soos Martindale het byvoorbeeld reeds raakgesien hoe verskynsels soos rasionalisme ²⁾ en idealisme ³⁾ mekaar afwissel in die ontwikkeling van die humanistiese denke.

Dieselfde tendens sou hom openbaar ten opsigte van die siening van die samelewing as sodanig. Aanvanklik, onder invloed van die Renaissance, is die vrye individu verabsoluteer. (In-dividuum beteken: ondeelbaar). Partikularistiese tendense van die wetenskapsideaal (die werklikheid moet afgebreek word tot by sy kleinste element om dit te verstaan en te beheers) het hierin meegewerk. Die aanvanklike konsentrasie op die vrye individu as die kleinste "element" waaruit die samelewing opgebou is, is later onder invloed van die romantiek en Duitse Vryheidsidealisme vervang met 'n universalistiese visie op die samelewing: die samelewing word as 'n geheel gesien wat hom histories ontwikkel. Die klem val nou nie meer op die individuele mens nie, maar op die gemeenskapsmens.

1) Vergelyk van Riessen, H. : op. cit., p. 45 v.

2) Vergelyk Martindale, Don : The Nature and Types of Sociological Theory, Routledge & Kegan Paul, London, 1961, p. 30.

3) Ibid, p. 35.

Om dieselfde rede sou verskynsels soos positivisme en historisme in die magstryd met mekaar meeding. Die positivisme appèlleer op die natuurpool van die humanistiese grondmotief. Met sy empiristiese kenleer wil die positivisme slegs van die natuurwetenskaplike metode gebruik maak. Dit verg 'n reduksie tot die kleinste elemente waaruit die bestudeerbare werklikheid opgebou is, met 'n gevolglike klem op dié elemente. Vandaar die individualistiese neiging wat met die positivisme gepaard gaan. Die historisme, daarenteen, is holisties-universalisties van aard: "'historisme' kweekte een visie op die menselike samenleving, waarin voor het geloof in vaste normen en vaste grenzen tussen de levenskringen geen plaats was. Het dreigde de juiste blik op de betekenis der Franse Revolutie voor die Westerse kultuur te verduisteren, doordat de principiële verschillen tussen de ongedifferentieerde structuur der samenleving werden gerelativeerd. Haar universalistiese denkwijze werde tot een allergevaarlijkste gemeenschapsideologie, die voor de eigenlijke betekenis van de leer der mensenrechten en voor de innerlijke aard van het burgerlijk privaatrecht geen oog meer had." ¹⁾ Dit is dus duidelik dat Dooyweerd 'n "universalistiese denkwys" in die historisme ingebou sien. Voorts: waar die historisme die historiese aspek van die werklikheid verabsoluteer, lê dit geweldig klem op dinamiese vooruitgang - soveel so dat alle konstante gegewenhede as't ware in die steeds vooruit-bewegende tydstroom opgelos en meegesleur word. Die agtergrond hiervan is daarin geleë dat die samelewing van sy gerigtheid op God losgemaak en verselfstandig word; dit wil sê: verabsoluteer word.

Onses insiens herberg die begrip "historisme", soos deur Dooyeweerd gebesig, drie elemente in homself: eerstens lê dit klem op dinamiese vooruitgang; tweedens word waardes en norme gerelativeer waar dié tydstroom oor hul

1) Dooyweerd, H. : op. cit., p. 179.

heenvloei; derdens neig die historisme altyd na die holistiese of universalistiese. Hoewel die historisme eers later (met Dilthey se werke) sy beslag op die Westerse gees sou kry, is die tendense daarvan tog reeds aanwesig wanneer die Sosiologie sy beslag ontvang deur die arbeid van Auguste Comte (1798 - 1857). Organistiese motiewe (verteenwoordigend van die historisme) is duidelik by Comte herkenbaar.

In Comte se poging om 'n versoening tussen die natuurwetenskaplike denkwysse van die wetenskapsideaal en die romantiek van die historiese skool te bewerk, blyk die polariteit van die humanistiese denke duidelik: "Hierdie sintese was innerlik teenstrydig, omdat die universalistiese, organiese denkwysse juis die produk van die irrasjonalistiese wending van die humanistiese vryheidsmotief was, wat nie 'langer van het abstrakte rationele individu, maar van de individule gemeenskap uitging.'" ¹⁾ Met hierdie tweespalt in sy binneste sou die Sosiologie voortaan voortdurend moes worstel. Op hierdie aspek kom ons later weer terug. Op hierdie stadium wil ons egter die aandag daarop vestig dat Comte in sy siening van die samelewing organisties bly: "The real unit of sociological analysis is society. It is superior to the individual organism. It includes 'the whole of human species, and chiefly the whole of the white race'." ²⁾

Op 'n ander faset van Comte se denke wil ons graag die aandag skerp vestig: sy onwrikbare historistiese vooruitgangsgeloof. Sy bekende driestadia-wet lewer hiervan oorvloedige getuienis. Dit is voorts bekend dat Comte (wat deur sommige sosioloë die "vader" van die moderne Sosiologie genoem word) hierdie wetenskap wou aanwend om die samelewing te rekonstrueer: "Although Comte pursued knowledge of social phenomena in the true spirit

1) Botha, M.E. : Sosio-kulturele Metavrae, Buijten en Schipperheyn, Amsterdam, 1971, p. 198.

2) Martindale, Don. : op. cit., p. 63.

and with the methods of science, it cannot be denied that he also launched sociology as a program of social reconstruction and moral awakening." ¹⁾

Nou is dit baie belangrik om daarop te let dat konsekwente historisme uiteindelik tot relativisme moet lei:

"Dit 'historisme' gelijk men het noemt, kent geen eeuwige waarden meer. Alles is bij deze visie opgenomen in de stroom der historische ontwikkeling. De christelijke geloofswaarheden zijn onder dit aspect even betrekkelijk en van voorbijgaande waarde als de idealen der Franse revolutie." ²⁾

In die verabsoluteerde tydstroom kan ons slegs die verskynsels bestudeer soos hulle hul nou en hier aan ons voordoën. Van strukture en norme wat konstant in Gods skepping ingebed is, is hier geen sprake nie. Daarom is die gedagte van 'n kosmiese wetsorde deur die historistiese visie reeds by die wortel afgesny.

En daarmee word die Sosiologie op humanistiese grondslag voor een van sy mees ononttrafelbare probleme gestel!

Op hierdie stadium sou ons graag ons bevindinge van hierdie hoofstuk tot dusver soos volg wou saamvat: die humanisme moet, omdat hy geen uitsig op 'n Transendente Oorsprong het nie, iets in die tydelike werklikheid tot oorsprongs- en verklaringsbeginsel verhef. In die historisme as uitvloeisel van die humanisme, word die historiese aspek van die werklikheid ("historiese" veral as vooruitgang en ontwikkeling gesien) verabsoluteer. Hierdie verabsolutering van 'n immanente gegewene ontnem aan die denker die moontlikheid om 'n totaal-oorsig oor die tydelike werklikheid te verkry - iets wat in elk geval alleen by Bybelse Lig; dit wil sê op Christelike standpunt verkry kan word. Die

1) Chambliss, Rollin.: Social Thought from Hammurabi to Comte, Holt, Reinhart and

2) Dooyeweerd, H. : op. cit., p. 41. Winston, New York, 1954, p. 404.

historis kan met ander woorde uit die staanspoor geen oog hê vir die skepping in sy samehangende verskeidenheid nie; dit wil sê, hy kan die kosmiese wetsorde met sy samehang van 'n verskeidenheid konstante modaliteite nie in die oog vat nie. Daarom is die beginsel van soewereiniteit in eie kring prinsipieël vreemd vir so 'n denker. Boonop lei konsekwente historisme tot 'n radikale relativisme waarin alle moontlike konstante gegeenhede in elk geval deur die tydstroom meegesleur word sodat daar nooit aan 'n verskynsel soos byvoorbeeld die gesin in terme van 'n konstante skeppingstruktuur gedink kan word nie. Dit kan alleen gesien word in terme van die bestaande kultuur. Voorts moet ons onthou dat die humanistiese grondmotief in homself 'n ondraaglike tweespalt herberg wat hom telkens wreek op die wetenskaplike denke. Van besondere belang vir ons onderwerp is die feit dat die historisme aan die universele die primaat verleen bo die individuele.

Die toestand waarin die Sosiologie onder die beslag van die historisme hom bevind, is dat die samelewing as 'n verselfstandigde entiteit verstaan word wat steeds besig is om vooruit te gaan en te ontwikkel.

Waar ons reeds probeer aantoon het dat die Sosiologie as wetenskap gebore is uit die historisme, wil ons nou graag aantoon dat die Sosiologie veral op drieërlei vlak met probleme te kampe het wat voortspruit uit sy "geestelike huis":

1. die afbakening van sy studieveld;
2. die omskrywing van sy studie-objekte;
3. die historistiese sug na die universele in sy stryd met die individuele.

Eersgenoemde twee probleme hang ten nouste saam en ons stel dit eers aan die orde:

B. DIE SOSIOLOGIE OP SOEK NA 'N "MODEL".

Vanweë sy immanensie-humanistiese erfenis, het die Sosiologie, soos sommige ander wetenskappe, 'n lang geskiedenis van worsteling om die afbakening en omskrywing van sy eie studieveld agter die rug. Op immanensie-standpunt moes een aspek van die werklikheid altyd tot oorsprongs- en verklaringsbeginsel verabsoluteer word en die sosiologiese studieveld dan daaruit afgelei word. Dit verklaar die verskillende "modelle" waaraan sosioloë deur die geskiedenis heen ge-oriënteer is. Op voetspoor van Buckley ¹⁾ onderskei ons breedweg vier sulke "modelle".

i) Die Meganiese model.

Dit is oorbekend dat die natuurwetenskappe onder dryfkrag van die humanistiese grondmotief gedurende die sewentiende eeu geweldig op die voorgrond getree het. Die mens se oog is op hierdie nuwe wetenskap gevestig. Sy hart en sy hoop is hierop geplaas; hiervan was sy verwagting. Veral die wiskunde en fisika sou geweldig vooruitgang maak.

Die natuurwetenskaplike (veral fisiese) werkmethode en wêreldbeeld is gaandeweg in die proses verabsoluteer. Trou aan die humanistiese eis om iets in die immanente tot oorsprongs- en verklaringsbeginsel te verhef, duur dit ook nie lank nie of die sosiale werklikheid word in terme van die fisiese verstaan. Begrippe soos "sosiale fisika" en "sosiale meganika" begin op die voorgrond tree. "Thus, the 'social Physics' of the 17th century arose, whereby man was regarded as a physical object, as a kind of elaborate machine, whose actions and psychic processes could be analyzed in terms of the principles of mechanics. In 'social mechanics', society was seen as an 'astronomical system' whose elements

1) Buckley, Walter. : Sociology and Modern Systems Theory, Prentice Hall, Inc. New Jersey, 1967, p. 8 v.

were human beings bound together by mutual attraction or differentiated by repulsion; groups of societies or states were systems of balanced oppositions. Man, his groups and their inter-relations thus constituted an unbroken continuity with the rest of the mechanistically interpreted universe. All were based on the interplay of natural causes, to be studied as systems of relationships that could be measured and expressed in terms of laws of social mechanics. " 1)

Die sosioloog Vilfredo Pareto kan as 'n latere eksponent van hierdie gedagterigting genoem word. Pareto, 'n opgeleide ingenieur, het weliswaar die fisiese werklikheid geraffineerd op die sosiale werklikheid oorgedra en toegepas, maar die feit bly staan dat die sosiale na analogie van die fisiese gesien is. Soos die fisiese wêreld 'n sisteem is wat gehandhaaf word deur die same-spel van verskeie komponente, so ook die sosiale wêreld. Die sosiale sisteem word saamgestel uit sekere basiese eenhede soos die molekules van die fisiese sisteem: "If society is a system, it is a whole consisting of interdependent parts; change in some part affects other parts and the whole. The 'material points or molecules' of the system, according to Pareto, are individuals who are affected by social forces which are marked by constant or common properties." 2)

1) Ibid, p. 8.

2) Timasheff, Nicholas S. : Sociological Theory - Its Nature and Growth, Random House, New York, 1964, p. 160.

n Verdere bewys van die feit dat Pareto die sosiale werklikheid uit die fisiese werklikheid wil aflei, vind ons in sy positivistiese werkmethode: "His methodology was a form of extreme positivism. He argued that sociology must become a logico-experimental science based on observation and experiment to the exclusion of all reasoning and speculation going beyond the observed facts. The proposition of sociology should include nothing beyond the description of the facts and their uniformities." ¹⁾

Wie ons voorafgaande uiteensetting van die humanistiese immanensiestandpunt in gedagte hou, sal gou genoeg besef dat hierdie verwarrende dilemma waarin die sosiale denke gedompel is, toe te skryf is aan 'n gebrek aan insig in die beginsel van soewereiniteit in eie kring. Immers: wie op immanensiestandpunt staan, kan geen oog kry vir die samehangende verskeidenheid van die kosmos nie; moet een van die aspekte van die tydelike werklikheid tot oorsprong- en verklaringsbeginsel verhef, en moet langs hierdie weg alles na hierdie aspek herlei. Wie die samelewing geskoei sien op die lees van die meganiese, het die meganiese aspek van die werklikheid verabsoluteer en herlei die sosiale daaruit, selfs ook in sy metodologie.

Op immanensiestandpunt kan sosioloë dus nooit kom tot 'n bevredigende afbakening van hul eie studieveld nie. Die onherleibare eie-aard van die sosiale realiteit sal altyd misgekyk word. Vir die afbakening van hul eie studieveld is sosioloë primêr aangewese op die erkenning van die beginsel van soewereiniteit in eie kring!

1) Martindale, Don : op. cit., p. 101.

Die meganistiese konsep van die sosiale realiteit maak dit voorts vir ons duidelik dat die immanensie-Sosiologie sy eie studie-objekte nie kan omskryf nie. As die sosio-loog eers sy "sisteem" en "komponente" uit die fisiese realiteit moet trek, bly daar van 'n intrinsiek-sosiale sisteem weinig meer oor!

ii) Die Organiese Model.

Soos die opkoms van die natuurwetenskappe Wiskunde en Fisika onder beslag van die humanistiese grondmotief verantwoordelik was vir die meganiese model in die sosiologiese teorie, so was die opkoms van die Biologie primêr verantwoordelik vir die organiese model.¹⁾ Herbert Spencer was een van die vroegste sosioloë wat die biologistiese gedagtegang op die sosiale werklikheid van toepassing wou maak. Hy leun swaar aan teen die gedagtes van Charles Darwin, veral soos dit tot uitdrukking kom in sy "The Origin of Species".²⁾

Binne die organismiese konsep van die werklikheid, sou die sosiale in terme van die biologiese verstaan en verklaar moes word: "The arrangement of the various parts of Society are analogous to the arrangement of the parts of the living body."³⁾ Die gedagte van groei en vooruitgang (evolusie) is onlosmaaklik met die biologiese konsep van die samelewing verbonde: "Like living bodies, societies begin as small units - germs - and grow to great size. They grow in aggregates of varying degrees. There is both an enlargement of groups and the fusion of groups. Integration is discernible in the formation of masses and the increasing

1) Vergelyk Buckley, Walter : op. cit., p. 11.

2) Vergelyk Timasheff, Nicholas S. : op. cit., p. 31 v.

3) Martindale, Don : op. cit., p. 67.

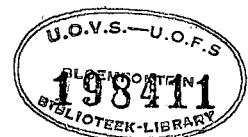
coherence of the parts of the mass. Growth as an increase of mass is accompanied by an increase of structure.... "1) Genoeg om aan te toon dat die beeld van die samelewing geskoei word op die beeld wat die sosioloog van die biologiese werklikheid het. Die biologiese funksioneer dus as verklarings-prinsiep vir die sosiale werklikheid. Weereens is die gemis aan insig in die beginsel van soewereiniteit in eie kring verantwoordelik vir hierdie stand van sake. Insig in hierdie beginsel sou die oog open vir die eie-aard van die sosiale faset van die werklikheid.

Dieselfde kritiek waaraan ons die meganistiese konsep van die samelewing onderwerp het met betrekking tot die afbakening van die Sosiologie se studiegebied en die omskrywing van sy begrippe, geld hier.

Ondertussen is dit belangrik om daarop te let dat die organisisme 'n dominante rol sou speel in die groei van die Sosiologie as wetenskap. Becker en Barnes verklaar selfs: "Unquestionably the most potent influence contributing to the development of historical Sociology was the Darwinian theory of organismic evolution and its reaction on social science, with Spencers' grandiose formulas running a close second". 2) Van ewe veel belang is dit om te onthou dat die organisisme met 'n holistiese konsep van die samelewing opereer: die verselfstandigde samelewing is in sy geheel besig om te ontwikkel. Die "dele" is onvermydelik by hierdie vooruitgang betrokke en word deur die geheel in sy vooruitgang bepaal - net soos die verskillende organe van 'n biologiese sisteem op die groei en ontwikkeling van die sisteem in sy geheel afgestem is.

1) Ibid., p. 67.

2) Becker, Howard en Barnes, Harry Elmer.:
Social Thought from lore to Science,
Harren Press, Washington, 1952, p.747.

(iii) Die Proses Model.

Buckley vestig voorts die aandag op nog 'n tendens in die Sosiologie wat hy die "proses model" noem.¹⁾ Hierdie tendens was miskien nie tot so 'n mate sistematies ontwikkel dat dit in alre regverdigheid die etiket van 'n "model" kan dra nie, maar dit was van geweldige groot betekenis in die Amerikaanse Sosiologie van die vroeë twintigste eeu. Die name van Albion Small, G.H. Mead, R.E. Park en E.W. Burgess word hier genoem.

In hierdie visie word die strukturele in die samelewing feitlik geheel en al op die agtergrond gedryf deur die klem wat op sosiale verandering; die sosiale proses geplaas word: "The 'structure' is an abstract construct, not something distinct from the ongoing interactive process but rather a temporary, accommodative representation of it at any time. These considerations lead to the fundamental insight that socio-cultural systems are inherently structure-elaborating and changing; for some, the terms 'process' and 'change' were synonymous. Put in terms of our earlier discussion, societies and groups continually shift their structures as adaptations to internal or external conditions. Process, then, focuses on the actions and interactions of the components of an ongoing system, such that varying degrees of structuring arise, persist, dissolve, or change."²⁾

Dit is duidelik dat ons in hierdie standpunt met naakte relativisme te doen het - gebore uit die verabsoluttering van die historiese aspek van die tydelike werklikheid. Dit is ewe-eens duidelik

1) Vergelyk Buckley, Walter. : op. cit., p. 17.

2) Ibid., p. 18.

dat daar van die eie-aard van die sosiale werklikheid hier niks tereg kom nie - die eie-aard waarvoor die beginsel van soewereiniteit in eie kring ons oog open. Daarom kan ook hierdie standpunt nie 'n antwoord gee op die vraag na die eie studiegebied en eie studie-objekte van die Sosiologie nie.

Ondertussen het egter ook Max Weber op die voorgrond getree en met hom sou daar 'n prinsipiële breuk met die natuurwetenskaplike verklaringswyses en metodes in die Sosiologie plaasvind. Op voetspoor van die neo-Kantiaan, Heinrich Rickert, onderskei Weber skerp tussen die natuurwetenskaplike en kultuurwetenskaplike werkmetode. Dit was ongetwyfeld 'n groot wins. Ruimte is nou gelaat vir die tipies menslike - veral in die konsep van sosiale handeling. Weber bepleit dan ook 'n "verstehende" metode waarin die vryheid van menslike optrede in die kalklig te staan kom. Voortaan sou dit nie meer vir die Sosiologie nodig wees om "modelle" van die natuurwetenskaplike wêreld te gaan leen om eie studieveld daarvolgens te herstruktureer nie. Die Sosiologie het nou aangeland op kultuurwetenskaplike terrein waar hy "interpret social phenomena as a function of various cultural forces, like religion, law or arts." ¹⁾ Ongelukkig kon Weber en die sosiologiese denke na hom, hom nie ontwortel aan die humanistiese grondmotief nie. Die gevolg is dat Weber alleen maar 'n ommeeswaai vanaf die natuurpool na die vryheidspool van die humanistiese denke kon bewerkstellig.

1) Sorokin, Pitirim : Contemporary Sociological Theories, Harper and Brothers, New York, 1928, p. 660.

(iv) Equilibrium-Funksie-model.

Die vierde "model" wat Buckley vervolgens bespreek, is Parsons se Equilibrium-Funksie model en Homans se Equilibrium Model. ¹⁾ Hierin is daar dan ook prinsipieël gebreek met die streng natuurwetenskaplike verklaringsbeginsel, hoewel sekere natuurwetenskaplike motiewe hul nog telkens in hul denke weerpieël.

As ons dan die struktureel-funksionele benadering onder hierdie gesigspunt kortliks aan die orde stel, is dit nie om te probeer aantoon dat dit met 'n geleende model (wat nie op die sosiale vlak tuishoort) opereer nie. Ons is geneig om met Timasheff ²⁾ saam te stem dat die Sosiologie in die jongste tyd min of meer op eie terrein aangeland het, mits ons onder hierdie "eie terrein" die kultuurwetenskaplike terrein verstaan. Ons glo egter dat die Sosiologie vanweë sy verknogtheid aan die historisme, nog steeds sukkel om om 'n eie staanplek in die ry van vakwetenskappe te verkry.

Waarop ons die aandag wil vestig is dat die Sosiologie, solank hy in die greep van die historistiese relativisme bly, nie kan antwoord op die vraag na die omskrywing van sy eie studie-objekte nie. Die sosiale sisteem-teorie gaan byvoorbeeld uit van die standpunt dat die sosiale realiteit 'n sisteem met komponente (of subsisteme) is. Oor wat ons onder 'n "sisteem" moet verstaan, bly die antwoorde egter uiters vaag en nie sosiologies spesifiek omlyn nie, byvoorbeeld: "Social systems are the patterns of action of people and culture. They may involve one or many persons, together with cultural phenomena such as words, ideas, artifacts, rules, beliefs and emotions."³⁾

1) Vergelyk Buckley, Walter : op. cit., p. 23 v.

2) Vergelyk Timasheff, N.S. : op. cit., p. 303.

3) Momane, Joseph H. : A Sociology of Human Systems,
Appleton Century Crofts, New York,
1967, p. 1.

Volgens hierdie definisie kan 'n sisteem omtrent enige "patroon" wees terwyl die komponente ("people, artifacts, ideas, emotions") ewe-eens uit enige lewens-sfeer getrek kan word. Op die sosiale sisteemteorie kom ons later weer terug.

Hoe dit ookal sy, dit is duidelik dat sosioloë op hierdie standpunt sal moet uitgaan van die kultuursituasie soos hy hom tans aan ons voordoet om daarin 'n sisteem met sy komponente gekonstrueer te kry. Gestel byvoorbeeld dat die gesin teen hierdie agtergrond bestudeer moet word. Die vraag ontstaan nou: wat is 'n gesin? As antwoord sou ons alleenlik 'n gesin kon teken soos dit in die huidige kultuursituasie ge-positieveer is, of hoogstens 'n vergelyking kon tref met 'n ge-positiveerde gesin van die verlede. Maar selfs dan verrys daar nog die vraag: wat is die blywende "iets" van die gesin wat ons die gesin in elke samelewing en kultuur (hoe gevarieërd ookal) as die gesin laat herken? Dit is die vraag na die identiteit van die gesin. Dit is bekend dat byvoorbeeld die fenomenologiese vertakking van die sosiologiese formalisme (byvoorbeeld Vierkandt en Gurwitsch) probeer het om die probleem op te los deur met behulp van die fenomenologiese metode deur te dring tot die onveranderlike en identieke "wese" van die sosiale verskynsels wat aan die verskillende variabele vorme daarvan ten grondslag sou lê.¹⁾ Oor die vraag na die wat en die waarin van die "wese" heers daar egter onder sosioloë groot verwarring.

Na ons mening sal die immanensie-standpunt in die Sosiologie ook nooit 'n bevredigende antwoord op die identiteitsvraag kan gee nie, om die eenvoudige rede dat die identiteit van enige samelewingsverband alleen met behulp van die hantering van norme bepaal kan word. Meer bepaaldelik vra die identiteitsvraag om 'n erkenning van die

1) Vergelyk Martindale, Don : op. cit., Hoofstuk 11.

kosmiese wetsorde wat konstante tydelike strukture eers moontlik maak. Nou is dit juis die kenmerk van die immansiensie-standpunt dat dit die kosmiese wetsorde nie in die oog kan vat nie vanweë gebrek aan die korrekte Archimedespunt. Vandaar dat een aspek van die tydelike werklikheid tot oorsprongs- en verklaringsprinsiep verhef word. n Sosiologie in die greep van die historisme het die historiese aspek so verabsoluteer. Kenmerk van die historisme is om norme te relativeer, of om ten minste die norme te beskou as iets wat geen konstante gewenheid is nie, maar wat verander soos die tyd kom en gaan. Sodra norme vir hom in die tydstroom opgelos word, verloor die Sosiologie oombliklik die moontlikheid om die identiteitsprobleem op te los. En dan is die wetenskap nie daartoe in staat om sy studie-objekte behoorlik te omlin en te omskryf nie.

Wat ons in hierdie paragraaf probeer aantoon het, is dat die gangbare Sosiologie, by gebrek aan insig in die beginsel van soewereiniteit in eie kring, by ander vakgebiede n model (of modelle) moes gaan leen om die sosiale denke op die geleende lees te skoei. Ook in die resente Sosiologie laat die gebrek aan insig in die kosmiese wetsorde (waarmee die beginsel van soewereiniteit in eie kring gegee is) die Sosiologie voor die oplossing van die identiteitsprobleem.

Die geweldige betekenis wat die erkenning van die beginsel van soewereiniteit in eie kring vir die Sosiologie inhou, moes tot dusver duidelik geblyk het.

Tot dusver het ons in hierdie hoofstuk egter nog net van soewereiniteit in eie kring in die modale sfeer gespreek. In die sfeer van die individualiteitstrukture laat die erkenning (of miskenning) van hierdie beginsel hom egter ewe duidelik geld.

C. DIE STRYD TUSSEN INDIVIDUALISME EN
UNIVERSALISME IN DIE SOSIALE DENKE.

Ons sal steeds moet onthou dat die gangbare Sosiologie gebore is in die greep van die humanistiese grondmotief van natuur en vryheid of die wetenskap- en persoonlikheids-ideaal. Die innerlike konflik wat aanwesig is in hierdie afvallige grondmotief manifesteer hom onder andere in die polariteit tussen rasionalisme en irrasionalisme; positivisme en idealisme. In die nadenke oor die sosiale werklikheid word dieselfde polariteit gemanifesteer in die stryd tussen individu en gemeenskap; individualisme en universalisme; vryheid van die samelewing en afhanklikheid daarvan.

Maciver en Page bring die stryd wat daar tussen individualisme en universalisme sedert die ontstaan van die Sosiologie bestaan het, duidelik na vore wanneer hy die Sosiologie sien ontstaan teen die agtergrond van die vraag na die probleem van die verhouding tussen individu en gemeenskap: "It is not surprising, then, that men sought answers to this problem long before the term 'sociology' was coined. Two misleading and opposing answers have been particularly influential in this history of Western social thought, the 'social contract' theory and the 'social organism' theory." ¹⁾

By die aanvang van die humanistiese grondmotief; dit wil sê die opkoms van die Renaissance-beweging, staan die rasionalisties-individualistiese pool meer op die voorgrond. In die wetenskapsbeoefening beteken dit dat die natuurwetenskaplike metode (positivisme en empirisme-) die bo-toon voer. Hierdie metode volg 'n reduksie van die werklikheid tot op sy kleinste "elemente". In die nadenke oor die sosiale staan die individu in hierdie tyd voorop.

1) Maciver, R.M. en Page, Charles H. : Society - An Introductory Analysis, Macmillan & Co. Ltd., London, 1959, p. 41.

Die stryd tussen die twee pole van dié afvallige grondmotief sou egter van meet af aan in die sosiale denke meesprek. Met ander woorde: hoewel die primaat aanvanklik aan die individualisme toegeken word, spreek universalistiese motiewe daarin mee, en ding laasgenoemde ook mee om besit van die voorrang. Hierdie feit word duidelik tot uitdrukking gebring in die sosiale kontrakteorie wat gedurende die tyd onder bespreking in swang was. Hierdie teorie kom kortliks daarop neer dat die bestaan van die staat of samelewing daaraan toegeskryf kan word dat twee of meer individue 'n kontrak met mekaar aangegaan het. Die kontrak sou dan daarop gerig wees om gemeenskaplike doelstellings te bereik.¹⁾ Die uitgangspunt van die sosiale kontrak-teorie is duidelik: die staat of samelewing het geen selfstandige bestaan nie; dit word eers moontlik gemaak deurdat enkelinge daartoe besluit om op 'n sekere ooreenkoms-grondslag saam te lewe. Die samelewing moet met ander woorde uit die individu verstaan en verklaar word. Die individu funksioneer as oorsprongs- en verklaringsbeginsel van die samelewing.

Nou is dit so dat die sosiale kontrakteorie by meer as een denker gedurende die tydperk onder bespreking aangetref word. Chambliss²⁾ vestig die aandag op Hobbes, Locke en Rousseau. Dooyeweerd³⁾ voeg daarby ook die name van Hume en Vico. Hoe gevarieerd die sieninge oor die sosiale kontrak-teorie ookal by genoemde denkers aan te tref is, oor die grondliggende beginsels daarvan stem almal saam.

1) Vergelyk Dooyeweerd, H. : N.C. 1. p. 320

2) Chambliss, Rollin : op. cit., p. 354.

3) Dooyeweerd, H. : N.C. 1, p. 310 v.

Dit is duidelik dat die wetenskapspool van die humanistiese grondmotief in die sosiale kontrak-teorie voorrang geniet. Die konstruksie van die teorie is immers deur en deur rasionalisties. Dat die individu daarin die primaat geniet, is voor die handliggend. Die samelewing word uit sy kleinste "elemente" verklaar en verstaan. Die feit dat aan die "staat" (as totaalverband van die samelewing gedink) geen selfstandige bestaan toegeken word nie, protesteer ondertussen teen die feit dat God van die begin af sekere skeppingsordonnansies daargestel het wat deur die mens gepositieveer moet word. Waar die samelewing 'n selfstandige bestaan ontsê word en eers uit die individu verklaarbaar geag word, stry dit met die beginsel van soewereiniteit in eie kring wat ons oog open vir die onherleibare eie-aard van elke individualiteitstruktuur.

Dat die persoonlikheids- of vryheidsideaal van die humanisme hom egter nie deur die oorheersende wetenskapspool in die sosiale kontrak-teorie laat utranger het nie, word deur Dooyeweerd duidelik aangetoon. Hy behandel die poging tot versoening tussen die twee pole van die humanistiese grondmotief wat deur Rousseau in sy sosiale kontrak-teorie aangegaan word, en sê dan daarvan: "In his undoubtedly ingenious construction of the relation between public and private interest, it is once again the mathematical ideal of science that pretends to guarantee the value of personality. And in the final analysis the 'sovereign personality' is again sacrificed to this science-ideal. Rousseau's famous expression: 'on les forcera d'être Libre' (they must be forced to be free) soon would become the watchword under which the legions of the French Revolution were to bring to the nations revolutionary freedom and equality, although Rousseau himself was impatient of every revolution. But it was the expression of the unsoluble antinomy between the ideal of science and that of personality which in Rousseau's doctrine of the social contract had reached its highest tension."¹⁾

1) Dooyeweerd, Herman : N.C. 1, p. 323.

Met ander woorde: hoewel die persoonlikheidsideaal verbetering om erkenning, behou die wetenskapsideaal in die sosiale kontrak-teorie die primaat. Individualisme seëvier!

Tot ongeveer teen die helfte van die agtiende eeu sou die individualisme die primaat behou. Toe, onder leiding van die romantiek en die Duitse vryheidsidealisme, swaai die humanistiese denke oor na die ander pool: die persoonlikheids- of vryheidsideaal begin seëvier: "In plaats van het outarke individu word die gemeenskap as historisch gegee gestel." ¹⁾ Ons het reeds aan die begin van hierdie hoofstuk aangetoon hoedat hierdie nuwe wending historisties-relativisties in sy oorsprong is.

Auguste Comte probeer om 'n sintese tussen die twee pole van die humanistiese denke te tref. Martindale toon duidelik aan hoe Comte organisisme en positivisme probeer versoen. ²⁾ In Comte se denke sou die primaat egter onbetwisbaar aan die organisisme toekom. Dit blyk duidelik uit die feit dat hy die samelewing as 'n organiese geheel sien. ³⁾

Ons sou kon voortgaan om aan te toon dat die sosiale denke voortaan aan die universalisme die primaat verleen. Dit is die geval onder andere by Spencer waar die organiese geheel die dele van die samelewing bepaal. ⁴⁾ So is dit ook by Theodor Litt, ⁵⁾ Ferdinand Tönnies, ⁶⁾ en Georg Simmel met sy formalistiese inslag ⁷⁾ — om maar 'n paar voorbeelde te noem.

1) Dooyeweerd, H. : Verkenningen in de Wijsbegeerte, de Sociologie en de Rechtsgeschiedenis, Buijten en Schipperheijn, Amsterdam, 1962, p. 91. (Voortaan afgekort as "Verkenningen").

2) Martindale, Don : op. cit., p. 62.

3) Ibid., p. 63.

4) Ibid., p. 65 v.

5) Vergelyk Dengerink, J.D. : op. cit., p. 10.

6) Vergelyk Dooyeweerd, H. : Verkenningen, p. 112.

7) Vergelyk Martindale, Don : op. cit., p. 236 v.

Wat van belang is, is om te beseef dat die samelewing in die universalistiese visie gesien word as 'n geheel met ondergeskikte dele. Die dele moet in terme van die geheel verstaan word. Daarom moet die individu ook in terme van die samelewing verstaan word: "The individual must be subordinate to those above him. Such subordination is the basis for a 'natural' tendency toward government, which arises because of the greater fitness, by nature, of some men to command." ¹⁾ In plaas van die individuele mens, staan die gemeenskapsmens dus nou in die sentrum van belangstelling.

Ons moet egter nie dink dat die individualisme hom op sy beurt deur die universalistiese tendens laat oorwoeker nie. Die stryd tussen individualisme en universalisme sou steeds voortgaan. Telkens sou die individualisme sterk na vore kom in sy worsteling om die primaat te verkry. Dit blyk byvoorbeeld duidelik uit die konsepsies van die sosiale behaviorisme: "This was in reaction to the formalists as well as the organicists. The formalists, after all, were tending to define Sociology in terms that would have turned it into a kind of introspective product. But the social behaviorists were interested in establishing Sociology as an empirical science." ²⁾ Martindale vestig voorts die aandag daarop dat die sosiale behaviorisme weereens die individu ernstig geneem het in die sosiale denke. ³⁾

1) Ibid., p. 63.

2) Ibid., p. 435.

3) Ibid., p. 435.

HOOFSTUK 4.

DIE TRIOMF VAN DIE SOSIOLOGIESE UNIVERSALISME IN DIE MODERNE SOSIOLOGIESE FUNKSIONALISME.

In die moderne sosiologiese funksionalisme sou die werstelling om die primaat tussen die individualisme en universalisme egter weer op 'n triomf vir die universalisme uitloop. In hierdie hoofstuk wil ons probeer om die begrip "funksionalisme" teoreties te begrond, asook om aan te toon hoe die sosiologiese funksionalisme verband hou met die sisteemteorie en rol-konsep in die Sosiologie. Die wyse waarop die funksionalisme in die Sosiologie die deelgeheel-problematiek hanteer, sal in die sentrum van ons belangstelling staan.

A. DIE BELANG VAN DIE SOSIOLOGIESE FUNKSIONALISME.

Voordat ons daartoe oorgaan om die begrip "funksionalisme" teoreties te probeer begrond, wil ons aantoon dat die funksionalisme as verskynsel nie 'n geïsoleerde konsep binne die sosiologiese raamwerk verteenwoordig nie. 'n Mens sou met groot reg kon poneer dat die Westerse denke in die laaste tyd vanaf 'n ontologiese na 'n operasionele oriëntasie beweeg het: "..... de substantie-mens van vorige generaties werd afgewisseld door de functionele mens van heden.¹⁾ Heyns stel dit soos volg: "Om die begrip funksionalisties duidelik te kan verstaan, moet dit teenoor ander begrippe afgegrens word. Daarvoor wil ek 'n denkmodel van C.A. van Peursen gebruik waarvolgens hy drie stadia in die ontwikkeling van die menslike denke onderskei. Die mens kan vra na of dink oor die DAT van die dinge - dit is die periode van die mistiese denke wat ons in die primitiewe gemeenskap aantref. Hy kan ook vra na die WAT van die dinge - die periode van die ontologiese denke, wat in die latere ontwikkeling voorkom, en

1) Stellingwerff, J. : Oorsprong en Toekomst van de Creatieve Mens, Buijten en Schipperheijn, Amsterdam, 1965, p. 77.

hy kan vra na die HOE van die dinge - die periode van die funksionele denke wat ons nou betree het."¹⁾ Die funksionele denke is met ander woorde nie soseer geïnteresseerd in die dinge as sodanig nie, maar in wat hulle doen; in hulle werking. Die wese van 'n ding word beoordeel volgens sy bruikbaarheid en werking.

As gevolg van sy funksionalistiese inslag, is die moderne Sosiologie dus in lyn met die ontwikkeling van die Westerse denke in sy geheel. Hierdie feit op sigself is al genoegsame rede om die sosiologiese funksionalisme van nader te beskou.

Dit is dus verstaanbaar dat die sosiologiese funksionalisme die klem sal laat val op die aktiewe en dinamiese aspekte van die samelewing. Ons kan dus verwag dat die klem sal verskuif vanaf die vraag na wat die samelewing is, na die proses van die samelewing. In die klem op die prosesmatige, die aktiewe en dinamiese element van die samelewing as geheel het ons, na my mening, 'n suiwere bewys van die historistiese tendense wat in die sosiologiese funksionalisme werkzaam is.

As dit so is dat die Sosiologie in die moderne funksionalisme 'n suiwere neerslag van die historisme vertoon, noop dit ons om verder hierop in te gaan - gesien in die lig van die grense-nivilerende, relativistiese en holistiese kenmerk van die historisme.

B. DIE BETEKENIS VAN DIE SOSIOLOGIESE FUNKSIONALISME.

Dit blyk egter dat die term "funksionalisme" uiters moeilik noukeurig omskryfbaar is. Merton vestig die aandag daarop dat funksionalisme uit die staanspoor met terminologiese probleme te kampe gehad het en vaag omskryf is.²⁾

1) Heyns J.A. : Sterwende Christendom? - 'n Teologie in die greep van die Tydsgees, Tafelberg Uitgewers, Kaapstad, 1969, p. 143.

2) Vergelyk Merton, Robert K. : Social Theory and Social Structure, The Free Press of Glencoe, Illenois, 1951, p. 22.

Sou ons die begrip "funksionalisme" soos dit in die Sosiologie gebruik word, moes omskryf, sou ons sê dat dit uit die volgende samestellende elemente bestaan:

1. Dit is aksionisties. Daarmee bedoel ons dat dit die klem laat val op aksie; op die sosiale handeling; op die werking binne die breë sosiale opset in teenstelling met die vroeëre klem wat op die ontiese en strukturele elemente gelê is.
2. Dit is relasioneel: met ander woorde: dit laat val die klem op die relasie of verhouding wat daar tussen die verskillende komponente bestaan.
3. Dit is utilitaristies. In die sosiologiese funksionalisme word uitgegaan van die standpunt dat 'n handeling voltrek word en 'n verhouding onderhou word omdat dit voordelig is.
4. Dit is teleologies, omdat 'n handeling gemik is op die bereiking van 'n doel.
5. Dit is sistemies. Die sosiale handeling voltrek hom binne 'n raamwerk wat as sisteem getipeer word.
6. Dit is universalisties waar die klem voortdurend weer val op die belang van die "geheel" en die ondergeskiktheid van die "dele" aan dié geheel.

Vervolgens wil ons op elk van hierdie genoemde elemente uitvoeriger ingaan:

i) Aksionisties.

Ons het reeds die aandag daarop gevestig dat die Sosiologie in die funksionele analise in lyn is met die klem-verskuiwing vanaf die ontiese na die operasionele in die Westerse denke. Na ons mening kan die klem op die operasionele wat die Sosiologie betref, teruggevoer word na Max Weber wat bekend is vir sy handelingsteorie. Stark konstateer in dié verband:

"It considers society not so much as something that is than as something that happens; it is the inter-action of men within the social frame of life that occupies the centre of attention. In technical terms, society is regarded neither as a substance, nor as a fiction, but as a process." 1)

Dit is voorts bekend dat Talcott Parsons, seker een van die mees prominente verteenwoordigers van die moderne sosiologiese funksionalisme (daarom konsentreer ons op hom, sterk onder die invloed van Weber gekom het en ook van Weber se geskryfte vertaal het. Parsons kom veral sterk onder die invloed van Weber se handelingsteorie wat op sy beurt weer verband hou met die vryheidsidealisme van die Romantiek. Gouldner stel dit onomwonde: "... Parsons Americanized German Sociological Romanticism." 2)

Dit is verstaanbaar dat daar 'n sterk voluntaristiese inslag in hierdie wetenskaplike denke waargeneem kan word. Hierdie inslag is verklaarbaar uit die nuwe klem op die menslike vryheid wat gedurende die romantiek in die humanistiese grondmotief opleef. Vroeër is die samelewing gesien as 'n ontiese "Ding an Sich" wat homself handhaaf en waarin die menslike vryheid verlore gaan. So 'n siening van die samelewing is natuurlik afkomstig van 'n verselfstandiging van die samelewing onder humanistiese invloed. Met die oplewing van die handelingsteorie skyn dit asof die menslike vryheid van 'n noodwendige ondergang gered word. Ons sal egter later aantoon dat hierdie vryheid weer verlore gaan sodra die handelingsteorie verder uitgewerk word en uiteindelik beslag kry

1) Stark, Werner : "Social Theory and Christian Thought", Routledge and Kegan Paul, Ltd., London, 1959, p.4.

2) Gouldner, Alvin : The coming Crisis of Western Sociology, Heinemann, London, 1971, p. 139.

in die sosiale sisteemteorie van die funksionele benaderingswyse.

Wanneer Parsons die funksionele benaderingswyse begin uitbou, neem hy "sosiale handeling" as die vertrekpunt van sy analise. Om die sosiale werklikheid te kan analiseer, wil hy dit graag opgebreek sien tot die mees elementêre eenhede waaruit die sosiale sisteem dan opgebou sou wees. In hierdie opsig is Parsons kennelik individualisties. Gevra waarin dié eenhede bestaan, antwoord Parsons: "In the most elementary sence the unit is the act." ¹⁾ Die sosiale handeling is dus die vertrekpunt van sy analise. Soms wil dit egter voorkom of Parsons die sosiale handeling ook as die vertrekpunt van die sosiale realiteit self sien, hoewel hy hierdie konsekwensie weer probeer ontwyk deur die "gevolg" van die sosiale handeling, naamlik die sosiale sisteem, in 'n ander dimensie te transponeer. Van Rensburg vat dié gedagte soos volg saam: "Vanaf die 'unit act' as primêre verwysingspunt in sy handelingsteorie abstraher Parsons dan sekondêr deskriptiewe skemas van handeling in die vorm van verhouding-, persoonlikheid-, en groepschemas wat inderdaad wel in die elementêre 'unit act' te funder is, maar wat nogtans 'n hoër orde organisasie beteken as gevolg van die tussenkoms van hierdie emergente attribute wat nie herleibaar is tot die laer orde eienskappe van die geïsoleerde 'unit act' nie. ²⁾

1) Parsons, Talcott : The Social System, The Free Press, Glencoe, 1951, p. 24.

2) Van Rensburg, H.C. Janse : Die persoonlikheidskonsep in die Sosiologiese Teorie, Ongepubliseerde D. Phil-verhandeling, U.O.V.S., 1972, p. 282.

In hierdie verband sou ons graag wou vra: Waarin is die oorsprong van die uiteindelijke sisteem dan geleë? Parsons probeer die gevolgtrekking dat die sisteme deur menslike interaksie geskep word, vermy deur dit in die "hoër orde van organisasie" te transponeer. Maar wat is dan uiteindelik die oorsprong van die hoër orde van organisasie? Na ons mening kan dié vraag nooit vanuit 'n immanensie-standpunt beantwoord word nie. Dit kan eers beantwoord word wanneer ons rekening hou met die konstante strukture wat God in Sy skepping ingebed het.

In elk geval het ons hieroor duidelikheid gekry: die klem val op die sosiale handeling as vertrekpunt van die sosiologiese analise.

Die sosiale handeling neig egter altyd weer na die rigting van 'n verhouding of relasie. As Van Doorn en Lammers poneer: "Wie een antwoord tracht te vinden op de vraag, waaruit in laatste instantie sociale eenheden zoals groepen en collectiviteiten bestaan, dient de neiging te onderdrukken de persoon of het individu als de kern van het sociale gebeuren te beschouwen. Het is niet de handelende persoon, maar zijn gedrag dat voor die sociologie het uitgangspunt van de analyse vormt,"¹⁾ dan veronderstel dié gedrag 'n relasie of verhouding.

ii) Relasioneel.

Dit is voor die handliggend dat die begrip "verhouding" 'n baie belangrike element van die funksionele benaderingswyse uitmaak. "Aksie", veral in die sin van "interaksie" veronderstel immers twee komponente, of samestellende entiteite, wat op mekaar

1) Van Doorn, J.A.A. en : Moderne Sociologie -systematiek
Lammers, C.J. analyse, Aula Boekery, Utrecht
en Antwerpen, 1966, p. 32.

afgestem is en daarom by mekaar betrokke is. Dit is dan ook so dat die begrip "komponent" herhaalde kere deur die funksionaliste hanteer word. Die woord "komponent" word in die Afrikaanse taal gebruik in die sin van "samestellende deel". Juis omdat die deel samestellend is, roep dit steeds om die ander deel waarop dit noodwendig afgestem moet wees. Die belangrikheid van die verhouding tussen twee (of meer) samestellende dele, spring onmiddellik in die oog. Hierdie gedagte is so voor die handliggend dat ons nie verder daarop ingaan nie. Wat wel belangrik is, is dat begrip "verhouding" oombliklik antisipeer op die begrip "sisteem" - ewe-eens 'n begrip wat 'n geweldige belangrike rol in die denke van sosiologiese funksionaliste speel. 'n Sisteem veronderstel immers 'n gepatroneerde en konstante betrokkenheid van 'n aantal komponente op mekaar. Op hierdie gedagtes brei ons uit wanneer die sisteem-element in die globale opset van die funksionalisme aan die orde kom. Vervolgens wil ons die aandag daarop vestig dat die funksionalisme utilitaristiese en teleologiese beginsels herberg.

iii) Utilitaristies.

'n Onmisbare newe-element van die verskuiwing wat daar in die Westerse denke vanaf die ontiese na die operasionele oriëntasie plaasgevind het, is die beginsel van bruikbaarheid of nuttigheid wat ook nou die voorgrond betree. 'n Ding word nou nie meer beoordeel volgens sy "wese" nie, maar volgens sy bruikbaarheid en nuttigheid; dit wil sê volgens die bydrae wat hy lewer binne die raamwerk waarin hy funksioneer. "The basic functional theorem reads as follows: A social system (the term is often used by the functionalists) is a real system in which the parts perform functions essential for the persistence (eventually, the expansion or strengthening)

of the whole and therefore are interdependent and more or less completely integrated." 1)

Dit is bekend dat die funksionalisme in die Sosiologie sy ontstaan te danke het aan die ontdekking wat volkekundiges soos Radcliffe Brown en Malinowski gemaak het, naamlik dat sosiale instellings by primitiewe volke bly voortbestaan omdat hulle tot die voortbestaan van die kultuur as sodanig 'n bydrae lewer en dus nuttig is. Die utilitaristiese karaktertrek van die funksionalisme word deur Gouldner duidelik na vore gebring: "At bottom, Functionalism sought to show that social customs, relationships, and institutions persisted because, and only because, they had some social 'function', which is to say, an ongoing usefulness, even if this was unrecognised by those who were involved in them." 2)

Was dit dus nie vir sy funksionele bydrae en nuttigheid nie, sou die struktuur nie bestaan het nie.

iv) Teleologies.

Die aangeleentheid van "doelbereiking" is dus in die funksionalisme ingebou. Die struktuur bestaan ter wille van die doel wat hy in die sisteem moet dien en is voortdurend op dié doel afgestem. Die onderskeiding tussen die utilitaristiese en teleologiese elemente in die funksionele analise is baie fyn en kan verwarrend wees. In hierdie verband hanteer ons dit só dat die utilitaristiese element in die oogpunt van die sisteem as geheel gesetel is, terwyl die teleologiese element in die oogpunt van die komponent gesetel is. Uit die ooghoek van die sisteem gesien, vermag die sisteem dus van die komponent om utilitaristies te funksioneer. Uit die oogpunt van die

1) Timasheff, N.S. : op. cit., p. 222.

2) Gouldner, Alvin W. : op. cit., p. 123.

komponent gesien, wil die komponent graag teleologies wees in sy bydrae tot die funksionering van die struktuur. In hierdie verband merk Becker en Boskoff op: "the term 'function' is used primarily in its non-mathematical sense; and the focus is primarily on the consequences of the operation of structures for the 'survival' of or 'maintenance' of some specified or unspecified state of the whole." ¹⁾

Dit is bekend dat Robert K. Merton juis in verband met die utilitaristiese en teleologiese elemente van die funksionalisme verheldering gebring het met sy onderskeidings van desfunksies en manifeste en latente funksies. Wat hier bedoel word, word deur Stark soos volg saamgevat: "This third doctrine, as it develops, comes increasingly to rely on the heterogeneity of ends for its fundamental principle: unified societies are built up from independent individuals and become more and more like living organisms, not because their members directly desire any such social unity, but because there spring from their private and selfish volitions and actions indirect and secondary effects which are social in nature and lead to consummations which their originators had never desired nor foreseen, but which benefit them all the same because they create a social system within which freedom and order - individual freedom and social order - can co-exist harmoniously." ²⁾

v) Sistemies.

Toe ons die relasionele element van die funksionalisme aan die orde gestel het, het ons reeds daarop gewys dat die begrip "verhouding" oombliklik op die

-
- 1) Becker, Howard en Boskoff, Alvin : Modern Sociological Theory, Dryden Press, New York, 1957, p. 249.
- 2) Stark, Werner : op. cit., p. 32.

begrip "sisteem" antisipeer - in elk geval vir sover hierdie begrippe deur die funksionaliste hanteer word. In die funksionele analise wil die sosioloog die verhouding tussen twee komponente in "sosiale handeling" gemanifesteerd sien. Ons sou dus met reg kon sê dat, in terme van hierdie analise, die sosiale handeling die noodsaaklike voortrap van die sosiale sisteem is; anders gestel: die sosiale sisteem vloei uit die sosiale handeling voort; of: die handeling skep die sisteem. Ons het ook reeds daarop gewys dat Parsons hierdie konsekwensie probeer vermy deur die sisteem-element in 'n ander dimensie as dié van sosiale handeling te transponeer. Dat hy nie daarin slaag nie, word duidelik deur Black aangetoon: sisteme ontstaan wanneer twee of meer aktore in 'n gestabiliseerde gepatroneerde wyse van interaksie te staan kom.¹⁾ Is dit verregaande wanneer ons hieruit aflei dat die interaksie (sosiale handeling) die sisteem skep? Die verloop van dié proses word deur Black beskryf:²⁾ Wanneer sosiale handeling voltrek word, kom daar later as gevolg hiervan wedersydse verwagting en behoeftebevreëdiging op die spel wat aan die verhouding waarde gee. Die gevolg hiervan is dat die betrokke persone althuis graag wil hê dat die verhouding sal voortgaan en daar dus 'n stabiliteit in die verhouding sal intree. Afwykings in die verhoudingspatroon word gou met sanksies gekeer. Langs hierdie weg word alhoewel 'n sisteem geskep waarin die ewewig verseker is. Wanneer die verhouding voortgaan, word dit gevul met kultuur; dit wil sê sekere gebruike, simbole, ensovoorts.

1) Vergelyk Black, Max : The Social Theories of Talcott Parsons, Prentice Hall, Inc., Englewood Cliffs, N.J., 1961, p. 27.

2) Ibid, p. 26.

Nou is dit moeilik om die begrip "sisteem", soos deur sosioloë gebruik, presies te omlyn. Van Rensburg gee byvoorbeeld die volgende definisie van 'n sosiale sisteem: "n Sosiale sisteem dui vir ons op enige kollektiwiteit of meervoudigheid van mense wat sodanig in wisselwerking met mekaar is dat hulle daardeur as 'n onderskeibare sosiale eenheid funksioneer." ¹⁾ Uit die algemene gebruik van die begrip, kom ons agter dat dit 'n gepatroneerde en orde-like, selfhandhawende groepering van die verhouding(e) tussen die onderskeie komponente veronderstel. Wat dit presies behels, is egter moeilik uit te maak. Van Parsons se sosiale sisteemgedagte sê Gouldner: "He tells us what his social system is, but not what his social system is." ²⁾ Timasheff vestig ewe-eens die aandag op die onduidelikheid van Parsons se sisteem-konsep: "Every case of human interaction may be viewed as a social system in terms of Parsons' simpler definition." ³⁾ Parsons self omskryf 'n sisteem soos volg: "..... a social system consists in a plurality of individual actors interacting with each other in a situation which has at least a physical or environmental aspect, actors who are motivated in terms of a tendency to the 'optimization of gratification' and whose relation to their situations, including each other, is defined and mediated in terms of a system of culturally structured and shared symbols." ⁴⁾ Op 'n ander plek definieer Parsons 'n sosiale sisteem soos volg: "... a social system is a mode of organization of action elements relative to the persistence or ordered

-
- 1) Van Rensburg, H.C.J. : Mediese Sosiologie vir Verpleegsters, Academica, Pretoria en Kaapstad, 1975, p. 44.
2) Gouldner, Alvin W. : op. cit., p. 214.
3) Timasheff, N.S. : op. cit., p. 245.
4) Parsons, T. : op. cit., p. 56.

processes of change of the interactive patterns of a plurality of individual actors." ¹⁾ Of hierdie definisies Parsons se sisteem-konsep enigsins duideliker maak, is 'n vraag wat ons liefste maar onbeantwoord laat. Wat wel blyk, is dat Parsons se sisteem-konsep hom op vier vlakke afspeel te wete dié van gedragsorganisme, persoonlikheidsstelsel, sosiale stelsel, en kultuurstelsel. ²⁾ Hierdie vlakke is nie tot mekaar herleibaar nie, maar verteenwoordig verskillende vorme van organisasie in die patroon van subordinasie. ³⁾ Aanvanklik het Parsons slegs die persoonlikheidsstelsel, die sosiale stelsel en die kultuurstelsel onderskei, en sê dan van die verhouding tussen die drie: "This fundamental relationship between need-dispositions of the personality, role expectations of the social system and internalized-institutionalized value-patterns of the culture, is the fundamental nodal point of the organization of systems of action. It is the point at which both the interdependence and independence from each other of personality, social system and culture focus." ⁴⁾

In die stelsel-model word 'n hoë premie geplaas op die interafhanklikheid en die afgestemdheid op mekaar van die verskillende komponente. In verband met die stimulus wat hierdie gedagtegang aan die belangstelling in die kleingroep gegee het, verklaar Joubert en Steyn soos volg: Die gebruik van die klein groep as studie-eenheid deur hierdie drie dissiplines is logies en natuurlik in die lig van die insig dat in die interaksieproses maatskaplike, persoonlikheids- en kulturele elemente in onderlinge wisselwerking

1) Ibid, p. 24.

2) Vergelyk Van Rensburg : Persoonlikheidskonsep, p.286.

3) Ibid, p. 287.

4) Parsons, Talcott : op. cit., p. 540.

1
The first part of the paper discusses the
importance of the study of the history of
the United States. It is argued that the
study of the history of the United States
is essential for a full understanding of
the country and its people. The paper
then goes on to discuss the various
factors that have shaped the history of
the United States, including the role of
the government, the economy, and the
cultural values of the people.

The second part of the paper discusses the
role of the government in the history of
the United States. It is argued that the
government has played a central role in
the development of the country, and that
its actions have shaped the course of
history. The paper then goes on to
discuss the various ways in which the
government has influenced the history of
the United States, including through its
policies, its actions, and its
interactions with the people.

The third part of the paper discusses the
role of the economy in the history of
the United States. It is argued that the
economy has played a central role in
the development of the country, and that
its changes have shaped the course of
history. The paper then goes on to
discuss the various ways in which the
economy has influenced the history of
the United States, including through its
growth, its fluctuations, and its
interactions with the government and the
people.

The fourth part of the paper discusses the
role of the cultural values of the people
in the history of the United States. It is
argued that the cultural values of the
people have played a central role in the
development of the country, and that
their changes have shaped the course of
history. The paper then goes on to
discuss the various ways in which the
cultural values of the people have
influenced the history of the United
States, including through their beliefs, their
actions, and their interactions with the
government and the economy.

teenwoordig is. Hierdie insig staan sentraal in 'n relatief nuwe teoretiese benadering in die studie van sosiale gedrag, bekend as die handelingsteorie. Hierdie benadering wat hoofsaaklik deur die Amerikaanse sosioloog Talcott Parsons ontwikkel is, stel sigself eksplisiet op die standpunt dat sosiale gedrag of handeling bevredigend verstaan kan word slegs wanneer die presiese wyse waarop persoonlikheids- en kulturele elemente hulle in kollektiwiteite laat geld, begryp word." ¹⁾

Op hierdie standpunt probeer Parsons 'n sisteem-model poneer waarin die onderlinge onherleibaarheid verskans bly. Dit wil dus voorkom of die deel-geheel-problematiek hier oorwin is. En tog glo ons dat dit 'n skyn-oplossing is, omdat Parsons per slot van rekening in gebreke bly om te sê wat die aard van die sisteem is, en juis daarom die vraag na die onderlinge verhouding ook nie kan beantwoord nie. Uit ons uiteensetting van die deel-geheel-skema het ons immers verneem dat 'n deel oor dieselfde struktuur-aard as die geheel moet beskik alvorens dit 'n deel van die geheel genoem kan word. Aan die ander kant is dit juis die verskeidenheid in struktuur-aard (soos deur die beginsel van soewereiniteit in eie kring aan die lig gebring) wat die onderlinge onherleibaarheid van samelewingsvorme waarborg.

Daarom stem ons saam met Gouldner wanneer hy drieërlei vrae rondom Parsons se sisteem-model sien opkom. ²⁾

1. Wat is die aard van die interafhanklikheid van die veranderlikes?

-
- 1) Joubert, Dian D. en Steyn, Anna F. : Groepsdynamika - 'n Inleiding tot die studie van Klein Groepe, Universiteitsuitgewers en Boekhandelaars (Edms.) Bpk., Stellenbosch, 1965, p. 9.
- 2) Gouldner, Alvin. : op. cit., p. 210 - 212.

2. Hoekom bestaan sisteme voort?

3. Hoekom vind veranderinge in sisteme plaas?

Na ons mening is die kernprobleem van die sosiale sisteemteorie dan ook hierin geleë dat dit die samelewing as 'n verselfstandigde gegewene poneer; dit wil sê: die sosiale werklikheid (met al sy vorme) ontvoog van sy afhanklikheid van en gerigtheid op God as die Oorsprong van die ganse skepping. Groenman huiwer selfs nie om drasties te verklaar: "De Sociologie verwerpt dat de samenleving van God gegeven zou zijn. Zij beschouwt de vroegere standenstructuur met daaraan verbonden rechten en plichten eenvoudig als een historisch fenomeen." ¹⁾ Langs hierdie weg word die samelewingsisteem 'n "Ding an Sich" wat vir sy eie ontstaan, voortbestaan en einddoel verantwoordelik is. Die probleem van die sisteemteorie is dus terug te herlei na sy immanensie-standpunt. Wie op hierdie standpunt staan en die samelewing van binne uit probeer verklaar, mis noodwendigerwys die moontlikheid om eie-aarde en samehange reg te onderskei. Laasgenoemde onderskeidingsvermoë is immers van 'n Transendensiestandpunt afkomstig en vind sy neerslag in die beginsel van soewereiniteit in eie kring.

Wie op immanensie-standpunt staan, kan nie die "aard van die interafhanklikheid van die veranderlikes" onderken nie, want hy kan nie die "aard" van een afhanklike in onderskeiding van die ander raakvat nie; en juis daarom kan hy ook die interafhanklikheid nie omskryf nie.

1) Groenman, S.J. : Social gedrag en omgewing, Van Gorcum & Comp., N.V., Assen, 1971, p. 36.

Op die vraag "hoekom bestaan sisteme voort?" kan dan ewe-eens nie geantwoord word nie, omdat die sisteem van sy afhanklikheid van God losgemaak is, en tewens ook losgemaak van die menslike positiveringsarbeid. Die draende grond van die sisteem moet dan in homself gesoek word - terwyl die sisteem juis in afhanklikheid buite homself uitwys na God as sy Absolute Oorsprong en na die mens as Gods beelddraer wat geroep is om die sisteem te positiver.

Met ander woorde: wanneer ons nie uitgaan van die standpunt dat God konstante strukture in sy skepping ingebed het, en dat hierdie strukture normatief roep om die menslike positiveringsarbeid nie, kan ons die vraag na die voortbestaan van die samelewing-sisteem nooit beantwoord nie.

Hoewel sosioloë ook met die term "struktuur" opereer, het dit hier geheel-en-al n ander inhoud as die sin waarin ons dit gebruik wanneer ons na "konstante strukture" verwys. Dobriner konstateer byvoorbeeld dat sosiale strukture bestaan uit "predictable and 'bearing' relationships which are empirically manifest in the behaviour of individuals functioning within the system." ¹⁾ Vanuit hierdie gesigspunt is n struktuur dus die resultaat van gestabiliseerde verhoudinge en is die normatiewe kwalifikasie buite sig.

By die lig van n transendentale kritiek sou ook die vraag: "waarom verander sisteme?" veel makliker beantwoord kan word. Die mens is geroep om vanuit sy toerusting as beelddraer van God aan die konstante strukture wat God in sy skepping ingebed het, positiewe vorm te gee. Die konstante strukture roep egter

1) Dobriner, W.M. : Social Structures and Systems, Goodyear Publishing Co., California, 1969, p. 107.

normatief, en die mens kan in sy vormgewende beheersing hier in 'n vryheid van vormgewing te werk gaan. Uit hierdie vrye vormgewing (korresponderend op die normatiewe struktuur van die samelewingsnorme) is die wisselende vorme wat die samelewing in die loop van die historiese proses aanneem dan ook verklaarbaar.

Die probleem met die immanente kritiek van die gangbare Sosiologie is egter dat dit die samelewing (onder beslag van die historisme) so vergoddelik dat dit deterministies word en die mens sodoende van sy vryheid beroof. Per slot van rekening gebeur dit ook met die sosiale handelingsteorie. Die teorie het, soos ons reeds gestel het, by Weber ontstaan as 'n poging om die menslike vryheid weer in ere te herstel. Die handeling word langs hierdie weg die verklaringsbeginsel van die sosiale proses, en by implikasie ook van die sosiale sisteem. Eventueel word die sosiale sisteem egter weer gesien as 'n selfhandhawende sisteem waarin daar naarstiglik gesoek word na 'n verklaringsbeginsel vir die verskynsel van sosiale verandering - iets wat kenmerklik met die mens se vrye vormgewing aan die historiese proses te make het. Die menslike vryheid is dus daarmee heen! Die produk van die menslike vryheid wreek hom op sy "maker"!

En hiermee het ons weereens aangeland by die kernprobleem van die humanistiese denke: die polariteit tussen natuur en vryheid; gebondenheid en vryheid. Hierdie selfde polariteit kom ook tot uitdrukking in die kategorie van die sosiale rol, sowel as die vryheid-gebondenheid dilemma waarop ons later terugkom.

Wat die invloed van die humanistiese grondmotief op die sisteemteorie betref, wil ons graag ten slotte

die aandag daarop vestig dat verskillende sosioloë al die determinisme wat in die sisteemteorie verskuil is, raakgesien het, asook die probleem van menslike vryheid wat daarmee saamhang.

Van Doorn en Lammers poneer op voetspoor van Goode: "Men kan de functionele analyse als een soort voorstadium van de causale analyse zien." ¹⁾ Dit is die kousaliteitspostulaat wat, onder beslag van die wetenskapspool van die humanistiese grondmotief uiteindelik gedreig het om die menslike vryheid uit te rangeer. Dit wil vir ons voorkom of die kousaliteitspostulaat eventueel in die sosiologiese funksionalisme verplaas word na die "sosiale sisteem" as 'n selfhandhawende sisteem waarin menslike vryheid, vrye vormgewing en verandering 'n probleem word.

Dit is tragies om te aanskou hoe sosioloë pogings aanwend om hul intellektueel uit dié probleem te ontworstel. K. van Dijk vergelyk byvoorbeeld die makrostrukture van die samelewing met die moeilik-veranderbare morfologiese laag in die fisiese wêreld en die menslike psigiese lewe as dieptevlak met die veranderlike gasse in die fisiese wêreld: "De natuurkunde werkt met de begrippen 'vaste stof' 'vloeistof' en 'gassen'. Van boven naar onder zouden der lage der sociale werkelijkheid hiermee vergeleken kunnen worden. In de onderste lagen nu zouden zich de gassen bevinden: gassen, ofschoon gestructureerd, laten moleculen en atomen relatief de meeste bewegingsvryheid, en zijn zeer gevoelig voor temperatuurwijzigingen. In de vloeistof zijn de (chemische) verbindingen reeds vaster van vorm: de coherentie is zo groot dat we met ons eigen oog de vloeibare structuur kunnen zien. In de vaste stoffen tenslotte

1) Van Doorn, J.A.A. en : op. cit., p. 117
Lammers, C.J.

kunnen we een vaste structuur, een stelsel waarnemen." ¹⁾ Soos die beweeglike gasse die morfologiese laag eers maar langamerhand beïnvloed, so beïnvloed die beweeglike psigologiese prosesse eers maar langamerhand die logge struktuur van die makrososiale! Wie die makrososiale stelsel verselfstandig sien, sal probleme hê om dit te laat beweeg! Menslike vryheid in die sosiale struktuur word dus 'n probleem.

Dieselfde gedagte word by C. Wright Mills aangetref waar hy bogenoemde probleem sien afspeel veral teen die agtergrond van die organisasie (in 'n sisteem) van die moderne samelewing - die produk dus van die humanistiese wetenskapideaal wat uiteindelik die menslike vryheid dreig te vernietig!: "The ideological mark of the Forth Epoch - that which sets it off from the modern age - is that the ideas of freedom and reason have become moot; that increased rationality may not be assumed to make up for increased freedom." ²⁾

Ook Etzioni merk hierdie verskynsel op. Hy beskryf die moderne organisasie wat op rasionele gronde georganiseer word ter wille van groter effektiwiteit en merk dan op: "This increase in the scope and rationality of organizations has not come without social and human cost. Many people who work for organizations are deeply frustrated and alienated from their work. The organization, instead of being society's obedient servant, sometimes becomes its master." ³⁾

-
- 1) Van Dijk, K. : Grenzen en Kansen - Sociologie van de grote Maatschappelijke Verbanden, Uitgeverij, A. Roelofs van Geer, Amersfoort, 1962, p. 157 - 158.
 - 2) Mills, C. Wright : The Sociological Imagination, Oxford University Press, Oxford, 1968, p. 167.
 - 3) Etzioni, Amitai : Modern Organizations, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1964, p. 2.

vi) Universalisties.

In die funksionalisme put die Sosiologie weer uit die bronne van sy ontstaan: die organismiese visie op die samelewing. Van dié bronne van die Sosiologie se ontstaan in die organisisme, skryf Becker en Barnes soos volg: "Unquestionably the most potent influence contributing to the development of historical Sociology was the Darwinian theory of organismic evolution and its reaction on social science, with Spencers' grandiose formulas running a close second." ¹⁾ Hierdie bronne, het ons reeds verneem, is geïnspireer deur die historisme met sy vooruitgangsdinamiek waarin alle waardes, norme en strukture opgeneem word in die holistiese voortstuwende tydstroom om in die proses n radikale nivellering van grense en verskeidenhede te ondergaan.

Dié bronne sou uiteindelik vergestaltung kry in die sosiologiese funksionalisme: "Finally, the expression functional analysis is used to designate the study of social phenomena as operations or effects of specified social structures, such as kinship systems or class systems; therefore, it commonly appears in the compound form, structural functional. This phrasing can be found in the current works of Parsons and his followers, but may be traced back to Spencer." ²⁾

Wanneer die moderne funksionalisme gedurende die tweede kwart van die twintigste eeu in die Sosiologie momentum begin kry onder invloed van die werke van die volkekundiges, A.R. Radcliffe-Brown en Bronislaw Malinowski, sou die organismies-universalistiese motiewe oombliklik blyk. Radcliffe-Brown erken onomwonde dat sy funksiebegrip aan die biologiese

1) Becker, Howard en Barnes, Harry Elmer. : Social Thought. from Lore to Science, Harren Press, Washington, 1952, p. 747.

2) Timashef, N.S. : op. cit., p. 222.

wêreld ontleen is: "The concept of function applied to human societies is based on an analogy between social life and organic life." ¹⁾ Trou aan sy organisatoriese visie, opereer Radcliffe-Brown openlik met die deel-geheel-skema, terwyl die geheel by hom onteenseglik die primaat het. Dit blyk ook dat die geheel bepalend is ten opsigte van die dele, en die dele dus slegs in terme van die geheel verstaan kan word. Dit is immers so dat die geheel sekere eise aan die dele stel omdat die welwese van die geheel op die spel is. Die geheel bepaal dus die gedrag van die deel. Uit die biologiese wêreld kan 'n voorbeeld geneem word: "If we consider any recurrent part of the life-process, such as respiration, digestion, etc., its function is the part it plays in, the contribution it makes, to the life of the organism as a whole."²⁾ Op hierdie grondslag definieër hy dan ook die begrip "funksie" soos volg: "By the definition here offered, 'function' is the contribution which a partial activity makes to the total activity of which it is a part." ³⁾ Genoeg om aan te toon dat die deel-geheel-skema hier baie opsigtelik funksioneer, met die primaat aan die geheel toegesê.

Martindale toon ewe-eens die universalistiese trek by die funksionalisme duidelik aan: "In the simplest terms, the difference between social behaviourism and sociological functionalism is that the former was a type of social nominalism, the latter a modern form of social realism. As it is sometimes expressed, social behaviourism is a form of social atomism; sociological functionalism is a form of social organism. The key ideas of

1) Radcliffe-Brown, A.R. : Structure and Function in Primitive Society, Cohen and West Ltd., London, 1969, p. 178.

2) Ibid, p. 179.

3) Ibid, p. 181.

functionalism are the concep of the primacy of system and the idea that all units of the system are only secondarily relevant." 1)

Ook Van Rensburg konstateer: "...funksionalisme konsentreer op die funksionele of werkende geheel, nie op die dele nie; veeleer op die samehang van die dele as op die dele self. Waar die sosiologiese funksionalis dan gemoeid is met sosiale sisteme, is die fokus uiteraard makroskopies op die sosiale geheel ingestel, eerder as op die mikroskopiese individupartikel of - deel in die geheel of as samestellend van die geheel." 2)

By Parsons wil dit weereens voorkom of die universalistiese tendens ondervang en oorwin is. Van Rensburg stel dit eksplisiet dat die sisteme van die Parsoniaanse konsepsie nie tot mekaar herleibaar is nie.³⁾ Sodra die sisteme ontstaan het, neig hulle tot n bestaan in eie reg. Ons probleem is egter dat ons by die voortbestaan van die sisteme nog slegs met die bestaan daarvan te doen het. Die vraag bly steeds: hoe moet ons die ontstaan van die sisteme verklaar? Uit die sosiale handeling as proses? Sou dit so wees, word die sisteme per konsekwensie tog weer uit die sosiale handeling herlei en daarmee word hulle bestaan in eie reg in beginsel opgeskort. Per slot van rekening sien Parsons (en hy het geen ander uitweg nie omdat ook hy die samelewing verselfstandig sien) die samelewings sisteem as n self-handhawende sisteem, en daarmee beland hy in die stryd om primate.

Vanweë die klem wat Parsons op die ekwilibrium en die self-handhawende kragte van die sosiale sisteem as geheel lê, sou n mens hom selfs universalisties kon noem. Gouldner meen selfs dat die

1) Martindale, Don : op. cit., p. 462.

2) Van Rensburg, H.C.J. : Persoonlikheidskonsep, p. 126.

3) Ibid, p. 288.

gedagte van die eenheid en geheelheid van die "sosiale sisteem" die draende grond van Parsons se denke is: "Undergirding the phantasmagorical conceptual superstructure that Parsons has raised there is an unshakable metaphysical conviction: that the world is one, and must be made safe in its oneness. Its oneness, Parsons believes, is the World's most vital character. Its parts therefore, take on meaning and significance only in relation to this wholeness." ¹⁾ Vroeër is aangetoon dat Parsons in die vertrekpunt van sy sosiologiese denke individualisties is. In die produk van sy denke blyk hy universalisties te wees. Die stryd om die primaat gaan voort.!

Ons kan dus ons uiteensetting van die betekenis van die sosiologiese funksionalisme afsluit deur te konkludeer dat die primaat by die funksionalisme wel aan die universalisme toegesê is. Hoe kan dit ook anders? die greep van die historisme is immers 'n omvattende greep waarbinne die nivellerende tendens alle verskeidenhede prosesmatig relativer en opskort ten voordele van die uniforme universum.

Voorts wil ons graag die aandag vestig op die belang van bogenoemde insigte vir die kategorie van die sosiale rol soos dit in die Sosiologie na vore tree.

C. DIE KATEGORIE VAN DIE SOSIALE ROL IN SY VERBAND MET DIE SOSIOLOGIESE FUNKSIONALISME.

Die rol-konsep verteenwoordig 'n redelike resente ontwikkeling in die sosiologiese teorie. By nadere ondersoek blyk dit dat die rol-konsep intense verband hou met die sosiologiese funksionalisme en die sosiale sisteemteorie. Dit is veral Parsons wat die rol-begrip sien funksioneer

1) Gouldner, Alvin W. : op. cit., p. 199.

binne die raamwerk van die sosiale sisteem, en daarmee ook 'n verband lê tussen die rol-begrip en die funksionalisme: "Role is the aspect of what the actor does in his relations with others seen in the context of its functional significance for the social system." ¹⁾ "We speak of the role of mother because it implies a relationship with her child, of wife because it implies a relationship with her husband, of teacher because it implies a relationship with students, of patients because it implies a relationship with physician or nurse." ²⁾ Volgens Parsons veronderstel die struktuur-funksionele benadering die hantering van die rol-konsep: "The central theme of Parsons' sociological theory is 'the functioning of structures'. Structural-functional analysis requires systematic treatment of the statuses and roles of actors in a social situation as well as in the institutional patterns involved." ³⁾ Status of posisie (waarmee die rol-konsep te nouste saamhang) ⁴⁾ veronderstel dus 'n bepaalde sisteem waarbinne dit kan funksioneer, terwyl die vervulling van die rol 'n afspeel van een komponent teenoor 'n ander veronderstel. Dit is dus duidelik dat die rol-konsep in die Sosiologie in die verlengde van die funksionalisme lê.

Nou is dit so dat die hantering van die rol-begrip deur die drama ingelui is. Meermale hoor ons dat die lewe 'n speeltoneel is, en ons die akteurs daarin. Inderdaad ontleen die Sosiologie onses insiens baie aan die wêreld van die drama wanneer hy met die rol-konsep opereer.

Banton vestig egter die aandag daarop dat daar twee groot benaderingswyses tot die rol-konsep is: die dramatiese en

1) Parsons, Talcott : op. cit., p. 25.

2) Coser, Lewis A. en : Sociological Theory, the Macmillan
Rosenberg, Bernard. Co., London, 1969, p. 327.

3) Timasheff, N.S. : op. cit., p. 245.

4) Vergelyk Roode, C.D. : Inleiding, p. 91

die strukturele. Hy hou hom besig met die strukturele benadering en sê dan daarvan: "A role is in this sense a pattern of expected behaviour reinforced by a structure of rewards and penalties which induces individuals to conform to the pattern." ¹⁾

Nou is dit belangrik om daarop te let dat die konsep "rol" ook in die strukturele benadering die deel-geheel-skema veronderstel. Die Latynse woord "pars" (Engels "part") druk al die gedagte van 'n deel wat op die "Totum" of geheel aangê is, uit. Die rol bestaan ter wille van die stuk wat gespeel word! Die rol bestaan nie onafhanklik nie; dit kry eers sin en betekenis in funksionele verband met die spel as geheel. Daarom dat die rol altyd daarna vra om in terme van 'n ander komponent, en ten diepste in terme van die sisteem as geheel omskryf te word. Die gevaar bestaan dus dat die rolle-spelende mens geen vryheid meer oorhou nie. Die individu se vryheid word bedreig deur die samelewing wat sy rol vir hom voorskryf en van hom verwag om hom by sy voorgeskrewe rol te hou; dit te vervul. Die gevaar bestaan dat die rol-konsep dus tot 'n universalistiese visie van die samelewing kan lei. Dit kom voorts ook uit in die dramatiese hantering van die begrip "persoon" wat oorspronklik "masker" beteken het. Met ander woorde: wil die mens sy rol speel, moet hy sy eie identiteit aflê en sy masker opsit - hom skik na die aard wat die toneelstuk van hom verwag soos dit op die masker afgedruk is. Die woord "karakter" hou dan ook verband met iets wat afgestempel of afgedruk is.

Die sosioloog Ralph Dahrendorf het iets van die spanning tussen enkeling en gemeenskap; individu en universum soos dit in die konsekwente hantering van die rol-begrip tot uitkom, begryp. Hy toon aan hoedat die sosiale wetenskap

1) Banton, Michael : Roles - an introduction to the study of social relations. Tavistock Publications, London, 1965, p. 22.

gedurende die afgelope tyd drie tipes "mense" aan ons opdring: Homo Oeconomicus (Marx), Psychological Man (Freud) en in die jongste tyd Homo Sociologicus - die rolle-spelende mens.¹⁾ Maar dié Homo Sociologicus is 'n gedetermineerde mens - gedetermineer deur die samelewing wie se vooraf-opgestelde rolle hy moet vervul. Eers wanneer hy sy masker opsit om sy rol te gaan speel, word hy persoon. Sy identiteit en persoonlikheid dreig om ten onder te gaan: "De mens is niet meer iets unieks, maar een exemplaar, niet meer individu, maar lid, niet meer vrij en autonoom schepsel, maar product van zijn vervreemde karakters geworden."²⁾

Die konsekwensie van 'n volhardende deurvoering van die holistiese funksionalisme blyk hier duidelik: die gemeenskap word so oorspan dat die individu se vryheid daarin verlore gaan.

Ook C.A. van Peursen het die aandag op hierdie gevaar gevestig. Hy behandel die verskynsel van wisselwerking wat aan sosiale optrede ten grondslag lê, en sê dan: "It must be said first that real reciprocity implies self-identity. For reciprocity implies a personal relationship and a personal involvement that cannot exist when the personal identity, although not taking precedence over reciprocity, is not being realized at all. This danger can be indicated by two expressions in current use. The first one is embodied in the concept, often used in cultural anthropology, that a person is nothing other than a certain role to be performed in society. Here man is to say an 'operational' concept: he is in himself nothing other than what the various social operations (social roles, norms, attitudes, status) prescribe him to be; he is the product of social dynamics."³⁾

1) Dahrendorf, R. : Homo Sociologicus - de categorie van de Sociale Rol, Paul Brand, Hilversum, Antwerpen, 1965, Hoofstuk 1.

2) Ibid, p. 103.

3) Van Peursen, C.A. : "Notes for a philosophy of Reciprocity" in Essays on Reciprocity (Red. Egbert de Vries) Mouton, Den Haag, 1968, p. 26.

As ons ons met hierdie waarskuwing vereenselwig, wil ons geensins daarmee te kenne gee dat ons die rol-konsep in die Sosiologie volkome afskryf nie; intecendeel: persoonlik is ons die mening toegedaan dat ons hierin met 'n uiters handige konsep te doen het. Die gevaar kom by die humanistiese hantering van hierdie konsep. Omdat die humanistiese denke altyd iets in die tydelike werklikheid moet verabsoluteer en sy oog gesluit is vir die beginsel van soewereiniteit in eie kring, moet hy in genoemde dilemma beland. Vanweë sy immanensie-inslag verbeur die humanisme die uitsig op die mens wat in sy selfheid die tydelike werklikheid transendeer, en juis daarom nooit in die samelewing opgaan nie, maar sy vryheid behou. Later sal weer op hierdie aspek teruggekom word. Ons hoop dat ons hiermee voldoende aangetoon het dat die humanistiese hantering van die rol-konsep in die Sosiologie op die universalistiese inslag van die moderne Sosiologie dui. Die ondraaglike spanning wat die humanistiese Sosiologie langs hierdie weg in sy boesem herberg, het ook duidelik tot uiting gekom.

Ten slotte wil ons graag aantoon hoedat hierdie selfde spanning vanweë die miskenning van die beginsel van soewereiniteit in eie kring hom ook in die problematiek: vryheid-gebondenheid manifesteer.

D. DIE VRYHEID-GEBONDENHEID PROBLEMATIEK AS VRUG VAN DIE SOSIOLOGIESE DILEMMA.

Van Riessen vestig die aandag daarop dat die samelewing van die toekoms met geweldige probleme te kampe gaan hê, hoofsaaklik vanweë die feit dat hy twee basiese Christelike beginsels negeer: die van soewereiniteit in eie kring en, in noue samehang daarmee, die van die verhouding gesag-vryheid. ¹⁾

1) Van Riessen, H. : op. cit., p. 107

Van Dijk toon aan dat die probleem wyer is as dit; immers: die gesag-vryheid-problematiek kan hom alleen afspeel in samelewingsverband waarin daar van 'n gesagstruktuur sprake is, en waarin daar van belanghebbendes verwag kan word om die gesag te gehoorsaam. In die konkrete lewe leef 'n mens tog nie net in sulke verbande nie, maar ook in maatskapsverhoudinge waarin daar nie van onderworpenheid aan gesag sprake is nie. ¹⁾

Uit ons uiteensetting van die funksionalistiese hantering van die rol-konsep, moes dit reeds geblyk het dat ons met Van Dijk se waarskuwing rekening hou. Homo Sociologicus dreig immers nie net om sy identiteit te verloor waar hy teenoor gesag te staan kom nie; sy hele lewe word gaandeweg almeer bepaal deur die rolverwagting wat die samelewing aan hom stel - ook in die maatskapsverhoudinge: "Aan zijn maatstaf wordt onze wêreld, ja wordt onze vriend, collega, vader en broer voor ons begrypelyk." ²⁾

Reeds is aangetoon dat die gangbare Sosiologie die samelewing verselfstandig tot 'n "Ding an Sich" wat uiteindelik deterministies gaan funksioneer. Die diepste grond agter die vryheid-gebondenheid-problematiek moet hier gesoek word. Die mens, wat in die humanistiese ideologie in homself 'n verselfstandigde vryheid (los van God) wou toe-ein, het deur middel van sy wetenskap aangaande die samelewing (die Sosiologie) vir hom teoreties 'n "Umwelt" daargestel wat hom met ewe veel selfstandigheid teen die "vrye" mens verset het. Sodra die "Umwelt" (die samelewing) immers met selfstandigheid bekleed word ter wille van gemakliker wetenskaplike analise; sodra die samelewing vanuit eie beginsel begin opereer, skep dit die indruk van 'n outonome mag wat funksioneer buite die wilsbeskikking

1) Vergelyk Van Dijk, R. : Vrijheid en Gebondenheid van de Mens in de Samenleving, Zomer en Keunings Uitgeversmij., Wageningen, (datum onvermeld), p. 9.

2) Dahrendorf, Ralph : op. cit., p. 104.

van die mens om. Daarmee is die mens (wat in die samelewing leef) sy vryheid kwyt! Die ou probleem waarvoor die humanisme die mens stel, is besig om hom steeds te herhaal in die Sosiologie!

Dat die probleem nie slegs tot die Sosiologie beperk bly nie, is ewe-eens duidelik. Ons bevind ons immers vandag in 'n kultuurkrisis waarvan Kooistra sê:

"De kultuurkrisis raakt alle aspecten van de tjdelyke werkelykheid en de totaliteitstructuur daarvan. Haar wezenlyk kenmerk is dat van die ontworteling".¹⁾

Waarin hierdie ontworteling bestaan, stel hy ewe duidelik: "In de huidige kultuurkrisis kan het aanduiding zyn voor een manier van leven en een levensbeschouwing, die alleen uitgaat van de geschapen dingen en die God niet wezenlyk belangryk acht voor het leven of denken van een mens." ²⁾

As hierdie probleem hom net op akademiese vlak afgespeel het (dit wil sê: as die dwangbuis van die samelewing net 'n wetenskaplike teorie gebly het). sou die funeste gevolge nog nie so erg wees nie. Die probleem het hom egter in ons dag na die samelewingswerklikheid verplaas. Deur die toepassing van sy wetenskaplike beginsels op die samelewing, is die mens in staat om inderdaad wanstaltige spookbeelde in die samelewing te skop - beelde wat die mens se vryheid grondig bedreig. In die volgende hoofstuk sal in meer besonderhede hierop ingegaan word.

Goed is dit om te weet dat hierdie wanstaltige lewensvorme produkte is van die mens se vormende beheersingsarbeid; dat daar met ander woorde nog hoop is - sou die mens maar daarheen wou terugkeer om dié lewensvorme te hervorm en te positiver volgens Gods Skepperswil!

1) Kooistra, R. : De Gereformeerde Theoloog en de Sociologie, T. Wever, Franeker, 1955, p. 66.

2) Ibid, p. 67.

Aan die ander kant is dit ook so dat die verskynsel gesag (soos dit in sekere samelewingsverbande gevestig is) vir die mens van ons dag almeer 'n probleem word.

Onses insiens speel die probleem hom veral op twee vlakke af:

- a. Die verhouding tussen die gesagstrukture van samelewingsverbande onderling; en
- b. Die verhouding van die individu of individue teenoor die gesag wat in 'n samelewingsverband vergestalt is.

Wat die verhouding van gesagstrukture tussen samelewingsverbande onderling betref, hoef ons maar net die aandag te vestig op die staatsabsolutistiese verskynsel sosialisme wat vandag feitlik oral veld wen. Hier word die staat verhef tot omvattende geheelstruktuur in die samelewing wat hom uiteindelik die reg veroorloof om in te gryp in die interne gesagsbevoegdheid van alle ander samelewingsverbande. Die nasionalisering van ekonomiese instellings is maar een voorbeeld van die konsekwensie van so 'n standpunt.

Wat die verhouding van die individu of individue teenoor die gesag van samelewingsverbande waarin hulle lewe betref, vestig ons die aandag op die "fundamentele demokratisering" wat Turksma as een van die kentrekke van ons hedendaagse kultuur noëm. Hy omskryf dit soos volg: "Een zodanige overgang tot zelfregring, dat de grondslagen van het regeren er bij in het geding komen."¹⁾ "Men gaat meer en meer meespreken over de regelen van zijn eigen

1) Turksma, L. : Socioloog en Geschiedenis, J.A. J.A. Boom en Zoons, Meppel, 1969, p. 114.

omstandigheden, waarbij men alleen het gezag van de andere aanvaart die en voorzover ze dat waar kunnen maken." ¹⁾ As goeie voorbeeld sou genoem kon word die toenemende aandrang van studentekorpse aan sommige universiteite om medeseggenskap in die reëling van hul beleids-(hoëre beheer) sake te verkry. Dit is baie duidelik dat die liberalisties-individualistiese element van die humanistiese grondmotief hieraan ten grondslag lê, want: "Die grondslae en geesteskenmerk van die liberale beweging is nie te vinde in die strewe na vryheid nie, maar in sy verwerping van gesag." ²⁾ Dit is voorts duidelik dat die grense van individuele vryheid hier radikaal verontagsaam word.

Dit bring opnuut die vraag na vore of die kernprobleem van die denke oor die mens en die sosiale realiteit nie die miskenning van die beginsel van soewereiniteit in eie kring is nie.

1) Ibid, p. 115.

2) Hanekom, T.N. : Die liberale Rigting in Suid-Afrika, C.S.V. Boekhandel, Stellenbosch, 1951, p. X.

HOOFSTUK 5.

DIE PRAKTIESE IMPLEMENTERING VAN DIE SOSIALE UNIVERSALISME IN DIE KONTEMPORERE WESTERSE BESKAWING.

In die voorafgaande hoofstukke is aangetoon dat die Sosiologie as wetenskap voor 'n groot verskeidenheid probleme geplaas word vanweë sy verbintenis met die historisme. In die verbygaan is die aandag ook daarop gevestig dat veral die hedendaagse lewenspraktyk die vryheid van die mens in die gedrang bring. Die doel van hierdie hoofstuk is om aan te toon dat die humanistiese wetenskapsbeskouing op die sosiale werklikheid toegepas word - met moontlik uiters gevaarlike gevolge.

A. DIE VERBAND TUSSEN WETENSKAP EN WERKLIKHEID ONDER HUMANISTIESE BESLAG.

Die humanistiese wetenskapsbeoefening sou nie net tot die studeerkamers van geleerdes beperk bly nie. Daar is 'n noue verband tussen wetenskap en werklikheid. Dié verband word onder andere deur Parsons poneer wanneer hy sowel wetenskap as werklikheid (die werklikheid van die samelewing) terug lei na sosiale handeling: "The starting point, both historical and logical, is the conception of intrinsic rationality of action. This involves the fundamental elements of 'ends', 'means' and 'conditions' of rational action and the norm of the intrinsic means-end relationship." ¹⁾

Dit was dan ook van die begin af die motief agter die moderne wetenskapsbeoefening: om dit op die

1) Parsons, Talcott : The Structure of Social Action, Free Press Glencoe, Illinois, 1949, p. 698.

werklikheid toe te pas ten einde die werklikheid daardeur te beheers: "... Als men van de kennis betreffende een onzekere toekomst kan komen tot de planning en organisasie van een zekere toekomst, dan zal eindelijk het beheersingsideaal verwezenlyk zyn." ¹⁾ Die leiding in die humanistiese grondmotief is immers geneem deur die beheersingsideaal: die outonoom-geproklameerde mens sou, deur van sy wetenskap gebruik te maak, die wêreld weer leefbaar maak en hom per konsekwensie self verlos.

Die tragiek van die klassieke beheersingsideaal was daarin geleë dat, toe die wêreld ter wille van wetenskaplike analise tot 'n kousaal-gedetermineerde domein geproklameer is, die menslike vryheid oombliklik moes verdwyn. Die mens is immers 'n deel van die wêreld.

In die nuwe vryheidsideaal wat met die Romantiek op die voorgrond tree, sou die nuwe vryheidsstrewe herleef om langs ander weë verwerkliking te soek. In dié proses word die kousale determinisme egter slegs na 'n ander terrein verplaas - die kulturele terrein.

Die Sosiologie (onder beslag van die historisme) kry te doen met 'n samelewing en kultuur wat verselfstandig is. As 'n verselfstandigde werklikheid skep die teoreties-verabsoluteerde samelewing nou die indruk dat hy outonoom funksioneer, en dit bring oombliklik weer die menslike vryheid in die gedrang. In die Sosiologie onder beslag van die historisme word die enkeling immers as 'n deel van die samelewing as geheel gesien. In die verabsoluteerde samelewingsgeheel kan hy slegs nog maar die rol van 'n partikel vervul.

1) Van Riessen : op. cit., p. 31.

Het hierdie teoretiese konstruksie maar tot die akademiese wêreld beperk gebly, sou die huidige "beeld" van die Westerse beskawing waarskynlik heel anders daar uitgesien het.

Die mens het egter sy wetenskaplike insigte op die werklikheid toegepas. Op die natuurterrein heet hierdie toepassing "tegniek". Op die kultuurterrein heet dit "organisasie". Wanneer die organisasie op die spits gedryf word om n eie besondere karakter op die kultuur af te stempel, word dit organokrasie genoem: "Het regime van het eëconomische, is wijkende en daarvoor in de plaats begint het organisatorische een dominerende functie in die maatschappij te krijgen. Men heeft daarvoor de treffende term organocratie gevonden. Karakteristieken van dit verschijnsel zijn de planning, de ordening, het dirigisme, de bureaucratie en de wetenschappelijke en organisatorische elite." ¹⁾

Van Riessen is veral geïnteresseerd in die invloed wat die organokrasie op die interne sosiale struktuur van die industrie het en verwys veral na wat in die Sosiologie die formele organisasie ²⁾ van die industrie genoem word. Hoewel Knox self die kenmerke van die organokrasie, soos dit in die formele organisasie van die industrie tot openbaring kom, nie eksplisiet analiseer nie, kan daar tog op grond van die gegewens wat hy verskaf tot die slotsom gekom word dat die organokrasie vier kenmerke vertoon, teweete:

- i) Wetenskaplike beplanning op n langtermyn-basis;
- ii) Sentrale beheer;

1) Ibid, p. 135.

2) Vergelyk Knox, John B. : The Sociology of Industrial Relations, Random House, New York, 1955, p. 171.

iii) Tegnieise integrasie.

iv) Uitskakeling van ontoepaslikheid.

Vervolgens word elk van die genoemde eienskappe uitvoerig ontleed.

i) Wetenskaplike beplanning.

Uit die aard van die saak vereis industriële ontwikkeling langtermyn-beplanning onder andere om rekening te hou met beskikbare grondstowwe, kapitaal en arbeidsmag in die toekoms. Om suksesvol te kan wees, moet langtermynbeplanning egter berus op voorspelbare en kontroleerbare faktore wat alle sektore van die produksieproses raak. Daarom moet nie net die materiële faktore in 'n plan gestruktureer word nie, maar ook die gedrag van die werker. Schneider verklaar: "A type of organization is needed in which the power of human whim or fancy to disrupt a plan is reduced to a minimum." ¹⁾

Vir die ontwerp en voortbestaan van die sosiale struktuur van die industrie, word wetenskaplike beplanning dus ingespan.

ii) Sentrale beheer.

Wil die beplanners hê dat die produksieproses vlot moet verloop, moet daar 'n beheersentrum voorsien word waaruit opdragte gegee kan word en waarheen terug gerapporteer moet word. By die sentrale beheer berus die hoogste gesag in die industrie. 'n Industrie met byvoorbeeld twee sentra van finale gesag sou die risiko moes loop van wanorganisasie en ontsporing van die produksieproses.

1) Schneider, Eugene V. : Industrial Sociology, McGraw-Hill, Book Co., New York, Toronto, London, 1957, p. 80.

iii) Tegniese integrasie.

n Volgende vereiste is dat elke vitale punt van die produksieproses met die ander punte in verbinding moet wees ter wille van die koördinerings van die proses. Wat egter van besondere belang is, is dat die knoopwerk tussen die verskillende vitale punte van so n aard moet wees dat opdragte op die mees effektiewe wyse deurgegee, en gehoorsaam kan word. Die burokratiese sisteem, waarin die verskillende funksies geïntegreer is in die vorm van n piramidiese bou, met die hoof gesagsfunksie bo-aan en die laagste funksie op die basis, blyk hiervoor uitnemend geskik te wees.¹⁾ In die top gesagsfunksie is die sentrale beheer met ander woorde gesetel, terwyl dit van daar langs n dalende lyn gedra word tot op die laagste funksie. Op hierdie wyse het die sentrale beheer die leiers van die hele produksie-proses in die hande.

iv) Uitskakeling van ontoepaslikheid.

In die industrie word n hoë premie geplaas op doeltreffendheid. n Handeling wat nie presies inpas by die voorskrifte vir n vloeiende werking van die produksieproses nie, kan maklik die hele proses vertraag. Gestrenge gehoorsaamheid aan die voorskrifte word dus van elke werker verwag. Om dieselfde rede moet alle handelinge wat nie inpas by die voorgeskrewe kode nie, op n effektiewe wyse by voorbaat uitgeskakel word. Merton vat hierdie gedagtes soos volg saam, weereens met verwysing na die burokrasie: "The chief merit of bureaucracy is its technical efficiency, with a premium placed on precision, speed, control, continuity,

1) Vergelyk Merton, Robert K. : op. cit., p. 151.

discretion, and optimal returns on input. The structure is one which approaches the complete elimination of personalized relationships and non-rational considerations (hostility, anxiety, affectual involvements, etc.)" ¹⁾

Dat die burokratiese stelsel soos dit in die industrie uitgewerk is, beslis oor 'n hoë graad van effektiwiteit beskik, is onbetwisbaar. As ekonomiese en materiële effektiwiteit ons waardemeter sou wees, moes ons toegee dat die organokrasie 'n mag ten goede is.

Sosioloë soos onder andere Etzioni ²⁾ het egter al gekonstateer dat die menslike vryheid in die proses van rasionalisering van die moderne organisasie dreig om verlore te gaan. Op hierdie aspek gaan van Riessen in besonderhede in in sy uiters lesenswaardige boek, "De maatskappij der Toekomst". Ons glo dat van Riessen die kernprobleem wat met die organokrasie saamhang, raaksien.

B. DIE KERNPROBLEEM.

Dit is van die allergrootste belang om te besef dat die burokratiese sisteem vandag nie meer slegs tot die struktuur van die industrie beperk bly nie; dit kring uit in 'n poging om die samelewing in 'n omvattende sin in 'n piramidale vorm te herstruktureer.

Wanneer van Riessen die kernprobleem van die organokrasie ontleed, gaan hy kennelik uit van 'n geheelbeeld op die samelewing. Hy onderskei nie duidelik tussen die wyse waarop die organokrasie hom binne die interne struktuur van die formele organisasie laat geld, en die wyse waarop dit in die "maatskappij"

1) Ibid, p. 152.

2) Vergelyk Etzioni, A. : op. cit., p. 2.

gebeur nie. Tog is dit duidelik dat hy die kern van die probleem wat met die organokrasie gegee is, op twee vlakke sien afspeel:

- i) Die gesag-vryheid-problematiek.
- ii) Die struktuurwysiging wat hom in die moderne samelewing voltrek.

Ons stel die twee fasette van die probleem aan die orde.

i) Die Gesag-vryheid-problematiek.

Om te verduidelik wat hy hiermee bedoel, begin van Riessen om die verhouding tussen gesag en vryheid soos dit vergestalt is in die verhouding baas-kneg in die praktiese metode van organisasie ¹⁾ te beskryf. In hierdie metode word die verantwoordelikheid van die kneg behou, sowel as sy bewegingsvryheid en selfstandigheid. Hierteenoor stel hy dan die wetenskaplike metode van organisasie waarvan die kern daarin geleë is dat die persoonlike verantwoordelikheid en eie inisiatief die werker ontnem word. Die reglementering van opdragte wat die werker op skrif ontvang en waartoe hy strak gebonde is, is hiervoor verantwoordelik. Voorts vind daar 'n baie belangrike aksentverskuiwing in die balans tussen gesag en vryheid hier plaas: "Het zwaartepunt der beslissingsbevoegdheden verplaatst zich naar de top". ²⁾ Die gevaar wat hierdie sentralisering van gesag vir "de Maatschappij" inhou, sal aanstons aangetoon word.

Daar sou met reg gesê kon word dat die verhouding tussen gesag en vryheid hom op vertikale vlak afspeel.

1) Van Riessen, H. : op ct., p. 162.

2) Ibid, p. 162

Op horisontale vlak word die mens se vryheid ook bedreig as gevolg van die feit dat die massamens skynbaar magteloos staan teenoor 'n verselfstandigde samelewing wat aan hom sy rolle voorskryf. Op horisontale vlak is die vryheidsprobleem beskryf as dié tussen vryheid en gebondenheid. ¹⁾

ii) Struktuurwysiging.

Ook wanneer hy omskryf wat hieronder verstaan moet word, stel Van Riessen twee moontlikhede van die samelewingstruktuur teenoor mekaar: "Niet de onder- of bovenschikking, maar de nevenschikking is de juiste relatie tussen de samenlevingsverbanden". ²⁾ Hierdie opmerking van Van Riessen moet as van die allergrootste belang geag word. Die groot verskil tussen die Christelike en nie-christelike siening van die samelewing word hier in een sin saamgevat. Volgens die Christelike siening bestaan die samelewingskringe naas mekaar; elkeen met 'n vryheid wat in eie bevoegdheidsfeer funksioneer. Die gesag wat in elke samelewingskring geld, is in sy uitoefening tot sy spesifieke kring beperk. Hierdie beginsels word uitgedruk met die term: soewereiniteit in eie kring.

Die moderne samelewing ondergaan egter meer en meer 'n proses van struktuurwysiging; 'n wysiging waarin die samelewingskringe in 'n subordinansiepatroon gerangskik word. Die begrippe "sisteem" en "subsisteem" wat veelvuldig deur die sisteemteoretici hanteer word, getuig daarvan dat die subordinasiepatroon reeds in die Sosiologie as wetenskap

1) Vergelyk Van Dijk, R. : Vryheid en Gebondenheid, p.9.

2) Van Riessen, H. : op. cit., p.85.

geantisipeer is. Die burokratiese samelewingsordening wat deur die organokrasie bewerkstellig is, en wat al meer en meer sy stempel op die moderne samelewing afdruk, is 'n getuie daarvan dat daar wel 'n struktuurwysiging volgens die subordinasiepatroon besig is om voltrek te word.

Die kern van die probleem is egter daarin geleë dat die subordinasieproses nie slegs 'n sekere patroon (wyse van rangskikking) van die samelewingskringe teweeg bring nie, maar ook een struktuur (die topstruktuur) tot totaalstruktuur verhef; dit wil sê: van die topstruktuur die omvattende struktuur maak waarin die ander strukture as "dele" vervat is. Laasgenoemde ontwikkeling is die gevolg van die oordrag van gesag aan die topstruktuur waardeur die ander strukture van die topstruktuur afhanklik word. Die oordrag van gesag het op sy beurt weer die kollektivering van die onderskeie samelewingstrukture ten grondslag.

Die ontwikkeling van die subordinasieproses verloop dus so: Die organokrasie vereis 'n wetenskaplike leiding en beplanning van die verloop van die samelewing. Om dié leiding in praktyk te bring, moet die samelewing geherstruktureer word. Kollektivering van die onderskeie samelewingstrukture moet dus te weeg gebring word ter wille van die doeltreffende integrasie daarvan in 'n effektiewe sisteem. Om dié sisteem effektief te organiseer, word sentrale leiding as voorvereiste gestel. Vir hierdie doel moet die gesag van die onderskeie strukture oorgedra word na die topstruktuur wat ondertussen gereed gemaak is in die hiërargiese opbou van die samelewing. Die struktuur wat sy gesag verplaas het, het egter onmiddellik die deur oopgemaak waardeur ook sy eie identiteit

wegvloei, want die gesag handhaaf die identiteit. n Nivellering van die betrokke strukture se grense en eie-aard is dus onmiddellik gegee. Die vryheid in eie bevoegdheid is daarmee heen! Die gevolg hiervan is n universalistiese samelewing!

Die kern van die probleem is dus dat die beginsel van soewereiniteit in eie kring in die konsekwent-deurgevoerde organokrasie verlore gaan!

C. DIE SOSIALE WELVAARTSTAAT AS MANIFESTASIE VAN DIE SOSIALE UNIVERSALISME.

Daar is reeds poneer dat die ontwikkeling soos hierbo omskryf, n grondige bedreiging vir die menslike vryheid inhou. Die lewenspraktyk van vadag lewer genoegsame getuienis daarvan dat daar goeie redes is waarom dié vryheid wel bedreig word. Kenmerkend van die tyd waarin ons lewe, is die sug na internasionalisme en daarmee gepaardgaande, die minagting van die volkseieendomlike. In die proses word daar altyd weer gesoek na n internasionale oorkoepelende organisasie waarin magskonsentrasie met die loop van tyd plaasvind. Die grondliggende idee is duidelik: die heil moet van die "geheel" verwag word en nie van die "dele" nie. In die proses dreig die "dele" om hul eie identiteit en vryheid in te boet. Met ander woorde: die soewereiniteit in eie kring van die sogenaamde "dele" word geminag en verdiskonteer ten gunste van mag wat in die sogenaamde "geheel" gesetel is. Op die politieke terrein is die V.V.O. n onmiskenbare bewys hiervan; gerugsteun deur die mode van "wêreldburgerskap". Op kerklik-godsdienstige gebied is die Wêreldraad van Kerke dié oorkoepelende organisasie; gerugsteun deur n valse ekuemeniese strewende. Dit is duidelik dat die universalisme hier die botoon voer.

Ook in ons eie vaderland werk die oorspanning van die gemeenskap al verder deur. Botha konstateer "....

dat 'n nuwe kultuurdominant besig is om hom in die Afrikaanse volkskultuur te manifesteer - 'n kultuurdominant waarin die holisme-geestestroming 'n deurslaggewende rol speel. In die onderlinge relasie tussen die genoemde samelewingsvorme, manifesteer die holisme hom onder meer in 'n voortgaande proses van grens- en struktuurnivellering of relativisme. Dit blyk onder meer uit 'n proses van funksionele desentralisasie, waarin die partikuliere inisiatief via 'n progressiewe subsidie-beleid tot verlengde van die owerheidsorgane gemaak word, en andersyds uit 'n tendens, waarin via 'n doelbewuste beleid van anglisering en denasionalisering die volksidentiteit van die Afrikaner-volk ter wille van 'n holistiese eenheidsideaal in die staat geïntegreer word." ¹⁾ Venter verklaar voorts: "n Hooggeplaatste amptenaar in die Departement van Volkswelsyn het tydens die sitting van 'n sekere kommissie van ondersoek aan skrywer hiervan openlik erken dat die sosialisme en die sosiale welvaartstaat gekom het om in Suid-Afrika te bly." ²⁾ Venter stel dit duidelik dat hy hom by die gebruik van die begrip "sosialisme" in genoemde werk beperk tot die Germaanse vorm van sosialisme, naamlik die sosiale welvaartstaat. ³⁾ Hy erken dat daar 'n "aantal onderlinge skerp uiteenlopende strominge" ⁴⁾ in die sosialisme bestaan. Ten spyte hiervan het alle vorme van sosialisme die radikale afwysing van die kapitalistiese staatsordening met mekaar in gemeen. ⁵⁾ Die agtergrond hiervan is daarin geleë dat die sosialis 'n grondige

1) Botha, M. Elaine: Sosio-kulturele Metavrae, Buijten en Schipperheijn, Amsterdam, 1971, p. 18 - 19.

2) Venter, C.N. : Sosialisme in Suid-Afrika, Anti-kom, Pretoria, 1973, p. 16.

3) Ibid, p. 3.

4) Ibid, p. 14.

5) Ibid, p. 14.

afkeur in alle vorme van ongelykheid het, en die vorme van ongelykheid toeskryf aan die kapitalistiese sisteem. Die private inisiatief van die kapitalisme bring mee dat daar nie alleen ongelykheid tussen ryk en arm intree nie, maar ook "tussen besitters en nie-besitters, tussen koloniale moondhede en gekoloniseerde gebiede, en per implikasie ook tussen wit (besitters) en swart (nie-besitters)". 1)

Die antwoord op die groot onreg van ongelykheid is volgens die sosialisme n gelykskakelingsproses wat n fundamentele herstrukturering van die samelewing veronderstel: "Dit gaan by die sosialisme om n fundamentele hervorming van die maatskappy deur middel van sosialisering of vergemeenskapliking! - met of sonder geweld!! " 2)

Trou aan dié organokratiese proses, moet daar wetenskaplike leiding gegee word. Die wetenskaplike leiding sal aan die Ekonomie toevertrou word, aangesien die Ekonomie die beste sal weet hoe om die kernprobleem (die sosiaal-ekonomiese ongelykheid) te hanteer. Die gevolg hiervan is die daarstelling van n geleide ekonomie. Dié leiding deur middel van die ekonomie word in die hande van die staat gelaat. Om dié proses vlot te laat verloop, moet die samelewing op so n wyse herstrukturer word dat die staat integrerend en koördinerend kan optree. Om hierdie rede word die vrye onderneming uitgeskakel en tot n verlengstuk van die staat geproklameer. Alle vorme van private onderneming word deur die staat oorgeneem. Besparing word verpligtend gemaak in die vorm van pensioenbydraes. Dit gee natuurlik aan die burger n

1) Ibid, p. 14.

2) Ibid, p. 16.

[illegible][illegible][illegible]

gevoel van sekuriteit, maar maak hom terselfdertyd afhanklik van die staat. Produksiemiddele word in die hande van die "gemeenskap" geplaas en die leiding daarvan aan die staat toegesê langs die weg van die nasionalisering van die ekonomiese instellings.

Wanneer die proses van 'n fundamentele herstrukturering van die samelewing voltooi is, is die staat tot 'n totaalstruktuur verhef en die partikuliere organisasies gedegradeer tot onafhanklike "dele" van die staat. Van Riessen vat soos volg saam: "..... Er is hier geen princiële grens voor de bemoeienis van de staat - het toporgaan der omvattende gemeenschap bij de socialisten - met andere levensverbanden. Er is hier geen respect bij de overheid voor een nevensgeschikt zelfstandig gezag van andere verbanden, bijvoorbeeld ondernemingen en scholen..... En niet alleen geven de socialisten principieel de onafhankelijkheid van een aantal samenlevingsverbanden ten opzichte van de staat op, de hiërarchie word door hen ook in praktijk gebracht met allerlei collectiveringsmaatregelen in naam van de gemeenschap." ¹⁾

Venter konkludeer dan ook uit hierdie gegewens dat die sosialisme beslis universalisties is: "Die beskouing agter hierdie moderne staatsopvatting kan die universalistiese maatskappybeskouing genoem word." ²⁾ In terme van die normale gebruik van die woord "maatskappy" in Suid-Afrika, sou ons net graag die woord "maatskappy" met die woord "samelewing" vervang wou sien.

Op hierdie stadium moet die aandag daarop gevestig word dat ons "sosialisme" soos dit hier

1) Van Riessen, H. : op. cit., p. 87.

2) Venter, C.N. : op. cit., p. 6.

gebesig is, n burokratiese sisteem kan noem. Cronje, byvoorbeeld, vestig die aandag op die gevare van n "verstaatsing" van die maatskaplike sorg en merk dan op: "Die verstaatsing van die maatskaplike sorg is, soos reeds aangedui, eie aan die idee van die sosialistiese welsynstaat, wat nogal iets gemeen met die kommunisme het. Die verdringing van die gemeenskapsaandeel - op watter terrein van die lewe ook al - is strydig met die demokratiese lewensbeskouing en voer tot die burokratisering van die volkslewe." ¹⁾ n Burokrasie is immers n "amptenare-regering"; n vorm van bestuur waarin die leiding van n toplaag funksionariesse uitgaan terwyl die aansien en vryheid afneem hoe laer daar af beweeg word na die basis van die piramidale struktuur. Kenmerk van so n tipe sosiale struktuur, is dat twee klasse in die sosiale stratifikasie aangetref word: die elite en die massa. Van Riessen vestig dan ook die aandag daarop dat, hoe onversoenbaar dit ookal met die sosialistiese gelykheidstrewa mag klink, die sosialisme uiteindelik tog deur twee sosiale klasse gekenmerk word: die elite en die massa! ²⁾

Dit is duidelik dat die sosialisme in diens van die humanisme staan. In die humanisme is letterlik alles uit en deur en tot die mens. Die mens het hom eensydig onafhanklik verklaar van God en neem nou vanuit n verselfstandigde posisie die leisels van sy toekoms in eie hande. Deur middel van selfverlossing sal hy sy eie weg uit sy probleme baan. Deur middel van sy wetenskaplike prestasies en vanweë die toepassing van sy wetenskaplike kennis op die natuur (tegniek), en op

1) Cronjé, G. : Mens tot Medemens - n Algemene Inleiding tot die maatskaplike sorg, H.A.U.M., Kaapstad, 1965, p. 160.

2) Vergelyk Van Riessen, H. : op. cit., p. 242.

die kultuur (organokrasie) sal die mens al sy probleme te bowe kom en 'n toekoms uitwerk waarin daar slegs heil en voorspoed vir almal sal wees. 'n Utopistiese sug is dan ook inherent aan alle humanistiese hoop. Ten diepste wentel dié hoop by die sosialisme om sosiaal-ekonomiese sekerhede. Sodra alle sosiale en ekonomiese struikelblokke uit die weg geruim is, sal die Utopie aanbreek. Om dié rede staan "welvaart" so in die sentrum van belangstelling en word die heil van 'n sosiale welvaartstaat verwag.

Prakties is dié welvaartstaat vandag vinnig in opmars in die Westerse wêreld. Venter ponsoer:

"Sosialisme is 'n valse nuwe wêreldgodsdienst wat die tradisionele godsdienst van dié Weste, naamlik die Christelike geloof, verdring en vervang en die ryk van die Antichris bevorder." ¹⁾

Praktiese voorbeelde van die naderende welvaartstaat wat ook in Suid-Afrika in opmars is, kan in feitlik al die vitate punte van ons volkshuishouding aangewys word: S.A.S.O.L., E.V.K.O.M., S.A.U.K., S.A.S. en H., asook in kulturele bedrywighede soos S.U.K.O.V.S.; die voorsiening van gratis skoolboeke, ensovoorts!

Ondertussen is die gemoed van die gemiddelde burger oop vir verdere sosialistiese tendense. In Suid-Afrika word die argument dikwels gehoor dat die staat gesinne behoort te subsidieer met die geboorte en onderhoud van elke kind. In sommige kringe word dit bepleit dat die staat verantwoordelikheid behoort te aanvaar vir die volledige versorging van bejaardes deur middel van behuising, mediese diens, pensioene, ensovoorts. Gedurende

1) Venter, C.N. : op. cit., p. 14.

die produktiewe jare behoort die fondse hiertoe deur middel van belastings ge-in te word. Dit is duidelik dat op so 'n standpunt die inisiatief, die verantwoordelikheid en uiteindelik die vryheid ingeboet word.

Ondertussen plaas die sosialisme die weg vir 'n nog gevaarliker sisteem: "Een totalitair regime behoeft met een socialistisch opgeboude maatschappij niets anders te doen dan het proces van machtscentralisatie stapsgewijze uit te voeren en aan-nemelyk te maken. En niet alleen geven de socialisten principieel de onafhankelykheid van een aantal samenlevingsverbanden ten opsigte van de staat op, die hiërargie wordt door hen ook in practyk gebrach met allerlei collectiveringsmaatregelen in naam van de gemeenschap. Op tweërlei wyze dus, principieel en practisch plaas die sosialisme die weg voor een totalitair regime." ¹⁾ Dit is algemene kennis dat die "totalitêre regime" hom vandag reeds gemanifesteer het in die gedaante van die kommunisme. Wie met 'n ope oog na die ontwikkelingsgang van die Westerse beskawing kyk, sien hierdie tendens na die kommunisme dwarsdeur die loop van die Westerse kultuurgeskiedenis onder die mag van die humanisme. Die kontemporêre gees van revolusionisme (opstand teen heersende norme en die gesag agter die norme) wat die literatuur, musiek, politiek ensovoorts deurwaai, is niks anders as 'n afbraak van die heersende orde om die klimaat vir universalistiese oorname ryp te maak nie - universalistiese oorname wat miskien aanvanklik in die sosialisme, maar later in die kommunisme gemanifesteer sal wees.

1) Van Riessen, H. : op. cit., p. 37.

Waar, onder sosialistiese druk, die mag en gesag in die samelewing almeer in die hande van die staat geplaas word, hang dit per slot van rekening maar daarvan af wie op die ou end die staatsmag in die hande sal hê - n politieke party wat nog private inisiatief toelaat, of die kommunistiese magsusurpator wat eenvoudig maar die leisels van die samelewing kom oorneem wat vooraf vir hom byeengebring is.

Hou n mens hierby in gedagte dat die universalistiese tendens hom nie net binne die netwerk van afsonderlike lande en volke voltrek nie, maar n wêreldwye tendens geword het, word die opset nog duideliker. Dit is so dat die wêreld almoer één begin word. Die kommunikasiewese, vervoerwese, politiek, die ekumeniese strewe en die internasionale ekonomie dra onder andere hiertoe by. Die sug na wêreldburgerskap en uitwissing van eie identiteite verplaas die uiteindelijke mag in hierdie proses almeer in n gekonsentreerde vorm in die hande van n oorkoepelende struktuur. Die leisels van kultuurbeheer word almeer oorgegee in die hande van hierdie oorkoepelende struktuur. Langs hierdie weg word die moontlikheid van wêreldheerskappy deur n enkele diktator almeer n werklikheid - dit word maklik vir n enkele diktator om eenvoudig die leisels oor te neem in eie hande.

In die lig van die Bybel herken ons hierdie wêrelddiktator oombliklik as die "Antichris".

D. WEGBEREIDERS VAN DIE ANTICHRIS.

Dit is treffend om na te gaan hoedat die huidige verloop van die wêreldgeskiedenis presies só deur die Bybel voorspel word. Die beeld wat Nebukadnésar

in sy droom gesien het (Daniël 2) versinnebeeld die verskillende wêreldheerskappye deur die eeue in die orde waarin hulle mekaar sou opvolg. Die voete van die beeld (die laaste wêreldheerskappy) bestaan uit yster gemeng met klei (vers 33). Uit vers 43 blyk dit duidelik dat die yster gemeng met klei hier simbool is van menslike gemeenskap wat die kultuurdominant geword het. Soos alle afvallige kultuurdominante is ook hierdie een egter oneg en onstabiel, en word juis in dié dae (vers 44) die ganse beeld van sy voete geloop deur die klip vanaf die berg wat sonder die toedoen van menshande losgeraak het - n heenwysing na die uiteindelijke oorwinning van die Koninkryk van Jesus Christus by die Wederkoms.

Die laaste wêreldheerskappy sal dus n universalistiese en totalitaristiese heerskappy wees - gegrond op afvallige menslike gemeenskap. In die lig van Openbaring 13 kry die gedeelte uit Daniël intensiewe betekenis juis vir ons kontemporêre beskawing. Die wêreldpolitiek en die valse, verwêreldlikte godsdiens (onderskeidelik die dier uit die see en die dier uit die aarde) gaan in amalgamasie teen die eindtyd en gee n teken aan al die volgelinge van die nuwe kultuurdominant. Die teken bind al die volgelinge saam in n gemeenskap wat alleen binne sy eie raamwerk kommunikasie, ekonomie, ensovoorts versker (vers 16 en 17). Wie buite die afvallige gemeenskap staan, is gesanksioneer en geboikot! Uit dié afvallige gemeenskap kom die antichris na vore - die wêreld-diktator in wie alle humanistiese mag gekonsentreer en op Jesus Christus en sy Ryk gespan is.¹⁾

1) Vir n uitvoerige bespreking van Openbaring 13, vergelyk Hendriksen, W. : More than Conquerors - an Interpretation of the book of Revelation, Baker Book House, Grand Rapids, 1966, p. 174 - 182.

Dat die humanistiese grondmotief met sy immanen-
tistiese werklikheidsbeskouing vir hierdie kul-
turele ontwikkeling verantwoordelik is, val nie
te ontken nie.¹⁾ Die vraag wat sosioloë as beoefe-
naars van die Sosiologie as wetenskap vir hulleself
moet uitmaak, is in hoeverre hul deel het aan ge-
noemde afvallige ontwikkeling; dit wil sê: in
hoeverre word die idee van "menslike gemeenskap"
vergoddelik en in die praktiese kultuur verstewig
deur die toedoen van 'n wetenskaplike dissipline
waarin die universalisme die botoon voer? Wil die
Sosiologie aan die afvallige verloop geen deel hê
nie, sal hy moet leer insien dat juis die beginsel
van soewereiniteit in eie kring en die akademiese
en praktiese uitlewing daarvan, die sterkste
bolwerk teen die toekomstige wêrelddiktator vorm.²⁾

Maar voordat die sosioloë dit kan doen, sal hulle
moet herbesin oor die voorwetenskaplike uitgangs-
punte en wetenskaplike grondslae van hul vak. Na
ons mening is daar slegs één oplossing moontlik uit
die akademiese problematiek van die Sosiologie,
sowel as uit die kulturele dilemma van die kontem-
porêre Westerse beskawing: 'n terugkeer na die
Bybel en gehoorsaamheid aan die Woord van God
waardeur wetenskap en kultuurtaak "in U lig"
aangepak sal word.

Wanneer naderende gevaartekens uitgewys word, pro-
beer ons nie om sosioloë per konsekwensie vir die
gevaar verantwoordelik te hou nie. Sekere sosiale
sisteme herberg hierdie gevare sonder twyfel in
hulle opset, byvoorbeeld dié van Marx. Daar
dien egter op gelet te word dat die sosiale sis-
teem van Marx deur revolusionisme tot stand

1) Vergelyk Van Riessen, H. : op. cit., p. 17 v.

2) Ibid, p. 86.

gebring word; dit wil sê gevoed word deur liberalisties-anargistiese en individualistiese motiewe, ook kenmerkend van die benadering van sommige ander konflik-sosioloë soos Ralf Dahrendorff.¹⁾ Die sogenaamde konsensus-sosioloë sou sterk beswaar maak teen die revolusionêre wyse waarvolgens die samelewing in dié verband ontleed word. Tog ontstaan die vraag: Wanneer konflik-teorie en konsensusteorie op die samelewing as 'n werklikheid toegepas sou word, sou albei nie by presies dieselfde eindpunt aanland nie - konflikteorie via 'n revolusionêre omkering van die ou orde, en konsensusteorie via 'n planmatige en gestadigde proses? Dit wil vir ons voorkom of 'n teoreties-gedetermineerde (verselfstandigde) samelewing in elk geval sy hoogste tol sal eis in die vorm van menslike vryheid - of dit nou langs die weg van revolusie sal wees, of dan langs die weg van 'n stelselmatige en beplande omvattende "burokrasie"! Immers: toe kousale determinisme op die natuurterrein geprojekteer is, het hy in elk geval die menslike vryheid teoreties uitrangeer - langs watter weg dit ook al benader is! In die historisme word die determinisme op die kultuurterrein geprojekteer. Sou dié afgod dan nie ook sy offers vra nie - hoe hy ookal benader word?

Ons meen dat die gangbare Sosiologie as wetenskap in kiem die beginsels herberg van die gedagtes waarvan die uiterste konsekwensies hier getrek is en nog getrek moet word. Selfs belydende christene kan as sosioloë onwetend meewerk aan hierdie stand van sake omdat hulle die gangbare Sosiologie sonder meer as agtergrond aanvaar. Juis daarom is 'n grondige kritiek op die gangbare

1) Vergelyk van der Walt, A.T. : "n Bondige oorsig en Waarder-
flikbeskouings in die Sosiologiese Teorie",
artikel in Acta Academica, U.O.V.S., 1969, p. 32,

Sosiologie dringend noodsaaklik. Juis daarom moet daar ook in die wetenskapsbeoefening gekies word - vir die Ryk van die Lig of vir die ryk van die duister!

+ + + + +

HOOFSTUK 6.

'N MOONTLIKE OPLOSSING : 'N CHRISTELIKE SOSIOLOGIE.

Eers n paar algemene opmerkings oor die opskrif van hierdie hoofstuk. Hier word moontlike oplossings van die kant van die Christelike Sosiologie aangebied, nie omdat die Christelike Sosiologie nie aanvaarbare en relevante oplossings sou hê of omdat ons aan die geldigheid van sulke oplossings enigsins sou twyfel nie; enkel maar omdat die laaste woord oor dit wat hier aan die orde is nog nie gespreek is nie. Voorts word daar verwys na n Christelike Sosiologie en met opset nie na die Christelike Sosiologie nie, omdat ons dit wat hier aangebied word, beskou as één van miskien méér moontlikhede. As ons van n Christelike Sosiologie praat, dan bedoel ons daarmee (soos reeds in die eerste hoofstuk uiteengesit) n Sosiologie wat vanuit n Christus-verwortelde hart beoefen word, en dan wel by die Skriflig. Ons wil met ander woorde sosiologies probeer besig wees by die Lig wat die Woord van God op die kosmos werp.

A. 'N CHRISTELIKE SOSIOLOGIE - IN U LIG.

Dit is dus van die allergrootste belang om te besef dat die Bybel n deurslaggewende rol sal speel in so n Christelike Sosiologie. Ons sal dus baie goed moet besef wat die Bybel wil sê. Dan sal ons allereers die opmerking moet maak dat die Bybel se primêre Boodskap dié van God in sy verhouding tot die geskape werklikheid is. In die Bybel is vir ons die Boodskap opgeteken van God se genadige en liefdevolle bemoeienisse met n skepping wat Sy skepping is, maar wat in die

1000

1000

1000

1000

1000

1000

1000

sonde geval het, en nou deur Hom uit die sonde verlos word deur Jesus Christus in gemeenskap met die Heilige Gees. Nader gepresiseer: die Bybel beskryf vir ons Gods triomfantelike verlossingshandelinge in Jesus Christus met sy skepping wat in die sonde geval het. Die Bybel laat val dus die klem op die verhouding God-wêreld, maar dan steeds so dat alles om God draai: uit Hom, deur Hom en tot Hom is alle dinge. Syne is die heerlikheid tot in ewigheid!

Maar dan is dit tog ook so dat die Bybel vir ons 'n lamp vir die voet en 'n lig op die pad is (Ps. 119 : 105) - 'n lamp ook vir die akademiese voet en 'n lig ook op die wetenskaplike pad! Die Bybel se Lig val dus wel deeglik op hierdie wêreld wat God gemaak het. By Bybelse Lig (al is dit ook dikwels in afgeleide sin) kan ons met ander woorde ook iets leer in verband met intrakosmiese verhoudinge.

Nou het ons reeds in die tweede hoofstuk aange-
toon dat, wanneer ons die skepping so by die
Skriflig leer ken, ons merk dat alles bestaan
in 'n samehangende verskeidenheid. Die verskei-
denheidspool hiervan het ons leer ken onder die
term "soewereiniteit in eie kring". Die same-
hang van die verskeidenhede het ons op modale
vlak leer ken onder die term "universaliteit in
eie kring" en op die vlak van die individuali-
teitstrukture as "enkaptiese struktuurvervlegting".
Omdat die Sosiologie uit die aard van die saak
gewoonlik 'n ope oog het vir die samehang en die
verskeidenhede in die proses dreig om verlore
te gaan, het ons die klem veral op die beginsel
van soewereiniteit in eie kring gelê.

Teen die agtergrond van hierdie gedagtes kan ons nou probeer om die kosmos (waarvan die "sosiale" n faset is) by Bybelse Lig, en dan veral in terme van Skepping, Sondeval en Verlossing te besien.

i) SKIPPING:

Onder die gesigspunt van die skepping is dit van die allergrootste belang om te onthou dat dit Góð is wat skep, dat Hy die Oorsprong is van Wie die skepping in totale sin afhanklik is; dat Hy in die skepping konstante strukture ingelê het wat nie in die historiese verloop van die skepping gewysig kan word nie, en dat Hy die konstante strukture waarborg deur die skepping deur sy Wet te onderhou. Inherent aan die skepping is daar dus n konstante kosmiese wetsorde.

Tot die kategorie van die kosmiese wetsorde behoort egter voorts die onderskeie norme of behorensiese wat God vir die menslike kultuur-arbeid bedoel het. Die gestalte wat die mens aan die samelewing gee, appélleer op hierdie norme.

Ten opsigte van die sosiale werklikheid, leer ons dus Gods skepping by die Skriflig soos volg ken:

1. Kragtens ons insig in die kosmiese wetsorde, aanvaar ons dat God n verskeidenheid van samelewingsverbande soos die huwelik, gesin, staat, ensovoorts gewil het. Hierdie verbande het elk sy eie-aard, en is daarom onderling onherleibaar. Vanweë die feit dat elk oor sy eie-aard beskik, moet die eie-aard ook erken en eerbiedig word - mag

die vryheid van die een verband nie aan bande gelê word deur dit byvoorbeeld aan n ander te subordineer nie. Verbande mag mekaar met ander woorde nie oorwoeker nie. Die gedagte van n ordelike samehang, is oombliklik hiermee gegee.

2. Volgens Gods oorspronklike Skepperswil vertoon die verskillende lewensvorme soos huwelik, gesin, staat ensovoorts konstante strukture. God het dit met ander woorde so gewil dat n gesin n gesin sal wees en dit sal bly - onafhanklik van die verskillende kulture en tye waarin die gesin as gesin tot openbaring sal kom. So byvoorbeeld het God dit so gewil dat die gesin op die biotiese modaliteit gefundeer sal wees, en in die etiese modaliteit gekwalifiseer; die staat in die historiese modaliteit gefundeer en in die juridiese modaliteit gekwalifiseer, ensovoorts.¹⁾ Die strukture wat die verskillende samelewingsverbande openbaar, appèlleer dus op die struktuur van die kosmiese wetsorde, en die struktuur van die kosmiese wetsorde is konstant. Daarom vertoon ook die verskillende strukture n konstante aard. Konkreet ten opsigte van die sosiale, beteken dit dus dat die mens samelewingsvorme soos die gesin nie skep vanweë sy interaksie nie, maar n reeds bestaande struktuur positiver. Samelewingsvorme is geen emanasie van interaksie nie, Aan die ander kant beteken dit ook dat die positiewe samelewing nie n verabsoluteerde "Ding an Sich" kan wees nie. Die positiewe

1) Vir n uitvoerige behandeling hiervan, vergelyk: Van Dijk, R.: Mens en Medemens - een Inleiding tot de Sociologie, N.V. Gebr. Zomer & Keunings Uitgeversmij., Wageningen, datum onvermeld, p. 77 v.

The following are the names of the persons who have been appointed to the various committees of the Board of Directors of the American Red Cross, for the year 1917.

The following are the names of the persons who have been appointed to the various committees of the Board of Directors of the American Red Cross, for the year 1917.

The following are the names of the persons who have been appointed to the various committees of the Board of Directors of the American Red Cross, for the year 1917.

The following are the names of the persons who have been appointed to the various committees of the Board of Directors of the American Red Cross, for the year 1917.

samelewing ontstaan en bestaan immers nie vanuit homself nie. Hoewel die kosmiese wetsorde vir die positivering van die samelewing voorsiening maak, behoort die daadwerklike vormgewing daarvan tot die kultuurtaak van die mens. Volgens hierdie siening word die menslike vryheid dus gehandhaaf (in die sin dat hy juis die positiewe samelewing as kultuurproduk daarstel en nie daarvan afhanklik is in absolute sin nie).

3. Dit beken egter nie dat die gesin in die werklike vorming van die geskiedenis altyd onveranderd gebly het nie. Dit is egter so omdat die verskillende verbande en samelewingstrukture deur God bedoel is om deur die mens se kultuurarbeid konkrete gestalte te verkry.

Ons kan dit met ander woorde só sien: God het die gesin, staat, huwelik, ensovoorts as skeppingsgegewenhede gewil. Appèllerend op die konstante kosmiese struktuur, bly die gesin altyd 'n gesin, en so ook met die ander samelewingsverbande. Binne hierdie raamwerk laat God dit egter aan Sy beelddraer, die mens, oor om aan die samelewingsstrukture konkrete gestalte te gee as deel van sy omvattende kultuurtaak in die verloop van die geskiedenis.

Om as riglyne by hierdie proses te dien, gee God aan die mens norme waarvolgens hy moet arbeid. Hierdie norme is ewe-eens in Gods skepping ingebed en by die Lig van die Skrif daaruit af te lees. Norme kan egter, anders as wette, oortree word. Wanneer dit gebeur, gee die mens wangestalte aan sy kultuurprodukte soos byvoorbeeld die samelewingsvorme.

Dan gebeur dit dat die huwelik, gesin, staat, ensovoorts as verwronge produkte van dit wat God oorspronklik gewil het, daarvan afkom.

Dit het ons egter alreeds laat aanland by die betekenis van die Sondeval in hierdie hele gedagtegang.

ii) SONDEVAL.

Met die historiese sondeval in Adam (Gen.3) het die mens in Adam, sy eerste stamvader en bondshoof, besluit om ongehoorsaam te wees aan Gods Gebod. Wanneer die sondeval plaasvind, tree meteens ook die verkeerde, antonormatiewe, en daarmee ook die wanstaltige, hierdie wêreld binne. Met die sondeval word die goeie orde wat God in Sy skepping geplaas het, grotendeels daaruit weggeneem sodat die verskillende fasette van die menslike kultuurarbeid, vanweë die ongehoorsaamheid, dreig om mekaar te oorwoeker. Vanuit n ongehoorsame, verkeerde normepositivering gee die mens nou wangestalte aan die gesin, huwelik, ensovoorts. Vanweë sy sondig en ongehoorsame miskenning van die grense wat God aan elke samelewingsverband gegee het, skep hy nou die moontlikheid dat een samelewingsverband buite verhouding klem en waarde ontvang ten koste van die ander. Die goeie balans en orde word versteur en oorwoekering vind plaas. Die feit van die sondeval bied dus aan ons n verklaring van die rede waarom daar wanverhoudinge, konflik, grensoorskryding, ensovoorts in die samelewing plaasvind; kortom waarom daar krisis in die kultuur vanuit hierdie gesigshoek kan ontstaan.

Dan gebeur dit dat die huwelik, gesin, staat, ensovoorts as verwronge produkte van dit wat God oorspronklik gewil het, daarvan afkom.

Dit het ons egter alreeds laat aanland by die betekenis van die Sondeval in hierdie hele gedagtegang.

ii) SONDEVAL.

Met die historiese sondeval in Adam (Gen.3) het die mens in Adam, sy eerste stamvader en bondshoof, besluit om ongehoorsaam te wees aan Gods Gebod. Wanneer die sondeval plaasvind, tree meteens ook die verkeerde, antonormatiewe, en daarmee ook die wanstaltige, hierdie wêreld binne. Met die sondeval word die goeie orde wat God in Sy skepping geplaas het, grotendeels daaruit weggeneem sodat die verskillende fasette van die menslike kultuurarbeid, vanweë die ongehoorsaamheid, dreig om mekaar te oorwoeker. Vanuit 'n ongehoorsame, verkeerde normpositivering gee die mens nou wangestalte aan die gesin, huwelik, ensovoorts. Vanweë sy sondig en ongehoorsame miskenning van die grense wat God aan elke samelewingsverband gegee het, skep hy nou die moontlikheid dat een samelewingsverband buite verhouding klem en waarde ontvang ten koste van die ander. Die goeie balans en orde word versteur en oorwoekering vind plaas. Die feit van die sondeval bied dus aan ons 'n verklaring van die rede waarom daar wanverhoudinge, konflik, grensoorskryding, ensovoorts in die samelewing plaasvind; kortom waarom daar krisis in die kultuur vanuit hierdie gesigshoek kan ontstaan.

iii) VERLOSSING.

In Christus Jesus verlos en herskep God sy skepping. Vasgegryp deur Sy Gees in die hart, sien die mens homself en sy wêreld nou weer in die Skriflig, en kan hy opnuut in beginsel gehoorsaam word aan die Wet van God. In Christus Jesus het die wedergebore hart opnuut weer 'n Archimedespunt van waaruit die kosmos in sy samehangende verskeidenheid oorsien kan word. Opnuut word die konstante strukture van die kosmos herken, en opnuut kan daar, vanuit 'n wedergebore, gehoorsame hart norme-positivering plaasvind - in beginsel weer soos God dit oorspronklik bedoel het. In beginsel kan die mens dus weer sy kultuur-taak volbring - dus ook sy vormende arbeid ten opsigte van die samelewing. Waar hierdie arbeid in beginsel normatief geskied, begin samelewing en kultuur weer gestalte aanneem en kom daar orde. Op hierdie aspek gaan ons later breedvoerig in.

B. DIE BETEKENIS VAN BOGENOEMDE GEDAGTES TEN OPSIGTE VAN STANDPUNTE EN PROBLEME IN DIE GANGBARE SOSIOLOGIE.

i) Afbakening van eie studieveld en Omlýning van studie-objekte.

Omdat die Christelike Sosiologie van 'n transendente vertrekpunt uitgaan, kan dit 'n geheelblik oor die geskape werklikheid vind. Die verskeidenheid van die fasette van die skepping kan dus in die oog gevat word. Uit die aard van die saak word dit langs hierdie weg vir enige wetenskap moontlik om sy eie studieveld af te baken en te omgrens. Daar-die Sosiologie wat nie van Christus en die hartsworteling in Hom uitgaan nie, het uit die

aard van die saak nie hierdie Archimedespunt nie; moet daarom een van die aspekte in die tydlike werklikheid verabsoluteer en langs die weg tot oorsprong- en verklaringsbeginsel verhef. In die derde hoofstuk het ons reeds probeer aantoon hoedat die Sosiologie van die verabsoluteerde fisiese en biologiese aspekte van die werklikheid uitgegaan het op soek na 'n model waarvolgens sosiale insigte verwerf kon word. Op Christelike standpunt ontmoet ons die sosiale egter as 'n faset van die skepping wat soewerein in die kring is, met norme wat aan hom eie is. As die Sosiologie hom langs hierdie weg met die sosiale aspek van die werklikheid besig hou, hoef hy nie modelle te gaan leen om sy eie vakgebied te omlyn nie.

ii) Die Identiteitsprobleem.

Ons het in hoofstuk twee reeds die aandag daarop gevestig dat die Sosiologie vanweë die noue verbintenis met die historisme, gevaar loop om sosiale "verskynsels" soos byvoorbeeld die gesin as blote produkte van 'n gegewe kultuursituasie te beskou. Dié verskynsels verander dus maar soos die tydstroom sy weg deur die wêreld baan. Nou is dit so dat samelewingsvorme soos die gesin ten nouste beïnvloed word deur die kultuursituasie waarin dit gemanifesteer is. Maar tog besef ons dat daar iets is wat identiek aan die gesin is sodat ons hom onder alle omstandighede tog as gesin herken. Die vraag is nou: wat is daardie "iets"? Die Immanensie-Sosiologie kan hierdie vraag nie beantwoord nie. Die vraag kan alleen beantwoord word met behulp van die aanlê van sekere norme - norme wat in die kosmiese wetsorde ingebed en daarmee saam gegee is.

Dit is die kosmiese wetsorde wat die God-gewilde konstante strukture in die tydelike werklikheid moontlik maak. Sonder 'n Trans-sendente Archimedespunt in die Christelike sin van die woord, kan daar geen uitsig op die kosmiese wetsorde wees nie.

In die metodologie en empiriese navorsing plaas hierdie gebrek van die Immanensie-Sosiologie hom voor geweldige probleme. Hoe kan 'n gesin empiries bestudeer word as ons nie vooraf kan sê wat 'n gesin is nie?

iii) Die Individualisme-Universalisme-Problematiek.

Ons het reeds in hoofstuk twee aangetoon hoe-dat die Sosiologie op immanensiestandpunt, by gebrek aan insig in die beginsel van soewereiniteit in eie kring en in noue samehang daarmee, gebrek aan insig in die beginsel van universaliteit in eie kring op modale vlak en die enkaptiese struktuurvervlegting op die vlak van die individualiteitstrukture, by tye die individuele tot oorsprongs- en verklaringsbeginsel van die sosiale verhef het, maar die meeste van die tyd aan die universele hierdie voorrang gegee het.

Dit het ewe-eens duidelik geword dat die Sosiologie langs hierdie weg opereer met die deel-geheel-skema. 'n Deel kan egter slegs deel van 'n geheel wees as die deel en die betrokke geheel dieselfde struktuuraard deel. Insig in die kosmiese wetsorde (op Christelike standpunt) leer ons nou juis dat verskillende samelewingsvorme nie dieselfde struktuuraard deel nie. Sy byvoorbeeld is die staat histories gefundeer en juridies

gekwalfiseer. Die gesin daarenteen is bioties gefundeer en eties gekwalfiseer. Die gesin sou alleen as deel van die staat (soos dit per konsekwensie by die sosialisme gebeur) gesien kon word as ook die gesin histories gefundeer en juridies gekwalfiseer sou word. Dit is nou juis nie die geval nie. Op immanensiestandpunt kan die Sosiologie nie anders as om met die deel-geheel-skema te opereer nie, omdat sy uitgangspunt hom die moontlikheid ontnem om vanuit 'n transendente Archimedespunt die samehangende verskeidenheid van die skepping te oorsien. Met "samehangende verskeidenheid" bedoel ons soewereiniteit in eie kring gepaardgaande met universaliteit in eie kring op modale vlak en enkaptiese struktuurvervlegting op die vlak van die individualiteitstrukture.

Ons het voorts probeer om aan te toon hoedat genoemde deel-geheel-skema hom in die moderne sosiologiese teorie wreek in die funksionalisme, sisteemteorie, die rol-konsep in die Sosiologie, en die verhouding tussen individu en gemeenskap.

a) Die moderne funksionalisme.

In die funksionalisme word die wese of aard van 'n skeppingsding hoofsaaklik beoordeel volgens sy werking; die struktuur daarvan word met ander woorde verstaan en verklaar vanuit die funksie. Die funksie is egter steeds op die welwese van die "geheel" gemik. Die funksionele betrokkenheid op die geheel bepaal dus die dele. Langs die weg word die geheel dus weereens oorsprongs- en verklaringsprinsiep vir die dele. Een faset van die skepping word dus verabsoluteer en

verhef tot oorsprongsbeginself - omdat die immanensie-standpunt die beoefenaar van die wetenskap se oë daarvoor sluit dat daar n samehangende verskeidenheid is waarin elke faset van die skepping sy eie-aard het en dus nie uit enige ander faset herlei kan en mag word nie!

b) Die moderne Sisteemteorie in die Sosiologie.

Ons kritiek teen die funksionalisme gaan dus nie oor die feit dat die verskillende "dele" saamhang en ten opsigte van mekaar funksioneer nie, maar oor die feit dat die deel-geheel-konsep van meet af aan in die sosiologiese funksionalisme ingebou was - met n duidelike wins vir die "geheel" of die universalisme. In die moderne sosiologiese sisteemteorie is gepoog om die funksionalisme vir die Sosiologie tot n bruikbare stelsel te verwerk. Dieselfde kritiek geld dus vir die sisteemteorie, veral waar hierdie teorie volhardend met die begrippe "sisteem" en "subsisteem" opereer. Bowendien beskou ons die huidige begripsomlyning in die sisteemteorie nog so vaag dat dit selfs moeilik word om kritiek op die teorie uit te oefen!

c) Die Rol-konsep in die moderne Sosiologie.

Ons is persoonlik sterk daarvan oortuig dat die Sosiologie in die rol-konsep met n uiters handige begrip te doen het. Die Immanensie-Sosiologie se hantering van die rol-konsep roep egter onvermydelik talle vrae op. Ons het reeds in hoofstuk twee aangetoon dat die rol-konsep in die moderne Sosiologie die logiese uitvloeisel van die funksionele benadering is; met ander woorde: die

rol-konsep speel hom af binne die raamwerk van die deel-geheel-skema. In hierdie raamwerk vorm die samelewing die geheel wat uit die aard van die saak dan ook bepalend en doorslaggewend is. Dit word per slot van rekening die samelewing wat die rolle voorskryf en uiteindelik ook sanksioneer. Langs hierdie weg dreig die individu in die gemeenskap om n eksemplaar te word - van individuele vryheid bly daar weinig meer oor. Die enkeling is vasgevang in die voorskrifte van die samelewing wat sy rol vir hom voorskryf. Natuurlik, hoe kan dit anders waar die geheel as oorsprong- en verklaringsbeginsel vir die dele moet dien! Die groot probleem met die kontemporêre hantering van die rol-konsep, is die deel-geheel-skema wat daaraan ten grondslag lê; met ander woorde: die miskenning van die beginsel van soewereiniteit in eie kring!

Wie op Christelike standpunt staan, sien die mens by Bybelse Lig as iemand wat in die wortel van sy bestaan (sy hart) die tydelike werklikheid transendeer. Die individule mens kan dus nimmer in een van die tydelike verbande (of in die sogenaamde totaal daarvan) opgaan nie. As beeld-draer van God bly hy ten diepste vanuit die hart n onvervangbare individu met n eie-aard. Die mens is dus nie maar die produk van dit wat die samelewing van hom verwag nie; in Bybelse Lig is sy individualiteit en eie-aard gewaarborg teenoor die eise van die samelewing in die rol wat hy geroep is om te vervul.

d) Die verhouding tussen individu en gemeenskap.

As bostaande gedagtes wat uit die behandeling van die funksionalisme as neerslag van die deel-geheel-benadering spruit, in gedagte gehou word, blyk dit oombliklik duidelik dat daar op

immanensie-standpunt voortdurend 'n spanning tussen individu en gemeenskap sal wees. Hierdie spanning is ten diepste gebore uit die spanning tussen individualisme en universalisme. Met ander woorde: moet die individu nou voorrang geniet en sy vryheid uitleef sonder inagneming van die gemeenskap, of moet die gemeenskap voorrang geniet sodat die individu sy eie vryheid moet inboet om in te val by die eise van die gemeenskap?

By die Lig van die Skrif is dit duidelik dat daar geen spanning hoef te wees nie - mits die beginsel van samehangende verskeidenheid gehandhaaf bly. Uit die instelling van die huwelik is dit duidelik dat God die gemeenskap (dit wil sê die samehang) wil. ¹⁾ Voorwaarde vir die samehang is egter die handhawing van die verskeidenheid! Daarom dat God die mens manlik en vroulik skep. ²⁾ Uit die polariteit van die verskeidenheid word die interaksie wat 'n gesonde samehang waarborg, bemoontlik. Ook wat die "gemeenskap van die gelowiges" betref, blyk dit onteenseglik uit 1 Kor. 12 dat God die Gemeenskap wil, maar steeds met behoud van eie identiteit - vers 19 tot 21. Die individu hoef dus nie kleurloos op te gaan in die gemeenskap nie; trouens hy moet juis sy God-gegewe eie-aard volgens Goddelike roeping uitleef alvorens daar van 'n behoorlike samehang (gemeenskap) sprake kan wees. Hierdie standpunt van samehangende verskeidenheid verval dus aan die eenkant nie in individualisme nie. Die individu moet besef dat God die gemeenskap wil. Wil hy, tot eer van God en tot welwese van die gemeenskap optree, moet die individu egter trou bly aan sy eie-aard en gehoorsaam aan Gods wette - dit wil sê roepingsgetrou. Wanneer hy

1) Vergelyk Gen. 2 : 18.

2) Vergelyk Gen. 1 : 27.

hieraan gehoorsaam is, werk dit weer heilsaam op hom as enkeling terug. Aan die ander kant weerhou hierdie standpunt ons ook van die oorspanning van die gemeenskap. Die gemeenskap mag homself nie verabsoluteer en langs die weg eise aan die individu stel wat indruis teen sy eie-aard en Goddelike lewensroeping nie; met ander woorde, die gemeenskap moet die individu se eie-aard en Goddelike roeping erken en eerbiedig. Die erkenning van die beginsel van soewereiniteit in eie kring is die sterkste bolwerk teen die universalisme.

iv) Die Sosiale Denke en die Kontemporêre Beskawing.

Ons is van oortuiging dat die praktiese probleme rondom die huidige beskawing tot 'n baie groot mate teruggevoer kan word tot die humanistiese deel-geheel-skema wat aan die siening van die samelewing ten grondslag lê. Dit is om hierdie rede dat die pendulum van die humanistiese denke tussen individualisme en universalisme kon swaai; om dieselfde rede dat die primaat vandag aan die universalisme of geheel toegeken word met die gevolglike klem op die gemeenskapsmens, die wêreldkultuur, die sosialisme en die kommunisme. Die kontemporêre wêreld lê al minder geduld aan die dag met eie inisiatief, eie identiteit en private onderneming. Hierdie neiging strek hom uit vanaf die V.V.O. se bemoeisigtheid met die Suid-Afrikaanse rasse-situasie, deur die Wêreldraad van kerke se valse ekumenisme en word selfs gevoel in 'n wêreldmode waarin daar van die volkseie geen sprake meer mag wees nie.

Ondertussen is ons daarvan oortuig dat ons in Suid-Afrika nog met die laaste reste van 'n

Christelike samelewingsbeskouing te doen het - n samelewing waarin onder andere volke se onderskeie eie-aard erken en eerbiedig word, en langs die weg van afsonderlike ontwikkeling ook gepoog word om konkrete gestalte hieraan te gee. In hierdie beleid word die beginsel van soewereiniteit in eie kring dus eerbiedig en nie verdiskonteer vir n humanistiese, uniforme mensegemeenskap nie. Gods skeppingsverskeidenheid word gehandhaaf.

Oor die gevare wat n universalistiese samelewing en kultuur inhou, het ons reeds in hoofstuk vyf gehandel. Ons hoop dat dit ook duidelik geblyk het dat die enigste antwoord op hierdie kultuurkrisis die terugkeer tot die Bybel is - en daarmee saam die hernude erkenning en uitlewing van die beginsel van soewereiniteit in eie kring.

Ons wil graag die aandag vestig op nog n enkele krisis wat die humanistiese kultuurentplooiing oor die mens van vandag haal: die emansipasie van die vrou. Kenmerkend van die humanistiese werklikheidsbeskouing (soos dit in die deelgeheel-skema tot openbaring kom) is die feit dat grense steeds uitgewis word; dit wil sê die onderskeie struktuuraard van dinge opgesê word. Langs hierdie weg word alles herrangskik in n kleurlose eendersheid. Dieselfde proses het hom in die verhouding tussen die twee geslagte voltrek. In n gewaande humanistiese poging om aan die vrou haar vryheid te gee, moes sy noodwendig eers met die man gelykgeskakel word. Haar eie-aard as vrou word in hierdie proses verloën. In die kompetisiestryd wat die vrou nou buite haar terrein te stry het, kan daar niks anders aan vrug verwag word as frustrasie op frustrasie nie. In Christus word die vrou ook vrygemaak -

waarlik vrygemaak. Maar die geheimin hierdie vrymakingsproses is dat daar trou gebly word aan die eie-aard van die vrou. In Christus word die vrou op eie terrein, ooreenkomstig eie-aard en eie roeping vrygemaak en so ook die man. Die gevolg is dat kompetisie uitgeskakel word omdat man en vrou hulle nou nie meer op een "pylvlak" bevind nie. Die gevolg is dat man en vrou in mekaar geen bedreiding sien nie, maar aanvulling soos God dit oorspronklik bedoel het. Vanweë die humanistiese gelykskakelingsproses word hierdie eie-aard misgekyk. Daarom dat die vrou as't ware eers tot n soort man herlei moet word alvorens sy "vry" kan word.

In die verbygaan wil ons net die aandag daarop vestig dat juis hierdie gelykmakingsproses hom vandag dwarsdeur die ganse Westerse beskawing voltrek: tussen rasse en volke; tussen geloofsgenootskappe; tussen die geslagte, ensovoorts. Van gelykskakeling kan daar geen sprake wees as die grense rondom Gods skeppingsverskeidenhede nie opgehef word nie; met ander woorde as die beginsel van soewereiniteit in eie kring nie geminag word nie.

C. TENTATIEWE BEGINSELS VIR DIE UITBOU VAN
'N POSITIEWE CHRISTELIKE SOSIOLOGIE.

Ons wil egter nie hierdie studie op n negatiewe noot afsluit nie; ons wil nie vanuit Christelike standpunt net kritiseer sonder om minstens te probeer om die positiewe weg vanuit n eie standpunt aan te wys nie. In die verstandhouding dat dit wat hier volg nog maar n poging is om tentatief die beginsels vir n Christelike Sosiologie aan te lê, wil ons nou graag probeer om n moontlike weg uit eie standpunt aan te wys.

i) Begrensing van eie studie-objek.

Aan die hand van die Christelike Wysbegeerte (by name die Wysbegeerte van die Wetsidee), onderskei ons in die tydelike werklikheid vyftien modaliteite wat elk 'n onherleibare eie-aard het, naamlik die van getal, ruimte, beweging, fisiese, biotiese, psigiese, logiese, historiese, taal, sosiale, ekonomiese, estetiese, juridiese, etiese en die geloof. Hierdie kosmiese wetsorde is konstant en onveranderlik. Na ons eie mening ondersoek die Sosiologie die werklikheid vanuit die gesigshoek van die sosiale modaliteit. Hierdie modaliteit is soewerein in eie kring; dit wil sê die sosiale is nie uit enige ander aspek van die werklikheid herleibaar nie. Daarom geld daar ook eie norme vir die sosiale modaliteit wat ewe-eens nie uit ander aspekte afgelei sou kon word nie. Vanweë die beginsel van universaliteit in eie kring, erken ons egter dat al die ander aspekte van die werklikheid as't ware in die sosiale weerspieël word. Die Sosiologie sal dus steeds rekening moet hou met al die ander wetenskappe.

Volgens die Wysbegeerte van die Wetsidee beskik elke modaliteit egter ook oor 'n eie sinkern waarin die tipies-eie van die betrokke modaliteit tot uitdrukking gebring word. Die sinkern van die sosiale word beskryf as "omgang en verkeer".¹⁾ Dit wil vir ons voorkom of ons hier met dieselfde gedagte te doen het wat in die Sosiologie deur die begrip "wisselwerking" tot uitdrukking gebring word.

ii) Antropologiese stellingname.

Aangesien die "sosiale" alleen in die mensewêreld subjektief fungeer, is dit net logies dat die Sosiologie van 'n bepaalde mensbeskouing sal moet

1) Vergelyk Kock, P. de B. : op. cit., p. 64.

uitgaan. Onses insiens blyk die betekenis wat die Christelike lewens- en wêreldbeskouing vir die Sosiologie kan hê, juis hier op ondubbelsinnige wyse.

By Bybelse Lig leer ons die mens ken as die beeld-draer van God. Dit beteken primêr dat die mens geskape is met 'n God-gerigte hart en lewe. Die sin van die mens se bestaan is daarin geleë dat hy heenwyser na God is; dat hy geskape is as gespreksgenoot van God om in 'n lewende gemeenskap met sy Oorsprong te leef.

Van deurslaggewende betekenis in die verhouding God-mens, is die begrip "persoon". God-Driënig is geen saaklike, onpersoonlike noodlotsmag nie, maar 'n Lewende Persoon. Wanneer Hy die mens op aarde na Sy beeld skep, skep Hy ook die mens as persoon. Juis die feit dat die mens persoon is, bied aan hom die moontlikheid om Gods gespreksgenoot te wees - om te kan hoor as Hy spreek, en om te kan antwoord op sy spreke. Juis die feit dat die mens ook as 'n persoon (met 'n hart) geskape is, maak hom dus verantwoordelik. Die persoon-wees van die mens met gepaardgaande verantwoordelikheid maak menslike interaksie eers moontlik.

Die verhouding tussen God en mens is dus grondliggend ten opsigte van die verhouding mens en medemens. Immers: as die mens nie geskape was na die beeld van God nie, was hy geen persoon met 'n hart met wie daar gekommunikeer kon word nie. Maar nou is die mens na die beeld van God geskape, en gee sy betrokkenheid op God ook aanleiding tot sy betrokkenheid op sy medemens. Vanweë die feit dat die mens na die beeld van God

geskape is, leef die mens ook in 'n religieuse wortelgemeenskap. Hierdie religieuse wortelgemeenskap spruit voort uit die religieuse persoonsoortbetrokkenheid van mens op medemens; dit wil sê: dat ons in mekaar die beeld van God ontdek. Hoewel hierdie religieuse wortelgemeenskap die draende grond van menslike wisselwerking (studieobjek van die Sosiologie) is, bestudeer die Sosiologie nogtans nie hierdie religieuse wortelgemeenskap nie, maar die wyse waarop dit uitmond in die tydelike werklikheid.

iii) Die amp of rol as kanaal vir intermenslike wisselwerking.

In die tydelike werklikheid mond die menslike religieuse wortelgemeenskap uit onder andere in die sosiale - die omgang en verkeer tussen mense: die kontak en kommunikasie; die lees van die oog en die vonk van verstandhouding wat daar tussen mens en medemens spring; kortom: in menslike wisselwerking.

Die wisselwerking vind egter nie uniform, kleurloos en ongedifferensieërd plaas nie. Vorme van menslike wisselwerking is so ryk en gedifferensieërd soos die lewe self. In hierdie verband kom die amp of rol ter sprake as "kanaal" waarlangs 'n spesifieke vorm van wisselwerking gedra word. So byvoorbeeld tree 'n man anders op teenoor sy eggenote as teenoor sy werkgewer; teenoor sy kinders anders as teenoor sy leermeester. Die verskil tussen status en rol, sowel as die rolverwagting soos dit in die gangbare Sosiologie aangetref word, kom hier ter sprake.

Ons het die begrippe "amp" en "rol" in bogenoemde paragraaf gebruik asof dit sinonieme begrippe

kon wees. Dit is vir ons nog geen uitgemaakte saak of die rol-begrip nie van wyer omvang is as die Bybelse ampsgedagte nie. Dit lyk vir ons op hierdie stadium of die amp slegs kan funksioneer binne 'n samelewingsverband waarin daar baie duidelik 'n gesagstruktuur aanwysbaar is, terwyl dit moontlik is dat die rol-begrip ook kan funksioneer in samelewingstrukture waarin daar nie noodwendig van 'n gesagstruktuur sprake hoef te wees nie, byvoorbeeld in die verhouding winkelier-kliënt. Dit het ons egter reeds laat aanland by die "verwysingsraamwerk" waarbinne die rol funksioneer.

iv) Samelewingstrukture en die klassifikasie daarvan.

Die amp of rol speel hom altyd af binne 'n spesifieke verwysingsraamwerk. So byvoorbeeld is 'n vader alleen vader binne 'eie gesinsverband. Die gesin is in hierdie verband die verwysingsraamwerk waarbinne die vader-rol funksioneer. Met ander woorde: menslike wisselwerking, gedra deur die rolpatrone in 'n samelewing, bevind sigself uiteindelik in sekere samelewingsvorme soos die huisgesin, kerk, staat, skool, sportklub ensovoorts. Van hierdie samelewingstrukture het ons reeds verneem dat hulle soewerein in 'eie kring is. Ons hoop om later weer hierop terug te kom. Op hierdie stadium wil ons die aandag daarop vestig dat ook die samelewingsvorme nie uniform en kleurloos is nie. Daar is 'n ryke verskeidenheid in die soorte waarin samelewingsvorme tot openbaring kom. Deur die jare is daar nog altyd gepoog om 'n sekere klassifikasie in hierdie ryke verskeidenheid aan te bring. Bekend bly byvoorbeeld Tönnies se onderskeiding tussen "Gemeinschaft und Gesellschaft". Waar daar in

Christelike kring oor die klassifikasie van die samelewing nagedink is, is uitgegaan van die vraag tot watter mate die betrokke struktuur 'n bindende gesag ten opsigte van die lede wat daarby betrokke is, openbaar. Langs hierdie weg land ons dan by drieërlei soort strukture aan: Institêre verbande (waarin daar 'n kenmerkende en dwingende gesagsverhouding geld, soos byvoorbeeld gesin, kerk, staat, waarin die deelhebbers omvat word tot op 'n groot hoogte onafhanklik van die wil van laasgenoemde); maatskaplike verbande (waarin gesag nog 'n deurslaggewende rol speel, maar waarin daar veel menslike vryheid aan die dag gelê word met betrekking tot doelstelling en lidmaatskap, byvoorbeeld sportklubs, verenigings, ensovoorts), en maatskapsverhoudinge waarin daar nie van 'n gesagsposisie sprake is nie en lidmaatskap en deelname vry is byvoorbeeld die verhouding koper-verkoper, vriendskapsverhoudinge, buurskap ensovoorts. ¹⁾

v) Die belang en betekenis van die begrip "Gesag" in die Christelike beskouing.

Uit bogenoemde moes dit reeds duidelik word dat die begrip "gesag" in die Christelike denke oor die samelewing 'n groot rol moet speel. Volgens die Christelike lewens- en wêreldbeskouing, is die Hoogste Gesag gesetel in God en in Christus. ²⁾ Ter wille van die orde in die samelewing, skenk Christus self binne elke samelewingsverband 'n spesifieke gesagstruktuur, byvoorbeeld: die Owerheid in die Staat, ³⁾ die posisie van die man in die

1) Vergelyk Kock, P. : op. cit., 75. Vir 'n volledige uiteensetting vergelyk voorts: Van Dijk, R. Mens en medemens, p. 39 v.

2) Vergelyk Matt. 28 : 18; Kol. 2 : 10; Efes. 1 : 21; I Kor. 15 : 27 - 28.

3) Rom. 13 : 1 - 7.

huwelik. ¹⁾ Die betrokke gesagstruktuur in elke samelewingsverband is geroep om toe te sien dat die interne funksionering van die betrokke verband ordelik verloop. Uit die aard van die saak bly die gesagstrukture ten diepste betrokke op Jesus Christus, die Insteller daarvan aan Wie altyd verantwoording verskuldig is. In terme van n beeld: Jesus Christus, aan Wie gegee is alle mag in die hemel en op aarde, hou die leisels van al die verskillende samelewingsverbande in sy hande byeen. Waar die gesagstrukture van die verskillende verbande (die motoriese magte wat die gang van sake in die betrokke verbande moet reël) welbewus aan die Groot Maghebber, Christus, gehoorsaam is en sy Koningskap erken, verloop alles presies soos Hy in Wie se hande die leisels, dit wil. Waar dit so daaraan toe gaan, heers daar orde en vrede; kom die Koninkryk van God! Dit is dus duidelik dat die gehoorsame handhawing en verantwoordelike gebruik van gesag van allersbeheersende betekenis in die Christelike visie is.

vi) Die Samelewingsorde in terme van die Christelike siening.

Uit bostaande het dit reeds duidelik geblyk dat die gesagsfunksies in die samelewing onder Gods bestel op die samelewingsorde afgestem is. God is dan ook n God van orde. Toe Hy oorspronklik geskep het, het die skepping ook ordelik en normatief verloop. Die Sondeval in Adam, ons eerste verbondshoof, lei egter die tydperk van chaos en wanorde in. Gesagsverval, gesagsmisbruik, gesagsopskorting lei algou tot onordelikeit in die interne verhoudinge, en dit sou nie lank duur nie of magsoorwoekering sou die hele lewe in n staat van algehele konflik en chaos dompel. In die koninkryk van die Duisternis

1) Ef. 5 : 22 - 23.

is chaos, desintegrasie, konflik, magsoorwoeking en onvrede dan ook aan die orde van die dag. Jesus Christus laat breek egter die Koninkryk van God deur: die Koninkryk waarin daar weer gehoorsaamheid van die kant van die mens kom - gehoorsaamheid aan die Wet van God in Christus Jesus. Waar daar gehoorsaamheid kom, neem Gods ordelike plan weer vorm aan. Ook in die verskillende samelewingsverbande se interne verhoudinge kom daar orde onder die leiding van gesagstrukture wat aan die Vredeskoning, Jesus Christus gehoorsaam is. Die orde breek egter nie net ten opsigte van die interne verhoudinge in elke samelewingsverband aan nie; orde begin die ganse samelewing bestryk omdat die verskillende strukture ook in hul onderlinge afhanklikheid en samespel steeds gehoorsaam bly aan Hom in Wie se hande die leisels van die kultuurontplooiing is.

Waar daar normatief-gehoorsaam voor Jesus Christus, die Vredeskoning gebuig word, moet die samelewing mettertyd deur orde gekenmerk word, want daar laat die motoriese kragte in elke struktuur die sê (gesag) oor aan die Christus wat die Koninkryk van vrede wil laat deurbreek waar Hy erken word.

Die belang wat die gehoorsame erkenning van Jesus Christus vir die Sosiologie en die sosiale werklikheid het, moes nou duidelik geblyk het. Hy is die Integrerende Faktor; die Oriëntasiepunt van die samelewingswerklikheid. Waar daar normatief volgens Sy Wil (Wet) geloeë word, is daar orde. Om na ons beeld terug te keer: waar Jesus Christus en sy Wet (met ander woorde ook sy norme ten opsigte van die onderskeie samelewingsverbande) in die positiveringsarbeid en

kultuurontwikkeling nie erken word nie, maak die motoriese magte van die onderskeie verbande los van die "leisels" van Christus. Daarmee verloor hulle nie alleen die Integrerende Faktor in alle kulturele samehang en kultuurontplooiing nie, maar sê hulle ook die norme van Christus vir hul eie lewenssfeer op. Die gevolg is wetteloosheid en chaos in eie geledere waar die motoriese magte antinormatief begin funksioneer (gesagsmisbruik). Die verdere gevolg is dat die onderskeie strukture wat deur Christus "in toom" gehou sou word wanneer hulle aan Hom gehoorsaam sou bly - elk op eie terrein, nou op mekaar begin teer en 'n oorwoekeringsproses plaasvind. Die samelewingsorde is nou nie meer in toom nie. Chaos en anargie tree in. Die praktiese gevolge hiervan het ons in hoofstuk vyf behandel: een of meer samelewingstrukture word tot oorkoepelende struktuur geproklameer en alle ander aan sy gesag ondergeskik gemaak. Dwingelandy tree in in plaas van die Christelike vryheid wat die vrug is van Christus-gehoorsaamheid. Hiermee het die humanisme dan ook die vrugte van sy eensydige onafhanklikheidsverklaring gepluk!

vii) Die Koninkryk van God as die sluitstuk van 'n Christus-gehoorsame samelewing.

Waar Jesus Christus (en Hy alleen) dus erken word as die Ordenings- en Integrerende Hoof van die samelewingsverskeidenheid, word meteens ook die samehangende verskeidenheid waarin die samelewing bestaan, erken. Waar Hy as die Hoogste Gesag erken word, sal geen tydelike samelewingstruktuur hom die reg toe-eien om homself tot hoogste gesag te proklameer nie; met ander woorde die soewereiniteit in eie kring van die

onderskeie verbande sal erken en eerbiedig word. Samelewingstrukture sal weer naas mekaar bestaan en nie in 'n posisie van bo- en ondergeskiktheid nie. Die gesag van een verband sal die gesag van alle ander verbande die vryheid in eie bevoegdheid gee soos God dit gewil het. Waar elke gesagstruktuur van die onderskeie strukture homself as dienskneg van Christus Jesus sien, sal die sondige strowe tot heerskappy oor alle ander verdwyn. Waar elke samelewingsverband soewerein in eie kring bly, sal die eie norme wat Christus vir die welwese van die betrokke struktuur verordineer het, voorts erken en eerbiedig word. Die eie karakter van die onderskeie verbande sal langs hierdie weg baie duidelik na vore kom. Langs hierdie weg sal Gods skepping weer in die veelkleurige verskeidenheid wat Hy daarvoor bedoel het, ontplooi.

Dit behoort duidelik te wees dat die samenhang van van die onderskeie samelewingstrukture volgens hierdie patroon ook weer tot sy reg sal kom. Waar die mens in sy kultuurontplooiing die motoriese magte (die gesagstrukture) van die onderskeie verbande ontsluit, sal die ontsluitingsproses nou in beginsel volgens die Wet van Christus geskied: dit wil sê normatief ten opsigte van die beginsels en norme wat daar vir elke onderskeie verband geld. Waar die ontsluitingsproses in gehoorsaamheid aan Christus geskied, word die "leisels" van die motoriese magte in Sy hande gestel - Hy wat ordenend en integrerend te werk gaan met die proses van kultuurontplooiing. So word die vreedsame naasbestaan van die verskillende samelewingsverbande gewaarborg. Die samehang daarvan word gewaarborg.

Gehoorsaamheid aan Jesus Christus en sy Allesdek-kende Wet (wat vergestalt word in die onderskeie norme vir die onderskeie verbande van die samelewing) is dus 'n absolute voorwaarde vir orde in die samelewing. Alleen "in Christus" kan daar van orde en vrede vir die samelewing sprake wees. Ook van die samelewingsproblematiek is Jesus Christus, en Hy alleen, die Antwoord, omdat alleen in Hom die Koninkryk van God sy vredeslig versprei om die duisterryk vol chaos en wanorde te verjaag. Die Bybel is dan ook daarvoor duidelik dat God, die Vader, so wil (bedoeling) vir hierdie wêreld en sy geskiedenis om die erkenning van Jesus Christus se Heerskappy oor alle lewensterreine draai. Waar Christus as Hoof en Here erken word, kom die Koninkryk van vrede en harmonie. ¹⁾

Na ons beskeie mening het ons in die Christelike siening van die werklikheid (ook van die samelewingswerklikheid) die antwoorde op vele vrae waarop die sosiologiese teorie tot nog toestuit, maar het ons hierin ook die antwoord op die probleme waarop ons praktiese kontemporêre beskawing geen antwoord kan bied nie. Hoe gouer ons dus die pad waarop die humanisme ons verlei het, verlaat en terugkeer na die Pad van Gods Woord, hoe beter sal dit wees vir die Sosiologie as wetenskap en des te beter sal dit wees vir ons praktiese beskawingsituasie! Die sleutelrol wat die Sosiologie in die huidige beskawingsituasie kan speel, is onbetwisbaar.

Daarmee wil ons nie beweer dat dit wat hier aangebied is die ja en amen op alle vrae en probleme moet verskaf nie; intendeel: hier lê nog wye velde

1) Vergelyk : Efesiërs 1 : 9, 10; Filippense 2 : 10; I Kor. 15 : 25.

braak waarop daar vanuit Christelike verantwoorde-
likheid dinkwerk gedoen sal moet word! Vir ons as
Christen-sosioloë is die tyd reeds lankal meer as
ryp dat ons juis van hierdie verantwoordelikheid
rekenskap sal gee!

+ + + + +

B R O N N E L Y S.

- Banton, Michael: Roles - An Introduction to the Study of Social Relations, Tavistock Publication, London, 1965.
- Becker, Howard : Social Thought from Lore to Science, en Barnes, H.E. Harren Press, Washington, 1952.
- Becker, Howard : Modern Sociological Theory, Dryden en Boskoff, Alvin: Press, New York, 1957.
- Black, Max : The Social Theories of Talcott Parsons, Prentice Hall, Inc., Englewood Cliffs, N.J. 1961.
- Botha M. : Sosio-kulturele Metavrae, Buijten en Elaine. Schipperheijn, Amsterdam. 1971.
- Buckley, : Sociology and Modern Systems Theory, Walter. Prentice-Hall, Inc., New Jersey, 1967.
- Chambliss, : Social Thought from Hammurabi to Comte, Rollin. Holt, Rinehart and Winston, New York, 1954.
- Coser, Lewis A. en : Sociological Theory, The Mac-Rosenberg, B. millan Co., London, 1969.
- Cronjé, G. : Mens-in-sosiale-verband, Academica, Pretoria/Kaapstad, 1969.
- " : Mens tot Medemens - n algemene inleiding tot die maatskaplike sorg, H.A.U.M., Kaapstad, 1965.
- Dahrendorff, : Homo Sociologicus - de Categorie van de R. Sociale Rol, Paul Brand, Hilversum, 1965.
- Dengerink, : Critisch-Historisch onderzoek naarde J.D. Sociologische Ontwikkeling van het Beginsel der 'Souvereiniteit in eigen Kring' in de 19^e en 20^e eeuw, J.H. Kok, Kampen, 1948.
- De Vries, : Essays on Reciprocity, Mouton, Den Egbert. Haag, 1968.
- Dobriner, : Social Structures and Social Systems, W.M. Goodyear Publishing Co., California, 1969.
- Dooyeweerd, : A New Critique of Theoretical Thought, H. H.J. Paris, Amsterdam, 1953.

- Dooyeweerd, H. : Verkenningen in die Wijsbegeerte, de Sociologie en de Rechtsgeschiedenis, Buÿten en Schipperheÿn, Amsterdam, 1962.
- " : Vernieuwing en Bezinning om het Reformatorisch Grondmotief, J.B. van den Brink & Co., Zutphen, 1963.
- Du Preez, D.C.S. : Die Grondprobleem van die Sosiologie, Potchefstroom (datum onvermeld).
- Etzioni, Amitai. : Modern Organizations, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1964.
- Gouldner, Alvin W. : The Coming Crisis of Western Sociology, Heinemann, London, 1971.
- Groenman, S.J. : Sosiaal Gedrag en Omgeving, van Gorcum & Comp., N.V., Assen, 1971.
- Hanekom, T.N. : Die Liberale Rigting in Suid-Afrika, C.S.V. - Boekhandel, Stellenbosch, 1951.
- Hendriksen, W. : More than Conquerors - an Introduction of the Book of Revelation, Baker Book House, Grand Rapids, 1966.
- Heyns, J.A. : Sterwende Christendom? - n Teologie in die Greep van die Tydsgees, Tafelberg Uitgewers, Kaapstad, 1969.
- Joubert, Dian en Steyn, Anna F. : Groepsdinamika, n Inleiding tot die Studie van Klein Groepe, Universiteitsuitgewers en Boekhandelaars (Edms.) Bpk., Stellenbosch, 1965.
- Kalsbeek, L. : De Wijsbegeerte der Wetsidee, Buijten en Schipperheÿn, Amsterdam, 1970.
- Knox John B. : The Sociology of Industrial Relations, Random House, New York, 1955.
- Kock, P. de B. : Christelike Wysbegeerte - Inleiding, Sacum Bpk., Bloemfontein, 1970.
- Kooistra, R. : De Gereformeerde Theoloog en de Sociologie, T. Wever, Franeker, 1955.
- Maciver, R.M. : Society - an Introductory Analysis, on Page, Charles Macmillan & Co., Ltd., London, 1959.
- Madge, John. : The Tools of Social Science, Longmans Green and Co. Ltd., London, 1963.

- Martindale, : The Nature and Types of Sociological
Don. Theory, Routledge & Kegan Paul,
London, 1961.
- Merton, Ro- : Social Theory and Social Structure,
bert, K. The Free Press of Glencoe, Illinois,
1951.
- Mills, C. : The Sociological Imagination, Oxford
Wright. University Press, Oxford, 1968.
- Monanc, Jo- : A Sociology of Human Systems, Appleton
seph H. Century Crofts, New York, 1967.
- Parsons, : The Structure of Social Action, Free
Talcott. Press, Glencoe, Illinois, 1949.
- " : The Social System, The Free Press,
Glencoe, Illinois, 1952.
- Radcliffe- : Structure and Function in Primitive
Brown, A.R. Society, Cohen & West Co. Ltd.,
London, 1969.
- Roode, : Akademiker - Sosioloog en Gemeenskap,
C.D. U.O.V.S., 1969.
- " : Inleiding tot die Sosiologie, A.A.
Balkema, Kaapstad, 1970.
- Schneider, : Industrial Sociology, McGraw-Hill
Eugene V. Book Company, Inc., New York,
Toronto, London, 1957.
- Smitskamp, : "Renaissance" in Christelyke Encyclopedie,
H. Deel 5, Kok, Kampen, 1960.
- Sorokin, : Contemporary Sociological Theories,
Pitirim. Harper & Brothers, New York, 1928.
- Spier, : Inleiding in de Wysbegeerte der Wets-
J.M. idee, J.H. Kok, N.V., Kampen, 1950.
- Stark, : Social Theory and Christian Thought,
Werner. Routledge and Kegan Paul, London,
1959.
- Stelling- : Oorsprong en Toekomst van de Creatiewe
werff, J. Mens, Buijten en Schipperheijn,
Amsterdam, 1965.
- Stoker, : Oorsprong en Rigting, Tafelberg Uit-
H.G. gewers, Kaapstad, 1967.
- Strauss, : Wysbegeerte en Vakwetenskap, Sacum
D.F.M. Bpk., Bloemfontein, 1970.

- Timasheff, : Sociological Theory - its Nature and
 Nicolas S. Growth, Random House, New York, 1964.
- Turksma, : Socioloog en Geschiedenis, J.A.
 L. Boom en Zoons, Meppel, 1969.
- Van der : "n Bondige Oorsig en Waardering van
 Walt, A.T. enkele Konflikbeskouings in die So-
 siologiese Teorie", artikel in
Acta Academica, U.O.V.S., Bloemfontein, 1969.
- Van : Mens en Medemens - Een Inleiding tot
 Dýk, R. de Sociologie, N.V. Gebr. Zomer &
 Keunings Uitgevers Mij., Wageningen
 (datum onvermeld).
- " : Vrýheid en Gebondenheid van de mens in de
Samenleving, Zomer en Keunings Uitgevers-
 mej., Wageningen (Datum onvermeld).
- Van Dýk, : Grenzen en Kansen - Sociologie van de
 K. grote Maatschappelyke Verbanden,
 Uitgewerý A. Roelofs van Geer,
 Amersfoort, 1962.
- Van Doorn, : Moderne Sociologie - Systematiek
 J.A.A. en en Analyse, Aula Boekery, Utrecht,
 Lammers, C.J. & Antwerpen, 1966.
- Van Klinken, : Kerk en Gezinsmaatschappelyk Werk,
 J. Jan Haan, N.V. Groningen, 1961.
- Van Peur- "Notes for a Philosophy of Reciprocity"
 sen, C.A. in Essays on Reciprocity (Red. Egbert
 de Vries), Mouton, Den Haag. 1968.
- Van Rens- : Die Persoonlikheidskonsep in die
 burg, H.C.J. Sosiologiese Teorie, Ongepubliseerde
 D.Phil.-verhandeling, U.O.V.S., 1972.
- " : Mediese Sosiologie vir Verpleegsters,
Academica, Pretoria en Kaapstad, 1975.
- Van Ries- : De Maatschappý der Toekomst, T.
 sen, H. Wever, Franeker, 1957.
- Venter, : Sosialisme in Suid-Afrika, Antcom.,
 C.N. Pretoria, 1973.

Kernbegrippe. 1)

1. TRANSENDENSIE-STANDPUNT.

Die Christelike lewens- en wêreldbeskouing gaan uit van die standpunt dat die oorsprong van die wêreld nie in homself te vind is nie. Die ganse geskiedenis is in 'n voltrekte sin afhanklik van sy Oorsprong - die God uit Wie en deur Wie en tot Wie alle dinge is (Rom. 11 : 36). In die wêreld self mag daar dus nie na 'n oorsprongs- of verklaringsbegin-sel gesoek word nie. Wie dit wel probeer doen, beland in 'n skeefgetrokke uitsig op die werklikheid. Omdat die werklikheid se Oorsprong hom transendeer, glo die Christelike lewensbeskouing dat die beoefenaar van die wetenskap eers moet gaan kyk hoe God die wêreld sien voordat die wetenskaplike self 'n heldere uitsig op die werklikheid kan verwerf.

2. RELIGIE.

Die Bybel leer duidelik dat die mens na die beeld van God geskape is (Gen. 1 : 26, 27). Dit beteken onder andere dat daar 'n besondere verhouding of band tussen God en mens bestaan. Vanweë sy betrokkenheid op God, word die mens vanuit die grond van sy hart gedryf om God lief te hê en te dien met sy hele hart. Tydens die sondeval buig die rigting van hierdie diensbaarheid om na een of ander faset van die ondermaanse self.

1) Om naslaanwerk te vergemaklik, word 'n paar kernbegrippe soos in die verhandeling gebruik, hier weergegee. Die begrippe is nie alfabeties gerangskik nie; die orde waarin dit weergegee word, vertoon 'n ooreenkoms met die ontwikkeling van die gedagtes self, soos dit in die verhandeling aangetref word.

Omdat die mensehart egter nie onbeset kan wees nie (Luk. 11 : 21 - 26), sal hy hom altyd gebind weet deur 'n mag sterker as hyself - 'n mag wat hom vanuit die grond van sy hart (die sentrum en vertrekpunt van sy bestaan) sal beheers en sy lewe van daaruit sal laat ontplooi. Is hierdie mag die Gees van God, sal die mens se lewe mettert tyd oor alle fronte heen ontplooi in diensbaarheid aan God. Is hierdie mag 'n greep van die duisterryk, sal alle uitinge van die menselewe die letsels daarvan dra.

Hierdie binding op die mensehart, word religie genoem.

As sodanig is religie skerp te onderskei van godsdiens. Religie laat die volle lewe ontplooi - of in die rigting van die ware God, of in die rigting van 'n afgod. Godsdiens, daarenteen, is een van die fasette van die volle lewensontplooiing, en wel daar waar die mens met engere godsdiensbetragting besig is, byvoorbeeld kerkbesoek, Bybel-lees en gebed.

3. SOEWEREINITEIT IN EIE KRING.

Wie op transendensie-standpunt eers wil gaan kyk hoe God die wêreld sien voordat hy wetenskaplik besig raak, word getref deur die feit dat God in sy skeppingsarbeid veel maak van "skeiding maak"; dit wil sê: grense trek (Gen. 1 : 4, 6, 14, 18), asook dat elke skeppingsding volgens eie soort en na sy eie-aard gemaak word (Gen. 1 : 11, 12, 21, 24, 25). Die eie lewensfeer waaroor elke skeppingsfaset beskik, word met die term "soewereiniteit in die kring" tot uitdrukking gebring. Om die onskendbare vryheid in eie kring van die onderskeie skeppingsfasette te eerbiedig, is dus terselfdertyd 'n eerbiediging van die grense wat God daaromheen getrek het.

Ontologies het die Wysbegeerte die afleiding hieruit gemaak dat die verskillende skeppingsfasette nie tot mekaar herleibaar is nie, en ook nie uit mekaar verklaarbaar is nie.

Dit val oombliklik op dat die erkenning van hierdie beginsel vir die Sosiologie van deurslaggewende betekenis is. Dit beteken onder andere dat elke samelewingstruktuur sy eie bevoegdheid en verantwoordelikheid besit wat nie deur ander strukture geskend mag word nie.

4. SOSIAAL.

Dooyeweerd onderskei in sy kosmologie vyftien modaliteite of synswyses in die tydelike werklikheid. Elkeen van hulle verteenwoordig 'n kant of faset van die volle werklikheid. Een hiervan is die sosiale. Dit word weerspieël deur die feit dat mense op aarde met mekaar in wisselwerking verkeer, en wel binne sekere verbande of strukture soos die huwelik, gesin, kerk, staat, ensovoorts. Die aard van die struktuur bepaal telkens die aard van die wisselwerking wat daarin plaasvind, terwyl die wisselwerking gereguleer word deur sekere gedragskodes soos hoflikheid, goeie maniere, etiket, ensovoorts.

Die wisselwerking wat op hierdie wyse plaasvind, is skerp te onderskei van die religieuse wortelgemeenskap waarin die mensheid geskape is en wat as sodanig bo-tydelik is, maar togelyk ook die draende grond van die tydelike gemeenskap is.

Die Sosiologie bestudeer die sosiale as faset van die tydelike werklikheid. Die wisselwerking tussen mense, asook die strukture waarbinne dit telkens plaasvind en die kodes wat daaraan verbonde is, kom hier in die visier.

5. BEGINSEL

Dit is verhelderend om te onderskei tussen beginsels, norme en waardes. 'n Beginsel is die vertrekpunt van waar 'n mens uitgaan; 'n norm die pad waarop jy wandel nadat die vertrekpunt verlaat is, en 'n waarde is die vrug wat in dié proses nagestreef word. In die nastrewe van 'n waarde en die keuse van die weg wat daartoe lei, is dit duidelik dat die vind van die begin van die weg van deurslaggewende betekenis is. Wie byvoorbeeld die vergestaltung van die Koninkryk van God as deurslaggewende waarde (Matt. 6 : 33) vir die samelewing soek, sal aan Gods norme vir die samelewing gehoorsaam moet wees en in die proses van die regte vertrekpunt af moet uitgaan. Dié vertrekpunt of beginsel is onder andere die erkenning van die feit van soewereiniteit in eie kring.

6. NORM.

Vir die ordelike verloop van die geskiedenis het God tipiese "gedragsreëls" in elke onderskeibare lewensfasie daargestel. Sommige van hierdie gedragsreëls is onoortreebaar en het 'n dwingende karakter terwyl daar sonder meer aan hul eise gehoorsaam word. Hierdie gedragsreëls word "wette" genoem, byvoorbeeld getalswette ($2 \times 2 = 4$) en ruimtelike wette. Ander gedragsreëls beskik nie oor dieselfde graad van dwingendheid nie en is oortreebaar. Tog bly hulle geld en roep die mens om hulle te positiver ten einde die lewensproses ordelik te laat verloop. Hierdie gedragsreëls word "norme" genoem. Dit is die weë wat bewandel moet word om die lewensproses ordelik te laat verloop.

Wanneer daar in hierdie verhandeling na norme verwys word, word gewoonlik bedoel dié norme wat met die kosmiese wetsorde gegee is; met ander woorde: daar word uitgegaan van die aanvaarding dat God sekere konstante norme in sy skeppingsverskeidenheid ingebed het. Hierdie norme is onveranderlik en bied die voorwaarde vir 'n ordelike lewe wanneer daar aan hul roeping gehoorsaam beantwoord word.

As sodanig moet norme skerp onderskei word van byvoorbeeld gewoontelike (en selfs gelegitimeerde) norme wat aan 'n reeds-gepositiveerde samelewingstruktuur gekoppel is, soos hoflikheidskodes. Laasgenoemde norme kan verander wanneer aan die lewenswyse 'n ander gestalte gegee word. Eersgenoemde verander nooit en bly as noodsaaklike lewenswêë geld solank hierdie wêreldorde bestaan.

7. POSITIVERING.

Die betekenis van hierdie woord, is om positief te maak in die sin van verwerkliking. Wat die normatiewe sy van die werklikheid betref, het God as't ware die weg tot ordelike bouwerk uitgestippel en nou roep Hy die mens om vanuit sy normgewende beheersingsarbeid konkrete gestalte hieraan te gee. Hierdie gestaltegewing of bouwerk volgens die Goddelike norme, is positivering. Konkrete samelewingstrukture soos die gesin en die staat is die vrug van die positiveringsarbeid. Hoe goed of sleg die vrug daar sal uitsien, hang af van die vraag of die mens die regte beginsels en norme gekies het, en of hy daaraan getrou gebly het.

8. IMMANENSIE-FILOSOFIE.

Onder hierdie begrip kan alle nie-Christelike filosofieë tuisgebring word. Dit word immanent genoem omdat dit die teenoorgestelde standpunt as dié van

die transendensie-filosofie huldig. By gebrek aan 'n uitsig op die Transendente, moet iets in die geskape werklikheid tot 'n Oorsprongs- (en daarmee verklarings-) beginsel verhef word. Na die grond van die werklikheid word daar dus in die werklikheid self gesoek.

9. HUMANISME..

Die humanisme is 'n lewensbeskouing waarin die mens (Human) in die sentrum van belangstelling te staan kom. Veral word 'n hoë premie geplaas op die vryheid van die mens teenoor gesagsbindinge soos dit in die Middeleeue gegeld het.

In die verloop van die humanistiese denke is die mens inderdaad meer en meer vergoddelik in die sin dat die heil van die wêreld almeer van die wetenskaplike prestasies van die mens verwag is.

In die proses word alles besien as uit en deur en tot die mens, en wil die mens as't ware op die troon van God gaan sit om voor te gee dat hy God is: van hom (sy wetenskaplike en tegniese prestasies) kan alle heil verwag word; vir sy vryheid moet die hoogste offers gebring word.

Uit die aard van die saak wou dié gedagterigting afreken met God en sy Gebod - omdat God en sy Gebod 'n Gesag verpersoonlik wat oor die mens gestel sou wees. Juis dit het teen die mens se vryheidstrewe ingedruis.

Die humanisme verteenwoordig voorts 'n tydvak in die ontwikkeling van die Westerse denke - 'n tydvak wat post-Christelik genoem kan word.

10. HISTORISME

Kenmerkend van die mens as beelddraer van God, is dat hy geroep is om oor die skepping te heers en daaraan vorm en gestalte te gee (Gen. 1 : 28). Die modaliteit waarin hierdie moontlikheid verskans is, word die historiese modaliteit genoem. Eie aan die kultuurvormende beheersing, is die aspek van ontwikkeling en vooruitgang wat daaraan verbonde is.

Die historisme verteenwoordig die lewensbeskouing (immanent) waarin die historiese modaliteit verabsoluteer word. Die aspek van ontwikkeling en vooruitgang ontvang dan alle klem. Dit geskied gewoonlik ten koste van die erkenning van enige konstante gegewendhede. Die vooruitgang van die kultuur (as produk van die menslike vormgêwende arbeid) word dan as't ware gesien as 'n steeds-vooruitbewegende stroom wat telkens ander vorme en gestaltes aanneem terwyl ou norme en vaste waardes van die verlede oenvoudig deur dié stroom verdiskonteer en meegesleur word. Die neiging tot die nivellering van grense is dus in die historisme ingebou.

Vir die Sosiologie herberg die historisme die gevaar dat samelewingstrukture wetenskaplik benader kan word alleen maar as gepositiveerde gestaltes wat gedurende elke kultuurperiode weer anders daar uitsien, terwyl die konstante kosmiese wetsorde wat die bestaan daarvan moontlik maak, buite sig raak. Konstante norme word dus verdiskonteer en gerelativeer ten bate van verandering en nuwe gestaltes in elke nuwe tydvak.

Die historisme neig dus altyd tot relativisme.

11. RELATIVISME.

Wie op relativistiese standpunt staan, aanvaar geen blywende, konstante waardes, norme en beginsels nie. Elke waarde, norm of beginsel moet opnuut met betrekking tot die situasie beoordeel word.

12. INDIVIDUALISME.

Met die opkoms van die humanisme, is geweldig klem gelê op die menslike rede wat deur middel van sy natuurwetenskap en tegniek die wêreld weer leefbaar sou maak. Die natuurwetenskaplike metode verg egter 'n reduksie van die te-bestudeerde objek tot sy mees elementêre bestanddele. Op dié bestanddele word die klem gelê; trouens: uit dié bestanddele word die objek as grootheid eers verklaarbaar geag. Die "dele" is dus bepalend ten opsigte van die "geheel"; dit funksioneer as verklaringsbeginsel in die geheel.

Waar die Sosiologie aan bogenoemde leiband beoefen is, moes die te-bestudeerde grootheid (die samelewing) ewe-eens gereduseer word tot by sy mees elementêre bestanddeel. Die enkelingmens het hierdie rol vervul. "Individu" het 'n wisselterm vir die enkeling geword, en individu beteken die ondeelbare; dit wil sê: die mees elementêre bestanddeel! By die individualisme word die individu verabsoluteer. Die "grootheid" (samelewing) word hieruit verklaarbaar geag. Die samelewing word dus gesien as die somtotaal van sy individue.

13. UNIVERSALISME.

Met verloop van tyd het daar in die humanistiese denke 'n ommekeer plaasgevind vanaf die rasionalisme na die romantiek. In dié proses is die klem verskuif vanaf die individu na die universum -

die omvattende grootheid waarbinne alle ondeelbare partikels tot 'n hegte raamwerk saamgesnoer is. Waar die individualisme die mees elementêre bestanddeel tot verklaringsbeginsel verhef, ken die universalisme die rol aan die universum toe: partikels word eers uit die omvattende grootheid verklaarbaar geag.

Waar die Sosiologie hierdie voetspoor gevolg het, is die individu altyd in terme van die samelewing verstaan. Die samelewing maak van die individu wat hy is, en skryf vir hom voor wat om te wees.

14. DEEL-GEHEEL-SKEMA.

Sowel hy wat op individualistiese as hy wat op universalistiese standpunt staan, opereer binne die raamwerk van die deel-geheel-skema. Hiervolgens word die samelewing gesien as 'n geheel wat uit 'n aantal dele (samelewingstrukture, ensovoorts) opgebou is. In die Sosiologie word die deel-geheel-skema terminologies tot uitdrukking gebring deur die begrippe "sosiale sisteem", "sisteem" en "subsisteem".

Wie van die beginsel van soewereiniteit in eie kring uitgaan, vind die deel-geheel-skema onhoudbaar.

+ + + + +

